

KARTOTEKA

wzorcowa

języka

KABA

WYDAWNICTWO

SBP NAUKA-DYDAKTYKA-PRAKTYKA

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

NAUKA-DYDAKTYKA-PRAKTYKA

Kartoteka wzorcowa języka KABA

CZĘŚĆ I. NAZWY WŁASNE

**Praca zbiorowa pod redakcją
Jadwigi Woźniak**

WYDAWNICTWO

Warszawa 1994

**Komitet Redakcyjny serii wydawniczej
«NAUKA — DYDAKTYKA — PRAKTYKA»**

**Prof. dr hab. Marcin DRZEWIECKI (przewodniczący),
dr Stanisław CZAJKA, prof. dr hab. Zofia GACA-DĄBROWSKA,
dr Danuta KONIECZNA, prof. dr hab. Krzysztof MIGOŃ,
mgr Janusz NOWICKI (sekretarz), dr Maria PRÓCHNICKA,
prof. dr hab. Anna SITARSKA, prof. dr hab. Jacek WOJCIECHOWSKI,
prof. dr hab. Zbigniew ŻMIGRODZKI**

**Książkę opracował Zespół w składzie:
B. Arnold, T. Głowacka, G. Jaśkowiak, D. Patkaniowska, U. Sawicka,
A. Sowa, Z. Steczowicz-Sajderowa, M. Wawak, J. Woźniak**

**Recenzenci
prof. dr hab. Bożenna BOJAR
prof. dr hab. Marcin DRZEWIECKI**

**Projekt graficzny okładki i strony tytułowej
Wydawnictwo SBP**

**Redaktor tomu
Janusz NOWICKI**

**Copyright by Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich
ISBN 83-85778-21-7**

CIP — Biblioteka Narodowa

**Kartoteka wzorcowa języka KABA : praca zbiorowa / pod red. Jadwigi
Woźniak. Cz. 1 : Nazwy własne. – Warszawa : Wydaw. SBP [Stowarzy-
szenie Bibliotekarzy Polskich], 1994 . – (Nauka, Dydaktyka, Praktyka ;
8)**

**Książka wydana staraniem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich przy
wspieraniu finansowym Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytetu Warszawskiego w ramach «Biblioteka i informacja w syste-
mie edukacji»**

Polish Librarians Association

SCIENCE-DIDACTICS-PRACTICE

Authority File of KABA language

PART I. PROPER NAMES

**Complete work edited by
Jadwiga Woźniak**

WYDAWNICTWO

SBP

Warszawa 1994

Niniejsza publikacja jest jednym z efektów pracy zespołu do spraw kartotek wzorcowych języka haseł przedmiotowych bibliotek eksploatujących system VTLS. W skład zespołu wchodzi przedstawiciele Bibliotek Uniwersytetów: Jagiellońskiego, Warszawskiego i Gdańskiego.

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA	13
1. SYSTEM JĘZYKA HASEŁ PRZEDMIOTOWYCH KABA	19
<i>(Teresa Głowacka, Jadwiga Woźniak)</i>	
1.1. Kartoteka wzorcowa a kartoteka autorytatywna	19
1.2. Metoda tworzenia języka KABA	23
1.3. Typy pozycji w kartotece	25
1.3.1. Pozycje główne	25
1.3.2. Pozycje odsyłaczowe	29
1.3.3. Pozycje wyjaśniające	32
1.4. Kategorie leksykalne projektowanego języka	34
1.4.1 Forma językowa tematów i określników	41
1.4.2. Dopowiedzenia	44
1.5. Struktura hasła przedmiotowego	46
2. NAZWA OSOBOWA W JĘZYKU KABA	49
<i>(Barbara Arnold)</i>	
2.1. Nazwa osobowa	49
2.1.1. Nazwy osób fizycznych	50
2.1.1.1. Nazwy o naturalnej kolejności elementów	50
2.1.1.2. Nazwy o zmienionej kolejności elementów	54
2.1.2. Nazwy postaci nie będących osobami fizycznymi	58
2.2. Dopowiedzenia	60
2.3. Forma nazwy osobowej	62
2.3.1. Język i pisownia	63
2.3.2. Inwersja nazwy	63
2.4. Funkcje nazwy osobowej w hasle przedmiotowym	64
2.4.1. Nazwa osobowa w funkcji tematu	65
2.4.2. Nazwa osobowa w funkcji określnika	65
2.4.3. Nazwa osobowa w funkcji prepozycji	66
2.4.4. Nazwa osobowa jako element innego hasła wzorcowego	66
2.5. Redakcja hasła przedmiotowego	67
2.6. Odsyłacze	69
3. NAZWA KORPORATYWNA W JĘZYKU KABA	72
<i>(Zofia Steczowicz-Sajderowa)</i>	
3.1. Nazwa korporatywna	72
3.2. Wybór hasła	78
3.2.1. Pozorne ciało zbiorowe	78
3.2.2. Nazwa ciała zbiorowego równokształtna z nazwą pospolitą	79
3.2.3. Ciała zbiorowe niesamodzielne	79

3.2.4. Organy władz terytorialnych	80
3.2.4.1. Ciała zbiorowe podległe organom władz terytorialnych nie posiadające własnej nazwy	81
3.2.4.2. Ciała zbiorowe podległe organom władz terytorialnych posiadające własną nazwę	81
3.2.5. Imprezy	81
3.2.6. Nazwy instytucji kościelnych i wspólnot religijnych	82
3.2.7. Ciała zbiorowe zmieniające status	83
3.3. Forma hasła z nazwą korporatywną	83
3.3.1. Język i pisownia	83
3.3.2. Pełna nazwa versus skrót	85
3.3.3. Inwersja	85
3.3.4. Hasło z prepozycją	86
3.4. Redakcja hasła	87
3.4.1. Dopowiedzenia	88
3.4.2. Określniki	89
3.5. Odsyłacze	90
3.5.1. Odsyłacze całkowite	90
3.5.2. Odsyłacze uzupełniające	91
4. NAZWA GEOGRAFICZNA W JĘZYKU KABA	94
<i>(Grażyna Jaśkowiak, Urszula Sawicka)</i>	
4.1. Nazwa geograficzna	95
4.2. Funkcje nazw geograficznych	95
4.2.1. Nazwy geograficzne w funkcji tematów i określników	95
4.2.2. Nazwy geograficzne jako element nazw niegeograficznych	101
4.3. Forma nazw geograficznych w hasle	102
4.3.1. Zasady ogólne	102
4.3.2. Dopowiedzenia	104
4.4. Nazwy geograficzne w hasłach przedmiotowych	105
4.4.1. Hasła przedmiotowe proste	106
4.4.2. Hasła przedmiotowe rozwinięte	110
4.5. Odsyłacze, relacje i uwagi	116
ANEKSY	
A. Przykłady charakterystyk wyszukiwawczych w języku KABA	122
B. Postaci mitologiczne, legendarne i fikcyjne	132
C. Mitologia (Bogowie i boginie)	135
D. Historia	138
E. Określniki chronologiczne związane dla konstrukcji Polska -- historia --	142
F. Określniki chronologiczne swobodne	144
G. Określniki, po których nie stosuje się określnika -- historia	145
H. Etnonimy	149
WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY	159
STRESZCZENIE W JĘZYKU FRANCUSKIM	161

CONTENTS

PREFACE	13
1. The system of KABA subject headings language	19
<i>(Teresa Głowacka, Jadwiga Woźniak)</i>	
1.1. Local level versus national level authority files	19
1.2. The method of KABA language design	23
1.3. The type of entries in authority files	25
1.3.1. Authority entries	25
1.3.2. Specific reference entries	29
1.3.3. General explanatory entries	32
1.4. Lexical categories of KABA language	34
1.4.1. Linguistic form of headings and subdivisions	41
1.4.2. Qualifiers	44
1.5. The structure of subject headings	46
2. PERSONAL NAMES IN KABA LANGUAGE	49
<i>(Barbara Arnold)</i>	
2.1. Personal names	49
2.1.1. Names of physical persons	50
2.1.1.1. Names of a natural order of elements	50
2.1.1.2. Names of a changed order of elements	54
2.1.2. Names of persons not being physical persons	58
2.2. Qualifiers	60
2.3. Form of a personal name	62
2.3.1. Language and spelling	63
2.3.2. Inversion	63
2.4. Functions of a personal name in subject headings	64
2.4.1. Personal name in a function of heading	65
2.4.2. Personal name in a function of subdivision	65
2.4.3. Personal name in a function of preposition	66
2.4.4. Personal name as an element of different authority	66
2.5. Formulating authority entries	67
2.6. References	69
3. CORPORATE NAMES IN KABA LANGUAGE	72
<i>(Zofia Steczkiewicz-Sajderowa)</i>	
3.1. Corporate names	72
3.2. Choice of heading	78
3.2.1. Apparent corporate body	78
3.2.2. The name of a corporate body equal with a common name	79
3.2.3. Corporate bodies entered subordinately	79
3.2.4. Organs of territorial authorities	80

3.2.4.1. Corporate bodies submitted to territorial authorities and not having their own name	81
3.2.4.2. Corporate bodies submitted to territorial authorities and having their own name	81
3.2.5. Events (conferences)	81
3.2.6. The names of church institutions and religious communities	82
3.2.7. Corporate bodies changing their status	83
3.3. The form of heading with a corporate name	83
3.3.1. Language and spelling	83
3.3.2. Full name versus abbreviation	85
3.3.3. Inversion	85
3.3.4. Entry with preposition	86
3.4. Formulating authority entries	87
3.4.1. Qualifiers	88
3.4.2. Subdivisions	89
3.5. References	90
3.5.1. See references	90
3.5.2. See also references	91
4. GEOGRAPHIC NAMES IN KABA LANGUAGE	94
<i>(Grażyna Jaskowiak, Urszula Sawicka)</i>	
4.1. Geographic names	95
4.2. Functions of geographic names	95
4.2.1. Geographic names in a function of heading and subdivision	95
4.2.2. Geographic name as an element of non-geographic authority headings	101
4.3. The form of geographic names in authority entries	102
4.3.1. General principles	102
4.3.2. Qualifiers	104
4.4. Geographical names in subject headings	105
4.4.1. Simple subject headings	106
4.4.2. Subject headings with subdivisions	110
4.5. References, relations and comments	116
APPENDIXES	122
A. Examples of documents characteristics in KABA language	122
B. Mythological, legendary and fictional characters	132
C. Mythology (gods and goddesses)	135
D. History	138
E. Non-floating chronological subdivision for the construction POLAND -- history --	142
F. Free-floating chronological subdivisions	144
G. Subdivisions not further Subdivided by -- history	145
H. Ethnic names	149
BIBLIOGRAPHY	159

TABLE DES MARIERES

PRÉFACE	13
1. SYSTEME DU LANGAGE DES VEDETTES-MATIERE KABA	19
(Teresa Głowacka, Jadwiga Woźniak)	
1.1. Fichier d'autorité	19
1.2. Méthode de la création du langage	23
1.3. Types des notices dans le fichier	25
1.3.1. Vedettes d'autorité principales	25
1.3.2. Renvois	29
1.3.3. Notes d'application	32
1.4. Catégories lexicales du langage	34
1.4.1. Forme linguistique des têtes de vedette et des subdivisions	41
1.4.2. Qualificatifs	44
1.5. Structure des vedettes-matière	46
2. NOM DE PERSONNE DANS LE LANGAGE KABA	49
(Barbara Arnold)	
2.1. Nom de personne	49
2.1.1. Noms de personnes physiques	50
2.1.1.1. Noms composés d'éléments en ordre naturel	50
2.1.1.2. Noms composés d'éléments en ordre modifié	54
2.1.2 Noms des personnages n'étant pas personnes physiques	58
2.2. Qualificatifs	60
2.3. Forme du nom de personne	62
2.3.1. Langue et orthographe	63
2.3.2. Inversion du nom	63
2.4. Fonctions du nom de personne dans une vedette-matière	64
2.4.1. Nom de personne en tête de vedette	65
2.4.2. Nom de personne en subdivision	65
2.4.3. Nom de personne en tête de vedette suivie d'une sous-vedette	66
2.4.4. Nom de personne en élément d'autres locutions à l'intérieur d'une vedette-matière	66
2.5. Rédaction d'une vedette-matière	67
2.6. Renvois	69
3. NOM DE COLLECTIVITE DANS LA LANGAGE KABA	72
(Zofia Steczowicz-Sajderowa)	
3.1. Nom de collectivité	72
3.2. Choix de la vedette	78
3.2.1. Collectivité apparente	78
3.2.2. Nom de collectivité homonyme d'un nom commun	79
3.2.3. Collectivités non autonomes	79

3.2.4. Autorités locales	80
3.2.4.1. Collectivité dépendant d'une autorité locale et ne possédant pas de nom propre	81
3.2.4.2. Collectivités dépendant d'une autorité locale et possédant un nom propre	81
3.2.5. Manifestations	81
3.2.6. Noms des institutions et des communautés religieuses	82
3.2.7. Collectivités qui changent de statut	83
3.3. Nom de collectivité dans une vedette-matière	83
3.3.1. Langue et orthographe	83
3.3.2. Nom complet et sa forme abrégée	85
3.3.3. Inversion	85
3.3.4. Tête de vedette suivie d'une sous-vedette	86
3.4. Rédaction d'une vedette-matière	87
3.4.1. Qualificatifs	88
3.4.2. Subdivisions	89
3.5. Renvois	90
3.5.1. Renvois généraux d'équivalence	90
3.5.2. Relations d'association	91
4. NOM GEOGRAPHIQUES DANS LE LANGAGE KABA	94
(Grażyna Jaśkowiak, Urszula Sawicka)	
4.1. Définition du nom géographique	95
4.2. Fonctions d'un nom géographique	95
4.2.1. Noms géographiques en têtes de vedette et en subdivisions	95
4.2.2. Noms géographiques en éléments de noms non géographiques	101
4.3. Forme du nom géographique dans une vedette-matière	102
4.3.1. Règles générales	102
4.3.2. Qualificatifs	104
4.4. Emploi des noms géographiques dans les vedettes-matière	105
4.4.1. Têtes de vedette	106
4.4.2. Vedettes-matière construites	110
4.5. Renvois, relations, notes d'application et notes d'orientation vers d'autres vedettes	116
ANNEXES	
A. Exemples de l'indexation matière avec l'utilisation du langage KABA	122
B. Personnages mythologiques, légendaires et fictifs	132
C. Mythologie (dieux et déesses)	135
D. Histoire	138
E. Subdivisions chronologiques non affranchies utilisées après la vedette-matière: Pologne -- histoire --	142
F. Subdivisions chronologiques affranchies	144
G. Subdivisions qui ne doivent pas être suivies de la subdivision --histoire	145
H. Ethnonymes	149
LISTE DES SOURCES	159

INHALTSVERZEICHNIS

VORWORT	13
1. SPRACHSYSTEM DER GEGENSTANDSLOSUNGEN KABA	19
<i>(Teresa Głowacka, Jadwiga Woźniak)</i>	
1.1. Musterkartothek und autoritäre Kartothek	19
1.2. Die Schaffungsmethode der Sprache KABA	23
1.3. Positionstypen in der Kartothek	25
1.3.1. Haupttypen	25
1.3.2. Verweisungspositionen	29
1.3.3. Aufklärungspositionen	32
1.4. Lexikale Kategorien der projektierten Sprache	34
1.4.1. Sprachformen der Themen und der Bezeichnungen	41
1.4.2. Beisätze	44
1.5. Struktur der Gegenstandslosung	46
2. PERSONENBENENNUNG IN DER SPRACHE KABA	49
<i>(Barbara Arnold)</i>	
2.1. Personenbenennung	49
2.2.1. Benennungen der physischen Personen	50
2.2.1.1. Benennungen, als eine natürliche Reihenfolge der Elemente	50
2.2.1.2. Benennungen als eine veränderte Reihenfolge der Elemente	54
2.1.2. Benennungen der Gestalten, die keine physische Personen sind	58
2.2. Beisätze	60
2.3. Die Form einer Personenbenennung	62
2.3.1. Sprache und Rechtschreibung	63
2.3.2. Inversion der Benennung	63
2.4. Funktionen der Personenbenennung in einer Gegenstandslosung	64
2.4.1. Personenbenennung in der Funktion des Themas	65
2.4.2. Personenbenennung in der Funktion der Bezeichnung	65
2.4.3. Personenbenennung in der Funktion der Präposition	66
2.4.4. Personenbenennung als Element der Musterlosung	66
2.5. Redaktion der Gegenstandslosung	67
2.6. Die Verweisungen	69
3. KORPORATIVE BENENNUNG IN DER SPRACHE KABA	72
<i>(Zofia Steczowicz-Sajderowa)</i>	
3.1. Korporative Benennung	72
3.2. Wahl der Losung	78
3.2.1. Scheinsammelkörper	78
3.2.2. Die Benennung des Sammelkörpers ist gleichförmig mit dem Gattungsnamen	79
3.2.3. Sammelkörper sind unselbstständig	79
3.2.4. Organe der Gebietsbehörden	80

3.2.4.1. Sammelkörper, welche den Organen der Gebietsbehörden unterliegen und keine eigene Benennung besitzen	81
3.2.4.2. Sammelkörper, welche den Organen der Gebietsbehörden unterliegen und die eigene Benennung besitzen	81
3.2.5. Veranstaltungen	81
3.2.6. Namen der kirchlichen Institutionen und der religiösen Gemeinschaften	82
3.2.7. Sammelkörper die den Status verändern	83
3.3. Die Form der Losung mit dem korporativen Namen	83
3.3.1. Sprache und Rechtschreibung	83
3.3.2. Der volle Name versus Verkürzung	85
3.3.3. Inversion	85
3.3.4. Die Losung mit der Präposition	86
3.4. Die Redaktion der Losung	87
3.4.1. Beisätze	88
3.4.2. Bezeichnungen	89
3.5. Verweisungen	90
3.5.1. Integralverweisungen	90
3.5.2. Ergänzende Verweisungen	91
4. GEOGRAPHISCHER NAME IN DER SPRACHE KABA (<i>Grażyna Jaśkowiak, Urszula Sawicka</i>)	94
4.1. Geographischer Name	95
4.2. Die Funktion der geographischen Namen	95
4.2.1. Geographische Namen in der Funktion der Themen und der Bezeichnungen	95
4.2.2. Geographische Namen als Element der nichtgeographischen Namen	101
4.3. Die Form der geographischen Namen in der Losung	102
4.3.1. Allgemeine Grundsätze	102
4.3.2. Beisatz	104
4.4. Geographische Namen in den Gegenstandslosungen	105
4.4.1. Einfache Gegenstandslosungen	106
4.4.2. Entwickelte Gegenstandslosungen	110
4.5. Verweisungen, Relationen und Bemerkungen	116
ANHÄNGE	
A. Beispiele der aufgesuchten Charakteristiken in der Sprache KABA	122
B. Die mythologischen, legendären und fiktiven Gestalten	132
C. Mythologie (Götter und Göttinnen)	135
D. Geschichte	138
E. Chronologische Bezeichnungen gebunden mit der Konstruktion Polen -- Geschichte --	142
F. Chronologische ungebundene freie Bezeichnungen	144
G. Bezeichnungen, nach welchen die Bezeichnung -- Geschichte nicht angewandt wird	145
H. Etonime	149
NACHWEIS DER GENUTZTEN LITERATUR	159

PRZEDMOWA

Od pewnego czasu obserwuje się w Polsce duże zainteresowanie kartotekami wzorcowymi. Zjawisko to wiąże się, podobnie jak w innych krajach, z rozwojem automatyzacji bibliotek, w tym automatyzacji katalogów.

Dla wczesnego etapu historii automatyzacji bibliotek charakterystyczne było dość powszechne przekonanie, iż problemy wyszukiwań katalogowych mogą być rozwiązane przez sam fakt wykorzystania komputerów w procesach tworzenia i przeszukiwania zbiorów danych. Wierzono, że za pomocą komputerów będzie można bez większego trudu tworzyć przystosowane się do warunków wyszukiwania katalogi, w których jakość wyszukanych informacji będzie zależeć przede wszystkim od sprawności techniki komputerowej. Skutki tego przekonania okazały się kosztowne. Oczywiście, automatyzacja katalogu bibliotecznego w dużym stopniu gwarantuje jego elastyczność w sensie reagowania na żądania użytkownika. Elastyczność bez wysokiej jakości danych, osiąganey między innymi za pomocą kontroli zgodności wprowadzanych kluczy wyszukiwawczych z przyjętymi wzorcami, może, i często prowadzi, do stworzenia nieefektywnego „intelektualnie” zbioru obsługiwanego przez technikę wysokiej klasy.

Dziś nikt ani nie kwestionuje, ani nie umniejsza roli kartotek wzorcowych dla sprawnego funkcjonowania zautomatyzowanych systemów i katalogów bibliecznych, zwłaszcza centralnych. Kartoteka wzorcowa nie funkcjonuje bowiem obok danych katalogowych, jak ma to miejsce często w systemach manualnych o tradycyjnych formach prezentacji stosowanych języków informacyjno-wyszukiwawczych. Przeciwnie, w nowoczesnych systemach katalog na ogół składa się z kartotek haseł wzorcowych i bazy rekordów bibliograficznych, po to, żeby dane gromadzone w bazach charakteryzowały się rzeczywiście wysoką jakością.

W drugiej połowie 1991 roku w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego (BUW) rozpoczęto prace mające na celu stworzenie nowej wersji języka haseł przedmiotowych (JHP), dostosowanej do wymagań, warunków i możliwości, jakie daje katalog zautomatyzowany. W tym czasie BUW nie był jeszcze właścicielem żadnego pakietu programów do kompleksowej automatyzacji biblioteki. Prace miały więc charakter działań wyprzedzających, przygotowujących do automatyzacji Biblioteki. Zakupienie systemu VTLIS (Virginia Tech Library System) przez BUW i dwie inne biblioteki akademickie — Bibliotekę Uniwersytetu Jagiellońskiego i Bibliotekę Uniwersytetu Gdańskiego — sprawiło, że od 1992 różne prace prowadzone są wspólnie, w tym prace nad tworzeniem zasad systemowych i zasobu leksykalnego języka haseł przedmiotowych. (w połowie roku 1993 do współpracy w tym zakresie przystąpiła Biblioteka Akademii Górniczo-Hutniczej).

Język ten, nazwany KABA (Katalogi Automatyczne Bibliotek Akademickich), będzie językiem informacyjno-wyszukiwawczym (JIW) o zakresie pola semantycznego wyznaczonym przez tematykę gromadzonych w Bibliotekach zbiorów i takiej jego segmentacji, która umożliwi realizację zasady przedmiotowania wyszczególniającego, a nie uogólniającego. Wyszczególnianie w miejsce dość powszechnie stosowanego w katalogach przedmiotowych polskich bibliotek uogólniania jest jedną z najważniejszych różnic między projektowanym językiem KABA a stereotypem katalogu przedmiotowego. Drugą jest forma organizacji i prezentacji języka. Formę słownika tematów i określników, czy słownika haseł przedmiotowych, zastąpiła kartoteka wzorcowa, która odwzorowuje więcej informacji o języku niż do tej pory wykorzystywane przez bibliotekarzy słowniki JHP, ale ze względu na jej miejsce w systemie zautomatyzowanym, wymaga bezwzględnej konsekwencji w podejmowaniu decyzji zarówno na etapie projektowania, jak i posługiwania się językiem. Zorganizowanie języka KABA w formie kartoteki wzorcowej gwarantuje odpowiedni stopień sprawności wyszukiwawczej budowanych katalogów oraz w miarę dokładną kontrolę jakości wprowadzanych danych. Z drugiej strony język ten, stając się elementem jawnym systemu informacyjno-wyszukiwawczego biblioteki, w każdej chwili dostępnym dla użytkownika, wymaga szczególnej troski o jak najlepszą jego prezentację, w tym o odwzorowanie powiązań jednostek leksykalnych języka opisu bibliograficznego z jednostkami opisu treści.

Brak kartotek autorytatywnych w Polsce oraz brak norm niezbędnych przy prowadzeniu tego typu prac spowodowały, że współpracujące Biblioteki musiały przede wszystkim opracować zasady metodyczne, dotyczące organizacji publicznie dostępnych katalogów online (OPAC) z modulem

kartotek wzorcowych¹ oraz wszystkie szczegółowe reguły dotyczące języków i procesów katalogowania bibliograficznego i katalogowania przedmiotowego w zmienionym środowisku, jakie stwarza katalog zautomatyzowany. Pewien wybór reguł dotyczących języka haseł przedmiotowych znalazł się w prezentowanej publikacji.

Razem z pracami nad ogólnymi zasadami metodycznymi języka KABA rozpoczęte zostały prace zmierzające do zgromadzenia i uporządkowania jego zasobu leksykalnego. Wszędzie, gdzie było to możliwe, uwzględniano tradycje polskiego bibliotekarstwa i dorobek w zakresie teorii i praktyki języka haseł przedmiotowych w Polsce. Bardzo cenne okazały się źródła obce w postaci funkcjonujących w innych krajach języków haseł przedmiotowych w formie kartotek wzorcowych. Możliwość skorzystania z doświadczeń Biblioteki Narodowej w Paryżu, Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie i Biblioteki Uniwersytetu Laval w Québec pozwoliła uniknąć pewnych wadliwych rozwiązań, które na etapie prac koncepcyjnych nie zawsze dają się przewidzieć.

Języki haseł przedmiotowych tych trzech wielkich bibliotek uniwersalnych wykorzystują ten sam zbiór reguł systemowych, posiadają kompatybilne słownictwo i często są redagowane w trybie współpracy zespołów redakcyjnych. Ale poszczególne JIW są samodzielne i nastawione na obsługę własnych, użytkowników. Spójność leksyki zaznacza się między innymi w postaci wzajemnego przejmowania odpowiadających potrzebom danej Biblioteki informacji. Na przykład, we francuskim języku RAMEAU²) istnieją pozycje przejęte z języka RVM³) Biblioteki Uniwersytetu Laval (każdorazowo fakt ten zaznacza się w strefie uwag do poszczególnych pozycji kartoteki, wskazując źródło, z którego dane wyrażenie przejęto).

Z powodów pragmatycznych prace w polskich Bibliotekach dysponujących oprogramowaniem VTLIS w większym stopniu sięgały do doświadczeń i zasobów Biblioteki Narodowej w Paryżu niż do języków Biblioteki Kongresu czy Uniwersytetu Laval. Budowa właściwej kartoteki wzorcowej KABA rozpoczęła się w marcu 1993. Do tej pory opracowano po-

¹ Jednym z pierwszych dokumentów były *Zasady sporządzania kartotek wzorcowych dla sieci bibliotecznej Uniwersytetu Warszawskiego*. Warszawa: BUW, 1991 (Wersja poprawiona lipiec 1992). Równocześnie powstały *Założenia ogólne języka haseł przedmiotowych dla katalogu online sieci bibliotek Uniwersytetu Warszawskiego*. Warszawa: BUW, 1991. (Obydwa opracowania na prawach maszynopisu).

² *Répertoire d'Autorité-Matière Encyclopédique et Alphabétique Unifié*.

³ *Répertoire de vedettes-matière de Bibliothèque de l'Université Laval à Québec*.

nad 500 jednostek leksykalnych tworząc pozycje kartotekowe o strukturze opisanej w części 1.3. rozdziału „System języka haseł przedmiotowych KABA”. Dalszy rozwój i tempo prac będą zależeć od wielu czynników nie pozostających w obszarze kompetencji decyzyjnych współpracujących Zespołów.

Przygotowana praca nie omawia wszystkich problemów związanych z tworzeniem, aplikacją i eksploatacją kartotek wzorcowych, prezentuje bowiem określony etap prac i doświadczeń związanych z kartotekami języka haseł przedmiotowych, a mianowicie etap tworzenia rozwiązań systemowych i istotnego podzbioru jednostek leksykalnych, które mogą wystąpić zarówno w opisie bibliograficznym, jak i w opisie przedmiotowym dokumentów, czyli kategorii nazw własnych (osobowych, korporatywnych i geograficznych). Wprawdzie tytuł publikacji brzmi „Kartoteka wzorcowa języka KABA”, ale jej treść ma bardziej uniwersalne znaczenie, które można by wyrazić następująco: kartoteka wzorcowa języka haseł przedmiotowych na przykładzie języka KABA.

W zasadzie książka jest przeznaczona dla osób, które tworzą lub będą tworzyły kartotekę wzorcową, z tym że zwłaszcza w rozdziałach 2–4 pewna część materiału została dodatkowo przedstawiona w sposób umożliwiający wykorzystanie go także w trakcie katalogowania przedmiotowego dokumentów. Prezentowana Czytelnikom publikacja jest pierwszą częścią większego zamierzenia wydawniczego. W następnej kolejności będzie przygotowana praca dotycząca problemów tworzenia kartoteki wzorcowej dla części zasobu leksykalnego języka KABA wyrażanej za pomocą nazw pospolitych, czyli będzie to jakby część druga książki. Kolejną publikacją powinien być podręcznik dla tych, którzy z kartoteki KABA będą korzystać w procesie katalogowania przedmiotowego. Z tego powodu zdecydowałyśmy się umieścić w tej publikacji fragmenty, które sygnalizują problemy metodyczne praktycznego wykorzystania języka i liczymy na uwagi i opinie Czytelników dotyczące także i tej kwestii.

Jak już powiedziano, książka została przygotowana z myślą przekazania informacji o doświadczeniach i efektach pracy niewielkiej grupy polskich bibliotek akademickich. Przedstawione rozwiązania, dalekie od doskonałości i kompletności, nie mają dla większości bibliotek polskich, poza czterema wcześniej wymienianymi, charakteru normy czy obowiązkowego wzorca. Można jednak przypuszczać, że w różnych selektywnych wyborach będą wykorzystywane nie tylko w tych bibliotekach i nie tylko w automatyzujących się bibliotekach. Oddawana do rąk Czytelników praca zawiera

wiele usterek, niemożliwych do usunięcia na obecnym etapie prac. Część z nich wynika z tego, że każdy rozdział został napisany przez inną Autorkę (autorki) i stąd pewne powtórzenia, które nie do końca udało się wyeliminować. Nie zawsze też osiągnięto idealny stan jednolitości wyrażania tej samej treści za pomocą tego samego wykładnika językowego, choć starano się o to usilnie. Podjęto jednak decyzję o publikacji, gdyż takie było zapotrzebowanie środowiska. Uznałybyśmy strategiczny cel prac nad podręcznikiem za osiągnięty, gdyby zainicjował on szerszą dyskusję polskich bibliotek naukowych, akademickich itp. nad językami informacyjno-wyszukiwawczymi dla zautomatyzowanych systemów bibliotecznych i gdyby dyskusja ta zaowocowała praktycznymi działaniami w bibliotekach.

We wrześniu 1993 staraniem Komisji ds. Opracowania Rzeczowego Zbiorów przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz „bibliotek-właścicieli” VTLS, zorganizowano w Bibliotece Jagiellońskiej konferencję „Język haseł przedmiotowych w formie kartoteki wzorcowej. Stan prac w polskich bibliotekach uniwersyteckich eksploatujących oprogramowanie VTLS”. Konferencja ta stała się okazją do przedstawienia środowisku bibliotekarskiemu efektów prowadzonych prac oraz zaprezentowania w bardzo skromnym wyborze przyjętych generalnych rozwiązań systemowych i szczegółowych rozwiązań co do katalogowania przedmiotowego w tym języku. Uwagi merytoryczne zgłoszone w toku dyskusji konferencyjnych Autorki starały się uwzględnić w tekście podręcznika, co powinno podnieść jego wartość jako praktycznej pomocy w pracy bibliotekarzy.

Byłoby dużą niesprawiedliwością przemilczenie faktu, iż nie osiągnięto by nawet części dotychczasowych rezultatów, gdyby nie wielkie zaangażowanie wszystkich uczestniczących w pracach osób — bibliotekarek i bibliotekarzy z Bibliotek UW, UJ, UG i AGH. Część z nich podjęła się trudu przygotowania pszczególnych fragmentów książki, która wprowadzie nie wypełnia w polskim piśmiennictwie luki dotyczącej metodyki tworzenia katalogu przedmiotowego z kartoteką wzorcową, ale stara się ją nieco zmniejszyć, ponadto jest próbą zrealizowania od dawna podnoszonego przez środowisko postulatów o charakterze metodologicznym, żeby podręczniki dla bibliotekarzy były opracowywane przez osoby znające praktykę i realia funkcjonowania polskich bibliotek. Wszystkim autorom i uczestnikom prac składam niniejszym podziękowanie. W sposób szczególny chcę podziękować pani Teresie Głowackiej, mojej przewodniczce po labiryncie praktycznych problemów katalogowania przedmiotowego, inicjatorce prac nad kartotekami wzorcowymi JHP w Polsce, osobie niezwykle zaangażo-

wanej w te prace, kilkuletniej przewodniczącej Komisji Opracowania Rzeczowego Zbiorów przy ZG SBP, która dzięki swojej wiedzy i determinacji doprowadziła do spopularyzowania idei kartotek wzorcowych w środowisku polskich bibliotekarzy i do efektów praktycznych, które już możemy oglądać w bibliotekach tworzących konsorcjum VTLS.

Od początku prowadzonych prac korzystaliśmy także z życzliwej pomocy zainteresowanych projektem przedstawicieli Biblioteki Narodowej w Paryżu, pań Cécile Maury i Barbary Kotalskiej, którym w imieniu własnym i zespołu pragnę złożyć serdeczne podziękowanie.

Dziękuję także pracownikom Office for Subject Cataloging Policy w Bibliotece Kongresu: Mary Pietris, Lynn El-Hoshy, Diane Humes i Marcowi Ziomek za wsparcie intelektualne i życzliwość.

Wyrażam podziękowanie wszystkim tym osobom i instytucjom, bez których wsparcia praca ta nie mogłaby się ukazać drukiem: wydawcy — Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich — oraz dyrektorowi Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UW, panu prof. dr hab. Marcinowi Drzewieckiemu, który podejmując się trudu recenzowania pracy i zapraszając nas na łamy serii „Nauka — Dydaktyka — Praktyka” sprawił, że rzetelna informacja o osiągnięciach i niepowodzeniach podjętego zamierzenia może stać się przeciwwagą dla „wiedzy” chroniącej się za parawanem frazeologii i argumentacji czynników pozamerytorycznych.

Szczególne podziękowania składam pani prof. dr hab. Bożennie Bojar za życzliwe zainteresowanie prowadzonymi pracami, czego wyrazem jest między innymi fakt, iż pani Profesor zgodziła się recenzować przedstawianą publikację i formułując wiele niezwykle cennych uwag istotnie przyczyniła się do podniesienia wartości tej publikacji oraz uczynienia jej bardziej wiarygodną.

Jadwiga Woźniak

Styczeń 1994

1. SYSTEM JĘZYKA HASEŁ PRZEDMIOTOWYCH KABA¹

W drugiej połowie 1991 roku w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego rozpoczęto prace, których celem długofalowym jest utworzenie publicznie dostępnych katalogów online (OPAC) w bibliotekach wykorzystujących oprogramowanie VTLS. Katalogi te za pośrednictwem języka informacyjno-wyszukiawczego będą oferowały użytkownikom pewną liczbę kluczy wyszukiwawczych odwzorowujących zarówno cechy bibliograficzne, jak i cechy treściowe dokumentów. Każda jednostka katalogowa będzie związana z odpowiednimi hasłami ujednoliconymi — hasłami opisu bibliograficznego i hasłami przedmiotowymi. Podjęto decyzję, iż język informacyjno-wyszukiawczy systemu będzie prezentowany w formie kartoteki wzorcowej (KW).

1.1. KARTOTEKA WZORCOWA A KARTOTEKA AUTORYTATYWNA

W polskim słownictwie fachowym terminy kartoteka wzorcowa i kartoteka autorytatywna często są traktowane jako synonimy. Utożsamienie to nie jest uzasadnione, bo choć wprawdzie każda kartoteka autorytatywna jest kartoteką wzorcową, to nie odwrotnie. Kartotekami autorytatywnymi są bowiem tylko narodowe kartoteki wzorcowe, do tworzenia których zo-

¹ Katalogi Automatyczne Bibliotek Akademickich.

bowiązane i uprawnione są tylko biblioteki narodowe. W jednym państwie może zatem istnieć i funkcjonować tylko jedna kartoteka autorytatywna, podczas gdy kartotek wzorcowych może być wiele. „(...) hasło wzorcowe to przyjęta dla danego systemu ujednolicona nazwa danej osoby, ciała zbiorowego, ujednolicony tytuł, ustalone wyrażenie języka informacyjno-wyszukiawczego — podane w ujednoliconej formie. (...) Szczególnym rodzajem hasła wzorcowego jest hasło autorytatywne. (...) Są to oryginalne nazwy krajowych autorów i współtwórców, nazwy działających w danym państwie ciał zbiorowych oraz ujednolicone tytuły oryginalnych dzieł w nich opublikowanych”². Można więc mówić o wzorcowej formie hasła, ustalonej dla potrzeb danego katalogu, oraz formie autorytatywnej, ustalonej przez narodową centralę bibliograficzną. Chociaż prace podjęte w bibliotekach Uniwersytetów Warszawskiego, Jagiellońskiego, Gdańskiego i w Akademii Górniczo-Hutniczej mają na celu stworzenie kartoteki „jedynie” wzorcowej, to prowadzone są w zgodzie ze stosownymi zaleceniami międzynarodowymi i krajowymi. Bez większych nakładów pracy tworzona kartoteka, lub jej część, może więc być przekształcona i podniesiona przez Bibliotekę Narodową do rangi kartoteki autorytatywnej.

Istotą kartotek wzorcowych, także autorytatywnych, jest jednoznaczność, standaryzacja i spójność danych zawartych w kartotece, a tym samym i danych wprowadzanych do katalogów bibliotecznych. Kartoteki wzorcowe nie są nowym typem języków informacyjno-wyszukiawczych (JIW), ale nową, dość precyzyjnie określoną formą organizacji i prezentacji wybranego JIW oraz relacji między wyrażeniami tego języka a wyrażeniami języka naturalnego w ich funkcji metainformacyjnej (reprezentacji treści dokumentów). Kartoteki wzorcowe stanowią istotny element bibliotecznych systemów informacyjnych, zwłaszcza dużych i zautomatyzowanych. Służą do: ustalania według obowiązującego wzorca ujednoliconych form haseł, dzięki czemu stanowią narzędzie kontroli poprawności danych wprowadzanych do katalogu; odwzorowywania relacji między związanymi hasłami wzorcowymi oraz między hasłami wzorcowymi i formami odrzuconymi, dzięki czemu powiększają możliwości wyszukiawcze systemu, a w wypadku systemów zautomatyzowanych zapewniają automatyczną kontrolę domknięcia odsyłaczy; ułatwiają aktualizację haseł bibliograficznych i rzeczowych towarzyszących opisom bibliograficznym.

² M. Lenartowicz: *Hasło opisu bibliograficznego*. Przegląd Biblioteczny 1990 z. 3/4 s. 35.

Większość definicji JIW mówi, iż są to sztuczne języki, których jedną z wyspecjalizowanych funkcji jest odwzorowywanie cech semantycznych informacji i/lub cech formalnych dokumentów, w których dane informacje są utrwalone. Cechy formalne dokumentu to jego cechy relewantne umożliwiające odróżnienie danego dokumentu od innych dokumentów, nie związane bezpośrednio z jego treścią. „Zazwyczaj są nimi: nazwy autorów lub współautorów, tytuł, rok publikacji, miejsce publikacji, nazwa instytucji wydawniczej (wydawcy), tytuł serii lub wydawnictwa zbiorowego, określenie formy wydawniczej i piśmienniczej, informacja o formie zewnętrznej”³ (czyli cechy bibliograficzne i/lub cechy fizyczne dokumentu). Jednak większość znanych JIW nie realizuje w całości funkcji metainformacyjnej określonej definicją.

Dopiero zastosowanie takiej formy organizacji i prezentacji JIW, jaką jest kartoteka wzorcowa, przyczyniło się do praktycznego zrealizowania, od dawna funkcjonującego w teorii, modelu języka informacyjno-wyszukiawczego. Kartoteka wzorcowa łączy bowiem w jeden spójny system językowy hasła opisu bibliograficznego i hasła opisu rzeczowego. Świadomie piszemy „hasła opisu rzeczowego” a nie „przedmiotowego”, gdyż język haseł przedmiotowych jest tylko jednym, choć w praktyce najczęściej wykorzystywanym, z języków informacyjno-wyszukiawczych w systemach z kartoteką wzorcową.

Skoro kartoteka wzorcowa ogarnia zarówno hasła opisu bibliograficznego, jak i rzeczowego, to musi gwarantować spójność i wzajemne powiązania równokształtnych ciągów znaków języka naturalnego występujących bądź w różnych znaczeniach, bądź w różnych funkcjach. Osiągnięciu tego celu zwykle służą zalecenia i normy bibliograficzne dotyczące redakcji haseł opisu bibliograficznego (osobowych, korporatywnych, geograficznych, tytułów ujednoliconych) i ewentualnie haseł opisu rzeczowego. Niezadawalający stan polskiej normalizacji w tym zakresie będzie scharakteryzowany w dalszych rozdziałach. Tutaj ograniczymy się do stwierdzenia, iż wolne tempo normalizacji stwarza wiele zagrożeń i niepewności dla podjętych prac, frustruje personel, który rozumie konsekwencje ewentualnego przyjęcia narodowych rozwiązań normatywnych innych od tych, na których bazują podjęte prace itd.

³ *Słownik encyklopedyczny terminologii języków i systemów informacyjno-wyszukiawczych*. Pod red. Bożenny Bojar. Warszawa: 1993, Wydawn. UW s. 28.

Z logicznego punktu widzenia kartoteka⁴ wzorcowa jest spójnym zbiorem jednostek leksykalnych służących do odwzorowywania cech bibliograficznych, formalnych i treściowych katalogowanych dokumentów. Fizycznie może też być jednym zbiorem, choć w praktyce zwykle spotyka się współfunkcjonujących kilka zbiorów (kartotek). Na przykład kartoteka autorytatywna Bibliothèque Nationale w Paryżu składa się z czterech podzbiorów. Są to:

kartoteka haseł autorskich osobowych (Fichier d'autorité des personnes physiques — APP),

kartoteka haseł korporatywnych (Fichier d'autorité des collectivités — ACO),

kartoteka tytułów ujednoliconych (Fichier d'autorité des titres uniformes — ATU),

kartoteka języka haseł przedmiotowych (Fichier d'autorité matière — AMA).

Podobną strukturę będzie miał moduł kartotek wzorcowych w czterech wymienianych już bibliotekach eksploatujących oprogramowanie VTLS. Kartoteka języka haseł przedmiotowych ze względów praktycznych otrzymała nazwę własną KABA. W dalszej części książki pisząc: „język KABA”, „JIW KABA”, „kartoteka KABA”, „KABA” itp. będziemy miały na myśli zawsze ten sam obiekt — projektowany język haseł przedmiotowych w formie kartoteki wzorcowej. Na użytek podręcznika dokonano także niewielkiego uproszczenia, wyrażającego się w synonimicznym traktowaniu wyrazów „wzorcowy” i „ujednolicony”.

Wszystkie hasła wzorcowe (i/lub ich kombinacje) objęte kartoteką wzorcową mogą służyć jako klucze wyszukiwania w katalogu. A raczej należałoby powiedzieć, że zaplanowane klucze wyszukiwawcze wchodzi do kartoteki jako hasła (wzorcowe) jednostek (rekordów) kartotekowych. Tradycyjne formy organizacji i kontroli leksyki języków informacyjno-wyszukiwawczych, na przykład słowniki tematów, tematów i określników, dostępne były na ogół tylko bibliotekarzom. Kartoteki haseł wzorcowych będą dostępne także czytelnikom, wspomagając realizowane przez nich procesy wyszukiwania. Kartoteki wzorcowe, odwzorowując przyjęte formy haseł charakterystyki dokumentów:

⁴ Wyraz kartoteka w wyrażeniu kartoteka wzorcowa ma znaczenie bliższe terminom zbiór czy plik w sensie grupy zapisów (rekordów, pozycji) traktowanych z punktu widzenia przetwarzania informacji jako wyodrębniona całość niż tradycyjnemu pojmowaniu znaczenia terminu kartoteka przez bibliotekarzy.

— w systemach automatycznych stanowią narzędzie kontroli poprawności (technicznej i w ograniczonym zakresie merytorycznej) wprowadzanych danych;

— wykazują w przyjętym porządku cały zasób leksykalny danego JIW, a w wypadku projektowanego języka KABA informują także o funkcji i sposobach używania poszczególnych wyrażen w hasłach przedmiotowych (tylko jako temat, tylko jako określnik, jako temat i określnik);

— nazywając jawnie istniejące powiązania między hasłami związanymi oraz powiązania między hasłami przyjętymi i formami odrzuconymi, zwiększają możliwości wyszukiwawcze systemu i nie dopuszczają do występowania niedomkniętych odsyłaczy;

— w systemach zautomatyzowanych ułatwiają modyfikowanie kluczy wyszukiwawczych w katalogu, gdyż wszelkie melioracje są przeprowadzane tylko w rekordach kartoteki wzorcowej i następnie automatycznie dokonywane we wszystkich rekordach bibliograficznych, w których dana zmiana powinna być dokonana.

Obecnie uwagę skoncentrujemy już tylko na zagadnieniach kartoteki wzorcowej języka haseł przedmiotowych na przykładzie prac prowadzonych w Bibliotekach: Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Gdańskiego. Problematyka kartoteki wzorcowej języka opisu bibliograficznego dokumentów została szczegółowo i obszernie wyłożona w niepublikowanej pracy „Zasady sporządzania kartotek haseł wzorcowych w sieci bibliotecznej Uniwersytetu Warszawskiego”⁵.

1.2. METODA TWORZENIA JĘZYKA KABA

Język KABA jest budowany tzw. metodą mieszaną, dedukcyjno-indukcyjną. Dedukcyjnie został utworzony zasób określników, określniki są bowiem elementami powtarzalnymi zdań języka haseł przedmiotowych w tym sensie, że ten sam określnik może wystąpić w kontekście różnych tematów i innych określników. W przeciwieństwie do tematów w mniejszym stopniu są one determinowane charakterystyką zakresu tematycznego konkretnego

⁵ *Zasady sporządzania kartotek haseł wzorcowych w sieci bibliotecznej Uniwersytetu Warszawskiego*. Oprac. zespół: Ewa Brzostowska, Władysława Kostrzewa, Elżbieta Krusiec, Barbara Leytner-Zemanek, Barbara Nałęcz, Anna Paluszkiewicz. Warszawa: BUW, 1991 maszyn. powiel.

zasobu bibliotecznego. Metodą indukcyjną, czyli w procesie katalogowania przedmiotowego, jest tworzony zbiór tematów i aktualizowany zasób określników.

Klasę określników języka KABA utworzono poprzez „naturalizację” określników stosowanych w języku RAMEAU⁶, zachowując konsekwentnie zasady metodyczne tego języka, wypracowane w zgodzie z założeniami systemowymi języka hasel przedmiotowych Biblioteki Kongresu, z którego RAMEAU pośrednio się wywodzi, i z którym zachowuje spójność strukturalną i metodyczną. Nie było to jednak (jakby się mogło wydawać) przetłumaczenie leksyki JIW o paranaturalnej notacji bazującej na jednym języku naturalnym na inny język — byłoby to bowiem zadanie w równym stopniu trudne, co nieskuteczne — ale zbudowanie nowego języka hasel przedmiotowych spójnego systemowo i paradygmatycznie (co do zasad posługiwania się nim) z wymienionymi wyżej językami.

W pracach nad założeniami języka KABA, i nad samym językiem, korzystano także z:

— zasad metodycznych języka hasel przedmiotowych Biblioteki Narodowej w Warszawie, sformułowanych we Wstępie do *Słownika języka hasel przedmiotowych Biblioteki Narodowej* (Warszawa: Bibl. Narodowa, 1989);

— *Założeń ogólnych języka hasel przedmiotowych dla katalogu online sieci bibliotek Uniwersytetu Warszawskiego* opracowanych przez Teresę Głowacką (Warszawa: BUW, 1991 maszyn. powiel.);

— *Zasad sporządzania kartotek hasel wzorcowych w sieci bibliotecnej Uniwersytetu Warszawskiego* (Warszawa: BUW, 1991 maszyn. powiel.);

— zasad metodycznych (na podstawie: *Guide d'indexation RAMEAU*. Paris: Bibliothèque Nationale, 1992) i samej kartoteki RAMEAU (1992);

— zasad metodycznych języka hasel przedmiotowych Biblioteki Kongresu, zawartych w *Library of Congress Subject Headings* (Washington: Library of Congress, 1992) oraz najnowszej edycji *Subject Cataloging Manual* (stan na sierpień 1993 r.);

— *Guidelines for Authority and Reference Entries* (London: IFLA, 1984);

— *Guidelines for Subject Authority and Reference Entries* (London: IFLA, 1992).

⁶ *Répertoire d'Autorité-Matière Encyclopédique et Alphabétique Unifié*.

Mamy nadzieję, że dzięki zastosowaniu mieszanej metody tworzenia JIW słownik języka KABA nie będzie zawierał zbyt dużo terminów nie mających w początkowym okresie powstawania katalogów online odzwierciedlenia w tematyce rejestrowanego piśmiennictwa. Ekonomiczność słownika jest w prowadzonych pracach ważnym, choć pozamerytorycznej natury aspektem, uwzględniającym strukturę jednostkowej pozycji w kartotece wzorcowej i opartą na tej podstawie kalkulację pracochłonności i kosztów jej tworzenia.

1.3. TYPY POZYCJI W KARTOTECE

Opracowane przez IFLA zasady budowy kartotek dla języka opisu bibliograficznego i języka opisu rzeczowego określają w miarę szczegółowo strukturę kartotek, typy tworzących je artykułów kartotekowych oraz ich budowę i zawartość.

W języku bibliotekarzy przyjęło się, choć niezbyt fortunnie, nazywać artykuły kartotekowe pozycjami (niekiedy zapisami). W kartotekach wzorcowych występują generalnie trzy typy pozycji⁷ — tzw. pozycje główne, będące podstawowym z punktu widzenia kartoteki źródłem informacji o danym terminie czy nazwie, pozycje odsyłaczowe oraz pozycje wyjaśniające, pełniące taką rolę, jak odsyłacze całkowite orientacyjne w tradycyjnym katalogu.

1.3.1. POZYCJE GŁÓWNE

Strukturę i zawartość informacyjną pozycji głównych, czyli elementów kartoteki opisujących jednostki leksykalne projektowanego języka scharakteryzujemy na przykładzie kilku jednostek leksykalnych języka KABA. Czcionką podstawową wydrukowano tekst pozycji głównych, kursywą — komentarze Auterek.

⁷ IFLA opracowała dość szczegółowe zalecenia co do rodzajów i struktury jednostkowego zapisu (pozycji) w kartotece wzorcowej. Są to: *Guidelines for authority and reference entries*. (London 1984) i *Guidelines for subject authority and reference entries*. (London 1992).

NP FOTOGRAFIA LOTNICZA

<hasło wzorcowe, kod NP⁸ — nazwa pospolita — informuje, że hasło to może pełnić funkcję tematu w języku KABA; jeśli dopuszczone byłoby stosowanie określnika geograficznego, po hasle wzorcowym wystąpiłby skrót <+OG>. Brak skrótu <+OG> oznacza, że zabrania się łączenia określnika geograficznego z danym wyrażeniem w danej funkcji (tematu, określnika)>;

<miejsce na definicję, w wypadku terminu Fotografia lotniczna nie wykorzystane; dla haseł korporatywnych umieszcza się tu notę natury historycznej, dla haseł osobowych — istotne dane biograficzne potrzebne do właściwego zidentyfikowania danej osoby>;

TO Aerofotografia < TO — termin odrzucony>

Stosuje się dla prac dotyczących wykonywania fotografii lotniczych i ich specyficznego wykorzystania. Dla prac na temat interpretacji fotografii lotniczej stosuje się hasło⁹ FOTOINTERPRETACJA. Dla prac dotyczących rejestrowania, przechowywania i konserwacji pojedynczych fotografii stosuje się hasło FOTOGRAFIE LOTNICZE <określenie zakresu stosowania>

TN LOTNICTWO <+OG> <TN — termin nadrzędny>

FOTOGRAFIE LOTNICZE

TK TOPOGRAFIA LOTNICZA <OG> <TK — termin skojarzony>

zt. hasła zaczynające się od słów Fotografia lotnicza

zt. określnik - - fotografie lotnicze po nazwach miejscowości dla kolekcji fotografii wykonywanych z samolotu

⁸ Kod NP, choć obarczony wieloma mankamentami, został przyjęty ze względu na jego strukturalne podobieństwo do kodów innych wyrażeń projektowanego języka:

NO — nazwa osobowa,

NK — nazwa ciała zbiorowego i/lub imprezy, tzw. nazwa korporatywna,

NG — nazwa geograficzna,

TU — tytuł ujednolicony,

O — określnik.

⁹ Tu i w pozostałych przykładach pozycji głównych chodzi o hasło wzorcowe. Przy tej okazji chcemy zwrócić uwagę, że wyraz hasło używany jest w książce najczęściej w dwóch znaczeniach: hasło wzorcowe (=hasło ujednoliconie) i hasło przedmiotowe. Aby uniknąć nieporozumień, tam, gdzie chodzi o znaczenie „zdanie języka haseł przedmiotowych” staraliśmy się konsekwentnie pisać całe wyrażenie hasło przedmiotowe, natomiast znaczenie „hasło wzorcowe (ujednoliconie)” jest wyrażane za pomocą form językowych: hasło wzorcowe, hasło ujednoliconie i hasło (tam, gdzie takie skrócenie nie budziło wątpliwości).

TP FOTOINTERPRETACJA <TP — *termin podrzędny*>

RAMEAU

<źródła, z których hasło przejęto lub z których korzystano przy opracowywaniu pozycji; tu wpisujemy również informacje o źródłach, w których nie znaleziono pomocy przy opracowywaniu terminu>

BUW/AS/1993.08.09

<informacje rejestracyjne — siglum biblioteki opracowującej dany termin, inicjały osoby odpowiedzialnej za wprowadzenie danych itp.>

*

NP FOTOGRAFIE LOTNICZE

Stosuje się dla prac o rejestrowaniu, przechowywaniu i konserwacji fotografii lotniczych nie oprawionych. Dla prac dotyczących wykonywania fotografii lotniczych i ich specyficznego zastosowania stosuje się hasło FOTOGRAFIA LOTNICZA.

zt. określnik - - fotografie lotnicze po nazwach geograficznych i nazwach pospolitych

TP FOTOGRAFIA LOTNICZA

RAMEAU

BUW/AS/1993.08.09

*

NP ANTOLOGIE

Stosuje się dla wyborów utworów (lub ich fragmentów) z różnych literatur i gatunków literackich

TO Chrestomatie

Literatura - - antologie

zt. określnik - - antologie po nazwach geograficznych, nazwach ciał zbiorowych, po nazwach pospolitych (w tym po terminach z dziedziny literatury), np.: DZIECKO - - antologie; KANADA - - antologie

zt. określnik - - antologie po nazwach literatur i gatunków literackich poprzedzonych określnikiem chronologicznym, np.: LITERATURA FRANCUSKA - - 20 wiek - - antologie;

zt. określnik - - antologie po nazwach kategorii osób oraz po nazwach osobowych (z wyjątkiem pisarzy), np.: KOBIEȒA - - antologie

RAMEAU

BUW/KG/1993.05.20

*

O ENCYKLOPEDIE

Stosuje się po nazwach pospolitych, osobowych, geograficznych, grup etnicznych i wydarzeń historycznych w odniesieniu do encyklopedii specjalistycznych

TO Słowniki encyklopedyczne

TK Słowniki

Encyklopedie i słowniki

zt. określnik - - słowniki po nazwach pospolitych, geograficznych, języków, organizacji i instytucji, dzieł literackich wprowadzanych pod tytułem oraz po nazwach ksiąg świętych

RAMEAU

BUW/KG 1993.08.04

*

NG STANY ZJEDNOCZONE

TO St. Zjednoczone

Stany Zjednoczone A. P.

Stany Zjednoczone Ameryki Północnej

US

United States

United States of North America

USA

U. S. A.

TN Ameryka Północna

TP Teksas (Stany Zjednoczone; stan)

PNGS

BUG/GJ 1993.11.25

1.3.2. POZYCJE ODSYŁACZOWE

W kartotece wzorcowej języka haseł przedmiotowych można wyróżnić pięć typów odsyłaczy¹⁰ (i, co za tym idzie, pozycji odsyłaczowych): całkowite ze wskaźnikiem „zob.” (zobacz); uzupełniające typu „zt.” (zobacz też) termin szerszy; uzupełniające „zt.” termin węższy; uzupełniające „zt.” termin skojarzony oraz odsyłacze orientacyjne (ze wskaźnikiem „zob.” i/lub „zt.”). Szczegółowe zasady tworzenia odsyłaczy nie odbiegają od rozwiązań powszechnie przyjętych w teorii i praktyce JIW. Obecnie uwagę skoncentrujemy na wybranych problemach odsyłaczy wiążących nazwy ogólne. Odsyłacze dla nazw własnych (osobowych, korporatywnych, geograficznych) będą omówione w kolejnych, odpowiednich rozdziałach pracy.

Odsyłaczami całkowitymi będą w projektowanym języku zapisy łączące wyrażenia, między którymi zachodzi relacja odpowiedniości (ekwiwalencji). Relacja ta wiąże jednostki dwóch różnych języków — w tym wypadku języka naturalnego i języka haseł przedmiotowych — zaś jej argumenty (ściślej — elementy klasy równoważności wyznaczonej w zbiorze wyrażen języka naturalnego i reprezentowanej w JIW przez jedno wyrażenie) nie muszą być synonimami w rozumieniu synonimii języka naturalnego.

Argumentami relacji ekwiwalencji mogą być proste lub złożone wyrażenia projektowanego języka i języka naturalnego. Odsyłacze całkowite mogą mieć strukturę albo „AAA zob. BBB” albo „AAA zob. BBB, (...), XXX”. W drugim przypadku będą nazywane odsyłaczami całkowitymi wyliczającymi, należy jednak pamiętać, że jest to jedynie skrócony zapis kilku odsyłaczy pierwszego typu.

Na podstawie opracowań metodycznych dotyczących zasad przeprowadzania kontroli leksykograficznej słownictwa języków informacyjno-wyszukiwawczych o notacji paranaturalnej wyróżniłyśmy najczęstsze, nie wyczerpujące jednak wszystkich możliwości, przypadki występowania relacji ekwiwalencji w kartotece języka KABA.

¹⁰ Termin odsyłacz używany bywa w następujących znaczeniach: element, do którego się odsyła; element, od którego się odsyła; wyrażenie symbolizujące relację odesłania oraz wszystkie te składniki łącznie. W tekście książki termin odsyłacz będzie używany w ostatnim z wymienionych wyżej znaczeń, czyli w sensie wyrażenie metatekstu składające się z: elementu, od którego się odsyła, wskaźnika odesłania (zob. lub zt.) i elementu, do którego się odsyła.

1) Między wyrażeniem projektowanego języka a wyrażeniem języka naturalnego o takim samym znaczeniu. Na przykład:

— różne nazwy handlowe tego samego produktu

Wybór formy preferowanej jest w takich przypadkach zwykle wyborem arbitralnym. Na ogół zalecamy przyjmować jako terminy projektowanego języka nazwy handlowe produktów. Na przykład:

Amidopiryna zob. PIRAMIDON

Aminofenazon zob. PIRAMIDON

— wyrażenia o różnej etymologii, w tym wyrażenia obcojęzyczne

Wybór formy preferowanej zależy od oceny rozpowszechnienia alternatywnych mian w tekstach pisanych. W wypadku wyrażeni o polskim i obcym pochodzeniu preferowane są wyrażenia o polskim źródłosłowie, z wyjątkiem przypadków, gdy są one znacznie mniej rozpowszechnione niż odpowiadające im wyrażenia obcojęzyczne. Na przykład:

Futbol zob. PIŁKA NOŻNA

Fitoterapia zob. ZIOŁOLECZNICTWO

Bilingwizm zob. DWUJĘZYCZNOŚĆ

Rotor zob. WIRNIK

ale: Kosańce zob. IRYSY

ale: Krwawiaczka zob. HEMOFILIA

— wyrażenia należące do różnych podsystemów języka, na przykład języka potocznego i specjalistycznego

Jeżeli pewne znaczenie może być wyrażone zarówno przez nazwę będącą w powszechnym użyciu, jak i naukową, jako termin projektowanego języka będzie się przyjmować nazwę powszechnie używaną, zwłaszcza wtedy, gdy forma naukowa jest wyrażana w języku obcym, na przykład łacińskim.

Martes zibellina zob. SOBÓL

2) Między wyrażeniem projektowanego języka a jego inwersem lub częścią tego inwersu. Na przykład:

Informacyjny szum zob. SZUM INFORMACYJNY

Centralne ogrzewanie zob. OGRZEWANIE CENTRALNE

Ogrody zob. PARKI I OGRODY

3) Między wyrażeniem projektowanego języka a wariantami graficznymi i gramatycznymi synonimicznymi, quasi-synonimicznymi, szerszych

lub węższych wyrażen języka naturalnego reprezentowanych przez dane wyrażenie języka KABA. Na przykład:

Papyrologia zob. PAPIROLOGIA

Yoga zob. JOGA

Góra zob. GÓRY

Odsyłacze uzupełniające będą w projektowanym języku łączyć wyrażenia tego języka pozostające wobec siebie w bezpośrednim związku hierarchicznym lub w związku kojarzeniowym.

W przypadku relacji hierarchicznych będą to zwykle trzy następujące ich rodzaje: relacja generyczna, relacja mereologiczna i relacja hierarchii tematycznej.

— Przez relację generyczną będziemy rozumieć związek hierarchiczny zachodzący między nazwą gatunkową i nazwą rodzajową (podrzędność generyczna) lub między nazwą rodzajową i nazwą gatunkową (nadrzędność generyczna). Na przykład:

JĘZYKOZNAWSTWO *zt.* FONETYKA.

— Drugim wariantem relacji hierarchicznej odzwierciedlonym w projektowanym języku będzie zachodząca w rzeczywistości pozajęzykowej relacja mereologiczna, czyli związek między pewną całością i jej częścią lub odwrotnie, zachodzący między desygnatami wyrażen języka. Relacje mereologiczne mogą być stosowane do organizacji leksyki JIW, ale z zachowaniem pewnych reguł, wśród których najważniejsza wydaje się być tzw. zasada stałości danego związku mereologicznego w polu semantycznym projektowanego języka. Na przykład:

KREW *zt.* KRWINKA [relacja mereologiczna stała]

KRWINKA *zt.* KREW

SILNIK ELEKTRYCZNY *zt.* WIRNIK [relacja stała, ale tylko w polu semantycznym języka np. inżynierii mechanicznej]

WIRNIK *zt.* SILNIK ELEKTRYCZNY

— Trzeci wariant relacji hierarchicznej charakterystyczny dla projektowanego języka, to relacja hierarchii tematycznej, zwana niekiedy relacją hierarchii dokumentacyjnej. Wiąże ona wyrażenia reprezentujące pewne dyscypliny wiedzy, określane jako tematy szersze, z wyrażeniami reprezentującymi obiekty lub problemy badawcze tych dyscyplin, określanymi mianem tematów węższych, lub też wyrażenia reprezentujące pewne obiekty badawcze wyznaczające szersze zakresowo tematy z wyrażeniami reprezentującymi pewne zagadnienia badania tych obiektów, wyznaczające tematy zawierające się w owych szerszych. Na przykład:

SEMIOTYKA *zt.* **ZNAKI**
PSYCHOLOGIA POTRZEB *zt.* **MOTYWY**
ZIOŁA *zt.* **UPRAWA ZIOŁ**

Relacja hierarchii tematycznej ma szczególne znaczenie dla funkcji wyszukiwawczej projektowanego języka, gdyż o ile stosunkowo rzadko jest tak, żeby dokument dotyczący na przykład sytuacji społeczno-ekonomicznej kobiet w Ameryce Łacińskiej okazał się interesujący dla kogoś, kto poszukuje informacji o sytuacji kobiet w Meksyku, to dokumenty desygnowane przez wyrażenia tematycznie nadrzędne są częściej źródłem relewantnej informacji dla użytkownika, którego kwerenda jest reprezentowana przez wyrażenia tematycznie węższe. Na przykład, dokument znakowany przez wyrażenie *ekonomika i finansowanie turystyki*, w którego charakterystyce wyszukiwawczej nie występują inne wyrażenia języka informacyjno-wyszukiwawczego odnoszące się do cech treściowych katalogowanego dokumentu z dużym prawdopodobieństwem będzie zawierał informacje na temat efektywności ekonomicznej turystyki, choć oczywiście informacje te mogą być znacznie mniej szczegółowe niż zawarte w dokumencie charakteryzowanym przez wyrażenie *efektywność ekonomiczna turystyki*.

Ostatnim typem związków odwzorowywanych w postaci pozycji odsyłaczy uzupełniających są relacje skojarzeniowe, zwane też kojarzeniowymi lub asocjacyjnymi. Stanowią one bardzo zróżnicowaną wewnątrznie klasę związków semantycznych, których nawet skrótowe omówienie przekracza ramy rozdziału. Ogólnie można powiedzieć, że będą to takie relacje między jednostkami projektowanego języka, które nie są ani równoważnością w sensie identyczności denotacji ich argumentów, ani relacjami hierarchicznymi w sensie zawierania się denotacji jednego z argumentów w denotacji drugiego. Cechą charakterystyczną relacji skojarzeniowych jest to, że odwzorowują zależności zachodzące między reprezentowanymi przez ich argumenty elementami rzeczywistości pozajęzykowej. Na przykład:

OKRĘT *zt.* **STATKI**
NAFTA *zt.* **LAMPY NAFTOWE**
DIAGNOZA *zt.* **BADANIA LEKARSKIE**

1.3.3. POZYCJE WYJAŚNIAJĄCE

Interesującą klasę tworzą odsyłacze całkowite orientacyjne (zwane też na zasadzie kalki z języka angielskiego ogólnymi) wyodrębniane w kartotekach wzorcowych w postaci tzw. pozycji wyjaśniających. Charakteryzują

się one tym, że po wskaźniku odesłania „zob.” występuje tekst albo wskazujący użytkownikowi sposób, w jaki należy prowadzić poszukiwania, albo informujący o związkach między terminami. Na przykład

WKŁAD DO [..]

zob. określniki typu - - wkład do [nazwa dziedziny, koncepcji, teorii, idei itd.], które stosuje się po nazwach osobowych (z wyjątkiem nazw pisarzy), dla wskazania, iż tematyką dokumentu jest wkład danej osoby do pewnej dziedziny (koncepcji, teorii, idei itd.) nie stanowiącej w wypadku tej osoby obszaru jej działalności podstawowej, np.:

NEWTON, ISAAC (1642–1727) - - wkład do matematyki;

KANT, IMMANUEL (1724–1804) - - wkład do teorii poznania.

W języku KABA występują też odsyłacze orientacyjne uzupełniające (ze wskaźnikiem odesłania „zt.”). Wprowadza się je do właściwego pola rekordu pozycji głównej i następnie odwzorowuje w zbiorze wyszukiwanym w postaci odpowiednich zapisów indeksowych. Na przykład:

ATLASY

zt. hasła zaczynające się od wyrazu Atlasy

KODEKSY

zt. nazwy poszczególnych kodeksów, np. Kodeks Justyniana

*

Pozycje kartoteki wzorcowej będą wprowadzane do bazy zautomatyzowanego systemu bibliotecznego w standardzie (formacie) USMARC dla kartotek wzorcowych (USMARC Format for Authority Data). Format ten stwarza warunki do wprowadzania zarówno pojedynczych jednostek leksykalnych, jak i całych zdań (hasel przedmiotowych) JHP, co jest często w bibliotekach stosowane z powodów praktycznych — jako mechanizm kontroli technicznej wprowadzanych danych oraz jako narzędzie wspomagania pracy osób katalogujących.

W ramach realizowanego projektu utworzona będzie w pamięci komputera BUW wspólna (centralna) kartoteka wzorcowa języka hasel przedmiotowych. Kartoteka ta będzie funkcjonowała niejako nad katalogami (OPAC) poszczególnych bibliotek. Zawierać będzie cały zasób jednostek

leksykalnych języka. Ponadto w każdej bibliotece w części modułu katalogu zarezerwowanej dla kartoteki wzorcowej zostanie powtórzona część języka KABA, składająca się z wyrażen realnych, czyli tych jednostek leksykalnych, które zostały użyte do katalogowania zasobu konkretnej biblioteki. Oprócz jednostek leksykalnych realnych (nie potencjalnych) poszczególne biblioteki włączają do modułów kartotek wzorcowych w swoich OPAC hasła przedmiotowe, czyli zdania języka haseł przedmiotowych. W kartotece przewiduje się stosowanie wszystkich przewidzianych standardem USMARC/A typów rekordów. Planuje się wprowadzenie — tam, gdzie będą one znane — wyrażen języka LCSH i wyrażen języka RAMEAU jako form ekwiwalentnych odpowiednich wyrażen języka KABA.

1.4. KATEGORIE LEKSYKALNE PROJEKTOWANEGO JĘZYKA

Teoria i praktyka języka haseł przedmiotowych wypracowały różne podziały kategoryjne jego jednostek leksykalnych. Kartoteka wzorcowa, będąc jedną z form prezentacji tego języka, zachowuje podstawowy podział wyrażen JHP na tematy (tematy z dopowiedzeniami) i określniki (określniki z dopowiedzeniami). Inne najistotniejsze z jej punktu widzenia atrybuty tematów i określników dają się streścić w postaci następującego zestawu cech:

(1) formy reprezentacji — jednostki leksykalne JHP mogą być wyrażane przez nazwy ogólne i nazwy jednostkowe;

(2) zakresu referencji, wyrażającej się w określeniu obszaru odniesienia danej jednostki leksykalnej w stosunku do uniwersum cech charakteryzujących dokumenty; z tego punktu widzenia można wyróżnić tematy i określniki rzeczowe (treściowe) oraz tematy i określniki formy;

(3) cechy łączliwości określników — określniki mogą być bądź wyrażeniami nieograniczonego stosowania (określniki swobodne¹¹), bądź ograniczonego stosowania (określniki związane¹²).

Określnik to wyrażenie języka haseł przedmiotowych niesamodzielne syntaktycznie (syntaktyczne), czyli nie mogące stanowić zdań tego języka (haseł przedmiotowych); może wystąpić w zdaniu tylko po wyrażeniu autosyntaktycznym, czyli po temacie (bezpośrednio lub po innym określniku).

¹¹ Określnik swobodny = określnik wolny, luźny, powszechnego stosowania.

¹² Określnik związany = określnik ograniczonego stosowania.

Określniki swobodne są określnikami powszechnego stosowania, tzn. można je łączyć z dowolnymi tematami z jednej lub więcej kategorii. Hasła przedmiotowe rozwinięte typu: TEMAT - - określnik swobodny¹³ konstruuje się zgodnie z regułami gramatycznymi przyjętymi w języku, z uwzględnieniem jego reguł semantycznych. Oprócz określników swobodnych w kartotece wzorcowej mogą wystąpić swobodne (wolne) frazy określnikowe (także tematowe), czyli konstrukcje, które nie tworzą samodzielnych jednostek leksykalnych lecz schemat, według którego takie jednostki można tworzyć, gdy zaistnieje tego potrzeba. Na przykład w języku KABA zaprojektowano wolną frazę określnikową WPLYW [...], którą stosuje się do tematów z zakresu sztuki, kultury, literatury, architektury, filozofii itp. podstawiając w schemacie w miejsce [...] przymiotnik utworzony od nazwy języka, formacji kulturowej, państwowej itp., która wpływała na przedmiot wyrażony za pomocą tematu.

Określnik związany może wystąpić w haśle przedmiotowym tylko w kontekście tego tematu (tematów), przy którym został wymieniony w kartotece wzorcowej. Na przykład:

BIBLIOTEKI - - ZBIORY SPECJALNE
SZTUKA ZDOBNICZA - - STYL BIEDERMEIER
PIENIĄDZ - - OBIEG

Określnik związany z konkretnym tematem bywa czasami stosowany w kontekście innych pokrewnych tematów, na przykład:

TEATR - - DEKORACJE
BALET - - DEKORACJE,

choć zasadniczo jest niepowtarzalny. W rozwiniętym haśle przedmiotowym dopuszcza się poprzedzanie określnika związanego określnikiem geograficznym, jeśli dla danego tematu dozwolone jest użycie określnika geograficznego. Określnikami związanymi są też pewne określniki chronologiczne.

¹³ W cytowanych w podręczniku przykładach nie zawsze (choć starano się zachować jak największą konsekwencję) przestrzegane są wszystkie zasady interpunkcyjne, które będą obowiązywały przy wprowadzaniu danych. Stąd raz pojawia się np. zapis „JADWIGA (królowa Polski; ok. 1374–1399)” a innym razem „JADWIGA (królowa Polski ; ok. 1374–1399)” itd. Częściowo powodowane jest to faktem, iż instrukcja wypełniania formatu dla kartotek wzorcowych jeszcze nie została wypracowana do końca i pewne rozwiązania ulegają zmianom i wahaniom, a częściowo jest to brak nawyku przywiązywania właściwej wagi do detali technicznych, gdyż w katalogach tradycyjnych nie były one tak znaczące, jak w wypadku komputerowego, a więc mechanicznego, przetwarzania danych.

Stosuje się je zwykle, albo po nazwach pospolitych, które wymagają specyficznej chronologii, na przykład:

MUZYKA - - Włochy - - 500-1400,

albo po nazwach geograficznych, które także wymagają właściwego im podziału chronologicznego, na przykład:

FRANCJA - - kultura - - 700-1000.

Szczególnym przypadkiem związania określnika jest sytuacja, gdy dany określnik jest wyrażeniem posiadającym tylko jeden desygnat i jest związany z również jednostkowym tematem. Szczegółowiej o takich sytuacjach będzie mowa w rozdziałach poświęconych hasłom wzorcowym wyrażanym za pomocą nazw własnych osobowych, korporatywnych i geograficznych.

Jak powiedziano wcześniej, z punktu widzenia zakresu referencji jednostki leksykalne projektowanego języka można podzielić na tematy i określniki treściowe (zwane także rzeczowymi) oraz tematy i określniki formy. Określniki treściowe to wyrażenia o charakterze metainformacyjnym, odwzorowujące cechy przedmiotowe informacji zawartych w dokumentach, podczas gdy określniki formy mówią o naturze i postaci dokumentu. W tym momencie chciałobyśmy zwrócić uwagę na pewne zmiany, jakie w projektowanym języku KABA zostały dokonane w wykładni interpretacyjnej określników formy.

Każdy dokument, czyli każda utrwalona informacja, ma jakąś formę, ale nie zawsze jest ona brana pod uwagę podczas przedmiotowania. Formę należy wyeksponować wówczas, albo gdy przedstawia istotną wartość dla selekcji informacji w systemie, albo gdy treść dokumentu jest na tyle ogólna lub nieprecyzyjna, że dopiero forma jej przedstawienia pozwala, poprzez skojarzenia, zidentyfikować przedmioty dokumentu (drugi z przypadków wyrażany jest przez tzw. tematy formalne). Forma wpływa na „rzecz” (treść dokumentu), gdyż często narzuca zarówno sposób przedstawienia treści, jak i jej zakres.

W polskiej tradycji języka hasel przedmiotowych charakterystyczne jest używanie terminu określnik formalny w znaczeniu „określnik odzwierciedlający formę dokumentu: piśmienniczą (...) i rzadziej formę wydawniczą (...)”¹⁴. Taka interpretacja znaczenia, i co za tym idzie zakresu stosowania określników formalnych, nie wydaje się ani poprawna, ani wystar-

¹⁴ J. Sadowska: *Instrukcja tematowania i katalogu przedmiotowego*. Warszawa: SBP, 1991 s. 66.

czająca dla tworzonego języka. Na przykład, jeśli przyjąć, że określniki formalne odwzorowują formę piśmienniczą dokumentów, to zakres ich stosowania powinien być ograniczony, z definicji, do przedmiotowania dokumentów piśmienniczych, czyli takich, w których informacja jest utrwalona w subkodzie graficznym jakiegoś języka naturalnego. Do dokumentów piśmienniczych nie można zaliczyć na przykład albumów, dla których naturalna jest przewaga reprodukcji obrazów nad tekstem w języku naturalnym. Tymczasem praktyka wykazuje, że określnik - album nie tylko jest używany, ale wręcz niezbędny w katalogowaniu pewnych typów dokumentów.

Wnikliwa analiza list określników form języków RAMEAU i LCSH oraz analiza potrzeb wynikających z celów realizowanego projektu doprowadziły do pewnych wniosków, które zostaną przedstawione w następnym paragrafie. Ponieważ propozycje te odbiegają od rozwiązań tradycyjnych, dla uniknięcia nieporozumień wynikających z nazywania różnych obiektów tym samym terminem, proponuje się, żeby określniki tej nowej formuły nazywać określnikami formy lub form a nie określnikami formalnymi.

Proponowane niżej zestawienie cech, jakie mogą odwzorowywać określniki formy, nie wyznacza ani klasyfikacji, ani nawet typologii tych określników; jest jedynie wyliczeniem ich potencjalnych cech, przy czym jednemu określnikowi mogą w tym samym czasie przysługiwać cechy z różnych klas. Inaczej mówiąc, znaczenia określników form mogą się składać z elementów semantycznych przynależnych do więcej niż jednej z wymienionych niżej grup.

Proponujemy zatem, aby do klasy określników form zaliczać formy językowe odwzorowujące:

(a) formę i/lub sposób wyrażenia oraz prezentacji informacji zawartych w dokumencie;

Podklasę w tak wyodrębnionej klasie cech tworzyłyby tzw. cechy piśmiennicze odwzorowujące postać, w jakiej jest wyrażona treść dokumentu piśmienniczego. Typowymi byłyby tu rodzaje piśmiennicze, na przykład: encyklopedie, podręczniki, normy, patenty, monografie, bibliografie, oraz rodzaje i gatunki literackie, na przykład: dramat, powieść, opowiadanie, reportaż;

(b) formę wydawniczą dokumentu, tj. formę jego opublikowania, określoną z punktu widzenia samoistości wydawniczej, na przykład: artykuł, odbitka, nadbitka oraz części wydawniczych dokumentu, na przykład: czasopismo, seria;

(c) rodzaj utrwalonego sygnału;

Kryterium to wprowadza w uniwersum dokumentów następujące uporządkowanie: sygnał dźwiękowy — dokumenty audialne (słuchowe) takie jak: taśmy magnetofonowe, płyty gramofonowe, płyty kompaktowe itd.; sygnał dotykowy — dokumenty dotykowe, na przykład druki Braille'owskie; sygnał optyczny — dokumenty wizualne (oglądowe), na przykład: fotografie, przezrocza, filmy, eksponaty muzealne; wśród dokumentów wizualnych można wyodrębnić podklasę dokumentów graficznych, czyli takich, w których informacja została utrwalona za pomocą znaków graficznych, na przykład: rysunki, grafika, mapy, wykresy (jeśli znaki graficzne są subkodem języka naturalnego, to taki dokument nazywa się dokumentem piśmienniczym);

(d) postać fizyczną (materialną) dokumentu, na przykład: zwój, kodeks;

(e) przeznaczenie czytelnicze;

Określenie przeznaczenia czytelniczego na ogół nie będzie występować w postaci samodzielnego wyrażenia lecz w postaci frazy tworzącej część bardziej złożonego semantycznie określnika. Na przykład: „filmy d l a d z i e c i”, podręcznik a k a d e m i c k i”, „literatura m ł o d z i e ż o w a”;

(f) inne istotne cechy dokumentów, charakteryzujące raczej to, jaki jest dany dokument a nie to, o czym mówi.

Zgodnie z gramatyką języka haseł przedmiotowych określniki form zajmują ostatnią pozycję w haśle przedmiotowym. Ponieważ pewne określniki mogą pełnić bez zmiany postaci zarówno funkcję określników rzeczowych, jak i określników formy, należałoby się zastanowić, czy w tych wypadkach, gdy dany określnik występuje w funkcji określnika rzeczowego, może on „zamykać” hasło przedmiotowe, zwłaszcza jeśli mogą powstawać wątpliwości co do interpretacji jego funkcji i, co za tym idzie, znaczenia hasła. Aby uniknąć takich sytuacji zaprojektowano zabezpieczenia gramatyczne nakazujące w takich przypadkach dodawanie po owym określniku innego określnika, ujednoznaczniającego zdanie. Na przykład, w odniesieniu do określnika - - adaptacje muzyczne funkcję taką będzie pełnić określnik - -historia i krytyka, np.:

HUGO, VICTOR (1802–1885) - - adaptacje muzyczne

HUGO, VICTOR (1802–1885) - - adaptacje muzyczne - - historia i krytyka.

Z powodów praktycznych wprowadzono pojęcie określnika typowego. Wydzielanie określników typowych jest zjawiskiem powszechnym w praktyce języka haseł przedmiotowych. Usprawnia to pracę osób katalogujących i zapobiega pewnym błędom w przedmiotowaniu. W języku KABA do tej pory opracowano dziewięć klas określników typowych. Określniki te powstały drogą „naturalizacji” określników języków Biblioteki Kongresu, Biblioteki Uniwersytetu Laval’a i RAMEAU. Zawierają one blisko 2500 terminów, w tym około 1800 przyjętych jako określniki swobodne i około 650 terminów odrzuconych. Są to listy: określników form, określników używanych po nazwach osobowych, po nazwach pisarzy, po nazwach kategorii osób, po nazwach kategorii pisarzy, po nazwach korporatywnych, po nazwach parlamentów, po nazwach zgromadzeń zakonnych i po nazwach geograficznych. O uznaniu określnika za typowy decyduje jego frekwencja. Są to określniki najczęściej (zwykle) występujące po tematach należących do danej kategorii czy podkategorii. Określniki te tworzą klasy otwarte, zmieniające się w toku aktualizowania języka.

W projektowanym języku zachowano podstawowy podział wyrażeń na tematy i określniki, w obrębie tematów pojawiła się jednak nowa podklasa jednostek leksykalnych, które proponujemy nazwać **tematami z prepozycją** (lub, obrazowo, tematami z kropką). Charakteryzują się one dwuczłonową strukturą. Pierwszy człon, nazwany prepozycją, niejako zapowiada, wprowadza właściwy temat. Separatorem obu części jest „.” (kropka). Tematy z prepozycją najczęściej są stosowane w trzech typach przypadków, gdy chodzi o odwzorowanie informacji o:

— dziele literackim, plastycznym, muzycznym, filozoficznym itd. lub jego częściach; prepozycją jest wówczas nazwa autora dzieła, na przykład:

SHAKESPEARE, WILLIAM (1564–1616). HAMLET
MATEJKO, JAN (1838–1893). BITWA POD GRUNWALDEM
ŻEROMSKI, STEFAN (1864–1925). PRZEDWIOŚNIE

— ciele urzędowym (ustawodawczym, sądowym, administracyjnym, wojskowym, dyplomatycznym itp.) szczebla centralnego; prepozycją jest wówczas właściwa nazwa geograficzna, na przykład:

FRANCJA. ASSEMBLEE NATIONALE (1958-)
POLSKA. MINISTERSTWO KULTURY (1989-)

— ciele zbiorowym o hierarchicznej strukturze, w wypadku gdy nazwa ciała podrzędnego nie identyfikuje go jednoznacznie; wówczas prepozycją jest nazwa ciała nadrzędnego, na przykład:

UNIwersytet Warszawski. Wydział Historyczny

Szczegółowo poszczególne przypadki będą omówione w dalszych rozdziałach.

W projektowanym języku KABA niemal modelowo widać na czym polega różnica między dwoma podsystemami języka informacyjno-wyszukiwawczego — podsystemem języka informacyjnego (wykorzystywanego głównie przez bibliotekarzy) i podsystemem języka wyszukiwawczego (adresowanego w pierwszym rzędzie do użytkowników bibliotek). Język wyszukiwawczy został określony poprzez wyliczenie wszystkich realnych (istniejących w danym momencie czasu) zdań, jest więc klasą otwartą i może być powiększony o każde nowe wyrażenie spełniające wymagania systemowe zdefiniowane w podsystemie języka informacyjnego. Natomiast część słownictwa języka informacyjnego nie została zadana w postaci jawnej listy, lecz określona poprzez reguły, co pozwala na powiększanie zasobu leksykalnego o wyrażenia spełniające określone warunki. Wykaz tych warunków będzie zawarty w kartotece w postaci odpowiednich zapisów. Tutaj przedstawimy tylko nieliczne przykłady fraz stosowanych do tematów i określników pospolitych. Przypadki stosowania tzw. wolnych fraz w odniesieniu do nazw osobowych, geograficznych i ciał zbiorowych są scharakteryzowane w odpowiednich rozdziałach podręcznika.

Są to między innymi frazy:

— [...] W LITERATURZE, [...] W SZTUCE, [...] W FILMIE itp. gdzie w miejsce [...] można podstawić dowolny temat z kartoteki wzorcowej (wyrażany bądź nazwą pospolitą, bądź nazwą własną), tworząc w ten sposób temat o nowym znaczeniu. Na przykład:

KOTY W LITERATURZE;
PARYŻ (Francja) W SZTUCE;

— [...] JAKO [...], gdzie w miejsce [...] można podstawić dowolny temat wyrażany nazwą pospolitą, będącą nazwą klasy osób lub zwierząt, tworząc w ten sposób temat o nowym znaczeniu. Na przykład:

LEKARZE JAKO POLITYCY;
NIEPEŁNOSPRAWI JAKO KONSUMENTY;
DZIECI JAKO KOLEKCJONERZY;
CHOMIKI JAKO ZWIERZĘTA DOŚWIADCZALNE;

— WPLYW [...], będący wolną frazą określnikową stosowaną w haśłach z dziedziny kultury, filozofii, życia umysłowego, przy nazwach form artystycznych i literackich dla prac traktujących o wzajemnych wpływach

i oddziaływaniach; w tym wypadku w miejsce [...] można podstawić przymiotnik określający narodowość, przynależność państwową, kierunek artystyczny, literacki, filozoficzny, intelektualny itp. Na przykład:

LITERATURA POLSKA - - wpływ rosyjski.

Obok wolnej frazy okreśnikowej **WPLYW [...]**, w języku KABA występują hasła wzorcowe **WPLYW** i **WPLYW ZAGRANICZNY** (oba w systemie języka mogące wystąpić tylko w funkcji okreśnika). Określnik - - wpływ stosuje się do prac traktujących o wpływie przedmiotu wyrażanego za pomocą tematu na otoczenie, na przykład:

IMPRESJONIZM - - wpływ;
JEZUS CHRYSTUS - - wpływ.

Gdy chodzi o wpływ pisarza na innego pisarza, dodaje się nazwisko osoby ulegającej wpływowi, na przykład:

GAUTIER, THÉOPHILE (1811–1872) - - wpływ - - Baudelaire, Charles (1821–1867).

Określnik - - wpływ zagraniczny stosuje się z kolei do prac traktujących o wpływach zewnętrznych, szeroko pojętych. Na przykład:

POWIEŚĆ AMERYKAŃSKA - - wpływ zagraniczny.

Ani określnika - - wpływ [...], ani - - wpływ zagraniczny nie stosuje się po określnikach chronologicznych. Dla wyrażenia, że dokument traktuje o przedmiocie w określonym czasie, należy utworzyć drugie hasło przedmiotowe. Na przykład:

POWIEŚĆ AMERYKAŃSKA - - wpływ zagraniczny
POWIEŚĆ AMERYKAŃSKA - - 20 w.

1.4.1. FORMA JĘZYKOWA TEMATÓW I OKREŚLNIKÓW

Tematy i określniki projektowanego języka są w zasadzie równokształtne z wyrażeniami języka polskiego. Dopuszcza się jednak wprowadzanie wyrażenń zapożyczonych z języków obcych w przypadkach, gdy nie mają one jeszcze odpowiedników w języku polskim, np.:

STREAMER [urządzenie służące do robienia na taśmie magnetycznej kopii archiwalnej danych z dysku twardego],

lub gdy odpowiedniki te są mało popularne i używane w piśmiennictwie rzadziej od wyrażień zapożyczonych, np.:

IRYSY [polska nazwa: kosańce].

W projektowanym języku wystąpią wyrażenia zarówno w liczbie pojedynczej, jak i mnogiej. O zastosowaniu konkretnej liczby gramatycznej decydować będzie w pierwszym rzędzie kryterium semantyczne, a w następnej kolejności kryterium zwyczajowe w sensie rozpowszechnienia w piśmiennictwie fachowym i/lub języku naturalnym, a także poprawność terminologiczna. Nie uważano za słuszne przyjęcie sztywnej reguły co do wyboru jednej liczby gramatycznej jako preferowanej, gdyż cecha ta, aczkolwiek niedoceniana, jest istotna z punktu widzenia rozróżniania znaczeń i znajduje zewnętrzny wyraz w czytelnych wykładnikach językowych. Na przykład:

BIBLIOGRAFIA [nauka i dziedzina działalności praktycznej zajmująca się zasadami tworzenia i użytkowania spisów bibliograficznych],

BIBLIOGRAFIE [spisy bibliograficzne].

W zgromadzonym do tej pory słownictwie języka KABA dają się zaobserwować następujące tendencje co do stosowania liczb pojedynczej i mnogiej. Liczba tylko mnoga jest charakterystyczna dla, między innymi, następujących typów wyrażen:

- rzeczowników typu pluralia tantum, np.: drzwi, nożyczki;
- nazw rodzin, rodów i dynastii, np.: Kossakowie, Estreicherowie, Jagiellonowie;
- nazw rodzajowych związków chemicznych, minerałów i produktów, np.: alkohole (ale alkohol metylowy), azotany (ale azotan srebra);
- nazw rodzajowych grup zwierząt i roślin, np.: konie (ale koń Przewalskiego), storczyki (ale storczyk kukawka);
- wyrażen powszechnie używanych w liczbie mnogiej, np.: wody przybrzeżne, targi komputerowe, czynności dowodowe, badania czytelnicze;
- nazw form utrwalenia sygnału na konkretnym nośniku, form piśmienniczych, wydawniczych itp., np.: płyty gramofonowe, bibliografie, biografie; ewentualne równokształtne z nimi nazwy teorii, historii, techniki, metodyki danej formy występują w liczbie pojedynczej.

Liczba pojedyncza ponadto jest charakterystyczna przede wszystkim dla wyrażen powszechnie używanych w liczbie pojedynczej, np.: krytyka literacka, wolność słowa, literatura młodzieżowa.

W projektowanym języku wystąpią także wyrażenia różniące się w języku naturalnym jedynie rodzajem gramatycznym. Podobnie jak w wypadku liczby, tak i w wypadku rodzaju gramatycznego, nie uważano za słuszne przyjęcie sztywnej reguły wyboru formy, gdyż cecha ta może być także istotna z punktu widzenia rozróżniania znaczeń. Utworzenie hasła wzorcowego KSIĘGOWE obok hasła KSIĘGOWI wyrażnie, choć pośrednio, wskazuje na różnice w tematyce tak zaindeksowanych dokumentów (pomijamy często podnoszoną w literaturze, zwłaszcza amerykańskiej, kwestię oceny aspektu moralnego praktyki redukcji w językach informacyjno-wyszukiwawczych żeńskiego pierwiastka semantycznego do męskich wykładników językowych). Wyłączność formy rodzaju męskiego została w języku KABA zastrzeżona dla nazw najwyższych funkcji i stanowisk państwowych, tytułów naukowych, stopni wojskowych oraz dla przypadków, gdy dana nazwa nie ma w języku polskim poprawnej formy językowej rodzaju żeńskiego, na przykład: INŻYNIEROWIE (kobiety). Wyjątek od tej reguły stanowią nazwy tytułów rodowych, w wypadku których będziemy przestrzegać różnicowania rodzaju; w języku KABA wystąpi więc, na przykład, zarówno hasło KRÓL, jak i hasło KRÓLOWA, KSIĄŻĘ i KSIĘŻNA itd.

Jeśli potencjalna jednostka leksykalna projektowanego języka jest równokształtna z wyrażeniem złożonym języka naturalnego, przyjęto zasadę zachowania naturalnego szyku tego wyrażenia; zwykle na pierwszym miejscu występuje rzeczownik, a po nim przymiotniki, inne rzeczowniki, imiesłowy, liczebniki lub wyrażenia przymikowe określające ten rzeczownik. Inaczej mówiąc, preferowany jest szyk porzeczownikowy określeń, dominujący w tekstach pisanych. W wypadkach wątpliwych od wyrażenia z określeniem w szyku przedrzeczownikowym należy zrobić odsyłacz całkowity do wyrażenia z określeniem w szyku porzeczownikowym.

Jeżeli naturalny szyk wyrażenia nie jest szykiem z określeniem porzeczownikowym i jest poświadczony w słowniku języka polskiego, i/lub jego zmiana prowadzi do zmiany znaczenia wyrażenia, to do zasobu leksykalnego projektowanego języka należy wprowadzić wyrażenie w szyku zachowującym spoistość związku frazeologicznego, np.: KWAŚNY WĘGLAN WAPNIA, INDYWIDUALNE GOSPODARSTWO ROLNE, MARTWA NATURA, CZARNA SKRZYNKA.

Należy zwracać uwagę, aby nie inwertować wyrażań, w których nazwa przedmiotu współwystępuje z nazwami cech gatunkujących, takich jak: język, narodowość, cechy etniczne, religijne, określenie stylu artystycznego, muzycznego, przynależności do danej epoki itp. Na przykład:

SZTUKA FRANCUSKA nie Francuska sztuka,
KUCHNIA CHIŃSKA nie Chińska kuchnia,
SPORTOWCY KANADYJSCY nie Kanadyjscy sportowcy,
HISTORIA ŚREDNIOWIECZNA nie Średniowieczna historia,
MALARSTWO PRYMITYWISTYCZNE nie Prymitywistyczne ma-
larstwo.

Jeżeli w wyrażeniu występują dwa przymiotniki, przymiotnik i przy-
słówki lub rzeczownik z przymikiem oznaczające cechy gatunkowe (ale nie
wymienione wyżej), to na pierwszym miejscu stawiamy wyrażenie wspólne
dla grupy, na drugim różnicujące, np.: UKŁAD NERWOWY ANATO-
MICZNY, UKŁAD NERWOWY OBWODOWY, UKŁAD NERWOWY
OŚRODKOWY, UKŁAD NERWOWY WSPÓŁCZULNY; FILMY DLA
DZIECI FABULARNE, FILMY DLA DZIECI POPULARNONAUKOWE.
W wypadku, gdy zarówno jeden, jak i drugi przymiotnik mogą być elemen-
tem grupującym lub różnicującym, należy dokonać wyboru arbitralnego.

1.4.2. DOPOWIEDZENIA

W polskiej tradycji języka haseł przedmiotowych charakterystyczne
jest stosowanie dopowiedzeń w dwóch funkcjach — rozróżniania znaczeń
wyrażeń wieloznacznych oraz objaśniania treści wyrażeń jednoznacznych
budzących jakiejkolwiek wątpliwości, tzn. gdy forma danego wyrażenia
może być odbierana jako niejednoznaczna, o nieostrym znaczeniu, lub gdy
można jej przypisywać inne znaczenia realne niż znaczenie słownikowe.
W ujęciu tradycyjnym dopuszcza się, jeśli jedno ze znaczeń wyrażenia
wieloznacznego jest w powszechnym użyciu, pomijanie dopowiedzenia przy
tymże znaczeniu. Dopowiedzenia przybierają postać albo wyrażeń języka
naturalnego, albo oznaczeń liczbowych. Tak więc, funkcją dopowiedzeń
w języku haseł przedmiotowych, ukształtowaną przez praktykę posługi-
wania się tym językiem jest, obok rozróżniania znaczeń, także objaśnianie
(dopowiadanie) znaczeń jednoznacznych, ale mało znanych, specyficznych,
szczegółowych, w celu rozwiania wątpliwości lub uczynienia danego zna-
czenia wyraźniejszym, np.:

AWARACY (Indianie),
SAO (lud afrykański),
ARULO (język sztuczny),
ATARI 400 (komputer).

Wydaje się, że częściej korzysta się z objaśniającej funkcji dopowiedzeń w wypadku tematów reprezentowanych przez nazwy jednostkowe, czyli takie, które mają jeden desygnat, bez względu na to, czy wyrażane są za pomocą nazw własnych, czy tzw. deskrypcji jednostkowych. Dopowiedzenia, stwarzając kontekst, w jakim dany temat czy określnik występuje, decydują o tym, jaki obiekt, atrybut czy relację (ogólnie element) należąca do uniwersum należy przyporządkować temu wyrażeniu języka haseł przedmiotowych.

W projektowanym języku zostaną zachowane te tradycyjne rozwiązania, z tym że dopowiedzenia będzie się dodawać do wyrażen wieloznacznych, użytych nawet w ich podstawowym znaczeniu, lub gdyby zdarzyło się tak, że tylko jedno ze znaczeń zawiera się w zakresie tematycznym projektowanego języka. Zaprojektowano dwa rodzaje dopowiedzeń — dopowiedzenia, które nazwano lokalizującymi i dopowiedzenia, które nazwano identyfikującymi. Dopowiedzenia lokalizujące wskazują czasową i/lub przestrzenną lokalizację przedmiotu, dopowiedzenia identyfikujące to wszystkie pozostałe dopowiedzenia.

Nie zaleca się stosować konstrukcji „**TEMAT** (dopowiedzenie)”, gdy można utworzyć temat wieloelementowy reprezentujący dane znaczenie. Na przykład zamiast *Analiza (matematyka)* należy utworzyć hasło wzorcowe **ANALIZA MATEMATYCZNA**.

Wszystkie dopowiedzenia w języku KABA są pełnymi wyrażeniami języka polskiego (nie skrótami) pisanymi małymi literami (z wyjątkiem nazw własnych w funkcji dopowiedzeń) w nawiasach okrągłych. W wypadkach konieczności użycia większej ich liczby są oddzielane: przecinkami, gdy rozdzielane dopowiedzenia są tego samego rodzaju (należą do tej samej kategorii), na przykład:

CLEVELAND (Stany Zjednoczone, Ohio),

średnikami — w wypadku dopowiedzeń różnych kategorii, na przykład:

ZYGMUNT III WAZA (król Polski; 1566–1632).

Dopowiedzenie stanowi integralną część tematu i określnika (przewiduje się bowiem możliwość dodawania dopowiedzeń do określników) i dlatego wszystkie nowe tego typu hasła muszą podlegać rutynowej procedurze walidacji, zanim zostaną wprowadzone do kartoteki KABA, nawet jeśli dopowiedzenie równoznaczne z danym już istnieje w języku, ale w kontekście innego tematu lub określnika.

1.5. STRUKTURA HASŁA PRZEDMIOTOWEGO

Hasła przedmiotowe będą budowane zgodnie z ogólnymi regułami przyjętymi w językach hasel przedmiotowych. Elementem obligatoryjnym hasła jest temat (ewentualnie temat z dopowiedzeniem lub prepozycją), który samodzielnie może tworzyć zdanie. Na przykład:

DYRYGENCI
ORGANY
KOTY
MORZE W LITERATURZE
CERAMIKA CHIŃSKA
RÓŻA (choroba)
TSUNAMI (fale na oceanach)
WISŁA (Polska; rzeka)
FAUST (postać legendarna)
PERSEFONA (bóstwo greckie)
JADWIGA (królowa Polski; ok. 1374–1399)
JAGIELLONOWIE (dynastia; 1386–1572)
BACH (rodzina)
MATEJKO, JAN (1838–1893). BITWA POD GRUNWALDEM
ŻEROMSKI, STEFAN (1864–1925). PRZEDWIOŚNIE
POLSKA. MINISTERSTWO KULTURY (1989-)
UNIwersytet Warszawski. Wydział Prawa

Hasła przedmiotowe zbudowane według powyższego schematu tworzą klasę tak zwanych hasel przedmiotowych prostych. W praktyce dużo częściej będą występować hasła przedmiotowe rozwinięte, składające się z tematu i określnika lub określników. Określniki: treściowe, geograficzne, chronologiczne (po datach sprzed narodzin Chrystusa dodaje się skrót a. C.) i form, występujące właśnie w takiej kolejności, oddziela się od tematu separatorem „ - - ”. Na przykład:

STUDENTKI - - choroby - - Polska
ŻEROMSKI, STEFAN (1864–1925). WIERNA RZĘKA - - ilustracje
POLSKA - - historia - - 1956 (Polski październik) - - źródła
WARSZAWA (Polska) - - Zamek Królewski - - bibliografie
MUZEUM KARYKATURY (Warszawa, Polska) - - katalogi
AKTORZY FILMOWI - - Francja - - wydawnictwa ilustrowane
OPINIA PUBLICZNA - - Włochy - - Asyż

TURYSTYKA - - Polska - - Warszawa
WARSZAWA (Polska) - - Ogród Saski - - plany
KOŚCIÓŁ KATOLICKI - - kazania - - historia i krytyka
KAZANIA POLSKIE - - Francja - - bibliografie
LITERATURA RELIGIJNA FRANCUSKA - - przekłady - - historia
 i krytyka
BRAHMS, JOHANNES (1833–1897) - - krytyka i interpretacja
MOZART, WOLFGANG AMADEUS (1756–1791) - - dyskografia
MONROE, MARILYN (1926–1962) - - małżeństwo
PISARZE ANGIELSCY - - 1100–1500 (Średniowiecze) - - biografie
POWIEŚCIOPISARZE POLSCY - - podróże - - Włochy - - Florencja

Hasła przedmiotowe dla prac z zakresu sztuk pięknych (malarstwa, rzeźby, architektury, rysunku itp., oprócz tzw. rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej) oraz hasła z zakresu literatury, w tym gatunków literackich, charakteryzują się inną kolejnością określników. Określnik chronologiczny poprzedza w nich określniki treściowe lub geograficzne, na przykład:

RYSUNEK - - 17 w. - - kolekcje prywatne
DRAMAT FRANCUSKI - - 20 w. - - ocena
POEZJA WSPÓŁCZESNA - - 20 w. - - Polska

Jeżeli istnieje potrzeba uwzględnienia w hasle przedmiotowym o konotacji z zakresu sztuk pięknych i/lub literatury po określniku chronologicznym zarówno określnika treściowego, jak i geograficznego, to należy utworzyć dwa hasła przedmiotowe o budowie:

TEMAT - - określnik chronologiczny (OCh) - - określnik treściowy (OT)

oraz

TEMAT - - określnik chronologiczny (OCh) - - określnik geograficzny (OG).

Jedynie określnik rzeczowy - - tematy, motywy może być dodany na końcu hasła przedmiotowego o konstrukcji: **TEMAT** - - OCh - - OG. Na przykład: **MALARSTWO NOWOŻYTNE** - - 19 w. - - Polska - - tematy, motywy.

Hasła przedmiotowe z zakresu muzyki i pozostałych dziedzin sztuki zachowują konstrukcję typową. Na przykład dla teatru, jako sztuki teatralnej, tworzymy hasła typu:

TEATR - - Francja - - historia - - 20 w.;
dla muzyki, na przykład:
MUZYKA - - Włochy - - 500-1400 - - bibliografie;
MEBLE - - Polska - - historia - - 19 w. - - katalogi.

* * *

W zaprezentowanym rozdziale staraliśmy się zawrzeć ważniejsze założenia teoretyczne, wprowadzające w problematykę projektowania języka haseł przedmiotowych (JHP) prezentowanego w formie kartoteki wzorcowej. Kolejne trzy rozdziały książki nie są rozwinięciem poszczególnych, zasygnalizowanych zagadnień a jedynie pewnym z nich wyborem. Wyboru tego dokonano według kryterium potencjalnej równokształtności wyrażen JHP z wyrażeniami języka opisu bibliograficznego, a konkretniej z tzw. hasłami bibliograficznymi, i z tworzoną równolegle kartoteką wzorcową haseł opisu bibliograficznego.

Gdy język informacyjno-wyszukiwawczy ma być prezentowany w postaci kartoteki wzorcowej, musi być zapewnione powiązanie i spójność jednostek leksykalnych języków obydwu składników podsystemu katalogowania: języka opisu bibliograficznego i języka opisu treści. Tworzenie założeń modelowych, jak i samego podzbioru leksyki, który obejmuje kategorię jednostek leksykalnych, mogących wystąpić zarówno w opisie bibliograficznym, jak i w opisie rzeczowym dokumentów, a mianowicie kategorię nazw własnych (osobowych, korporatywnych i geograficznych) jest procesem trudnym nie tylko ze względu na cechy „obrabianego” materiału językowego, ale i ze względu na pionierski w wypadku polskiego bibliotekarstwa charakter tej pracy. Dlatego też problematyką imion własnych zajęto się w pierwszej kolejności, co znalazło wyraz w doborze treści do prezentowanej książki, będącej, jak powiedziano w Przedmowie, pierwszą częścią większego zamierzenia wydawniczego.

2. NAZWA OSOBOWA W JĘZYKU KABA

2.1. NAZWA OSOBOWA

Nazwa osobowa jest nazwą własną identyfikującą osobę lub grupę osób. Może określać osoby fizyczne, postaci mitologiczne, legendarne i fikcyjne, bóstwa, boginie.

Nazwą osobową jest:

- nazwisko (prawnie przysługująca nazwa oficjalna),
- imię/imiona,
- pseudonim — nazwa celowo przyjęta przez osobę, różniącą się od prawnie jej przysługującej,
- nazwa związana z godnością, zwykle zaczynająca się od imienia,
- inne określenie używane przez daną osobę lub pod którym jest ona znana, np. przydomki.

Hasło ujednolicone (wzorcowe) dla nazwy osobowej prócz nazwy osobowej może zawierać dopowiedzenia dwojakiego rodzaju: dopowiedzenia lokalizujące w czasie (daty biograficzne) i dopowiedzenia identyfikujące (słowne określenia identyfikujące osobę). (Por. 2.2. DOPOWIEDZENIA)

Nazwa osobowa w hasle może wystąpić w formie:

- nazwy o tzw. naturalnej, czyli przyjętej w danym języku naturalnym, w naszym wypadku w języku polskim, kolejności elementów, tzn. z imieniem na pierwszym miejscu (nazwy papieży, władców i ich rodzin, świętych i błogosławionych, nazwy biblijne, niektóre nazwy śred-

niowieczne). Nazwy tej kategorii mogą składać się z następujących części: imienia (imion), kolejnego numeru związanego z imieniem (imionami), przezwiska¹ lub nazwy dynastii itp.;

— nazwy o odwróconej kolejności tworzących ją wyrazów. Nazwy tej kategorii mogą składać się z: nazwiska (jedno- lub wielocłonowego, także z przydomkiem lub przezwiskiem) oraz imienia (imion). Wówczas pierwszy element występujący w nazwie — nazwisko — oddziela się przecinkiem od następujących po nim imion. Jeżeli nazwa jest pseudonimem i któraś z części pseudonimu występuje w funkcji nazwiska, podaje się ją na pierwszym miejscu; części przedstawione na dalsze miejsca należy oddzielić przecinkiem.

Forma hasła dla nazwy osobowej powinna być zgodna z wytycznymi projektu polskiej normy „Hasło opisu bibliograficznego. Hasło osobowe”. Projekt normy stał się podstawą opracowanych przez zespół pod kierunkiem Anny Paluszkiewicz *Zasad sporządzania kartotek wzorcowych w sieci biblioteczej Uniwersytetu Warszawskiego. Wersja poprawiona*. Warszawa lipiec 1992. W tym rozdziale wykorzystuje się, oprócz wymienionych wyżej *Zasad* (...), sporządzony na użytek bibliotek eksploatujących oprogramowanie VTLIS *Format dla kartotek haseł wzorcowych*, Oprac. Anna Paluszkiewicz przy współpracy zespołu. Warszawa, czerwiec 1993, oraz *Instrukcję do formatu USMARC opisu bibliograficznego książek*. Oprac. Maria Lenartowicz przy współpracy zespołu. Warszawa, kwiecień 1993.

W związku z brakiem opublikowanych norm dotyczących hasła osobowego sformułowano na podstawie wymienionych wyżej opracowań poniższe zasady wyboru i redakcji wzorcowych haseł osobowych.

2.1.1. NAZWY OSÓB FIZYCZNYCH

2.1.1.1. Nazwy o naturalnej kolejności elementów

NAZWY KOŚCIELNE

Nazwy papieży wyrażamy w języku polskim. Związany z imieniem (imionami) numer podajemy cyframi rzymskimi. W dopowiedzeniu podajemy określenie godności „papież”, nie podajemy tytułów kościelnych (np. ojciec Kościoła), przezwisk czy faktu kanonizacji. Na przykład:

¹ Przewisko — określenie dodawane do imienia, nazwiska lub nazwy, związane z jedną tylko osobą, na przykład: Chrobry, Krzywousty, Łokietek. Jeśli przewisko przechodziło z ojca na syna, oznaczając linię rodu, stawało się przydomkiem.

Grzegorz I (papież ; ok. 540–604)

nie: Grzegorz I Wielki (papież, święty, ojciec Kościoła;
ok. 540–604)

Dla łacińskiej formy nazwy, nazwiska, ewentualnych pseudonimów itd. sporządza się zapisy odsyłaczowe, na przykład:

Joannes Paulus II zob. Jan Paweł II (papież ; 1920-)

Wojtyła, Karol zob. Jan Paweł II (papież ; 1920-)

Gruda, Stanisław A. zob. Jan Paweł II (papież ; 1920-)

Jasień, Piotr zob. Jan Paweł II (papież ; 1920-)

Jawień, Andrzej zob. Jan Paweł II (papież ; 1920-)

N a z w y ś w i ę t y c h i b ł o g o ś ł a w i o n y c h . Należy posługiwać się nazwą nadaną przy kanonizacji lub beatyfikacji w formie spolszczonej (o ile taka istnieje), wysuwając imię na pierwsze miejsce, a nazwisko (o ile istnieje) na miejsce drugie. Dla kanonizowanych zakonników/zakonnic przyjmuje się imię zakonne. Na przykład:

Maksymilian Maria Kolbe (święty ; 1894–1941)

Teresa Benedykta od Krzyża Stein (błogosławiona ; 1891–1942)

Dorota z Mątów (błogosławiona ; 1347–1394)

Teresa od Jezusa (święta ; 1515–1582)

Dopowiedzenia formułujemy zawsze w postaci pełnych wyrażeni a nie skrótów, na przykład:

święty(-a) nie: św.;

błogosławiony(-a) nie: bł.

Nie należy dodawać tego typu dopowiedzeń ani do nazw papieży, ani władców.

Należy sporządzać odsyłacze od nazw w języku ojczystym osoby kanonizowanej i/lub od nazwy łacińskiej, jeśli pod taką dana osoba jest lub była znana oraz od innych nazw, pod którymi osoba jest znana. Dla kanonizowanych osób zakonnych odsyłacze sprządza się także od imienia nadanego na chrzcie, do imienia przyjętego w zakonie. Na przykład:

Kolbe, Rajmund zob. Maksymilian Maria Kolbe (święty ;
1894–1941)

Stein, Edith zob. Teresa Benedykta od Krzyża Stein (błogosławiona ; 1891–1942)

Dorothea Montoviensis zob. Dorota z Mątów (błogosławiona ;
1347–1394)

Cepeda y Ahumada, Teresa de zob. Teresa od Jezusa (święta ; 1515–1582)

Teresa de Jesus zob. Teresa od Jezusa (święta ; 1515–1582)

Teresa z Ávila zob. Teresa od Jezusa (święta ; 1515–1582)

N a z w y i n n y c h d o s t o j n i k ó w K o ś c i o ł a i z a k o n n e. Należy wybrać bądź imię (ew. wraz z przydomkiem), bądź nazwisko i imię, pod którymi osoba jest najbardziej znana. Nazwę zaczynającą się od nazwiska należy podawać w ojczystym języku danej osoby, nazwy zaczynające się od imienia podaje się w formie spolszczonej (o ile taka jest w użyciu). Na przykład:

Teresa z Kalkuty, Matka (misjonarka miłości ; 1910-)

Ilarion Iłonomach zob. Ilarion (metropolita suzdalski ; 1632–1702)

Jeżeli pierwszy człon nazwy osobowej tworzy imię, to należy zastosować w hasle dopowiedzenie typu: kardynał, arcybiskup, metropolita, biskup, patriarcha lub inny tytuł kościelny (ew. wraz z nazwą geograficzną, jeśli jest związany z diecezją). Do nazw zaczynających się od nazwiska, tego typu dopowiedzeń nie dodaje się, a stosowne informacje przenosi się do pola zawierającego uwagi, objaśnienia itp., na przykład:

Macharski, Franciszek (1927-) w objaśnieniu: kardynał

Zakonnicy są identyfikowani między innymi przez dopowiedzenia będące nazwą zakonną, na przykład

Majkowski, Józef (jezuita ; 1915–1987)

Jeśli dostojnik Kościoła został kanonizowany lub beatyfikowany, należy zastosować dopowiedzenie (święty) lub (błogosławiony), pomijając tytuł kościelny. Reguła ta nie dotyczy papieży. Na przykład:

Stanisław ze Szczepanowa (święty ; ok. 1030–1079)

nie: Stanisław ze Szczepanowa (święty ; biskup krakowski ; ok. 1030–1079)

Grzegorz I (papież ; 540–604)

nie: Grzegorz I (święty ; papież ; 540–604)

Jakub Strześć (błogosławiony ; 1340–1409)

nie: Jakub Strześć (błogosławiony ; arcybiskup lwowski, haliński ; franciszkanin ; 1340–1409)

Odsyłacze sporządza się od form wyrażonych w języku ojczystym (dla nazw zaczynających się od imienia) oraz w przypadku zakonników, od imion, które otrzymali na chrzcie, do imion przyjętych w zakonie.

Nazwy władców i członków rodzin panujących. Nazwa władcy może zawierać: imię (imiona), kolejny numer z nim (nimi) związany, wyrażony cyframi rzymskimi, przydomek, nazwisko, nazwę dynastii itp. Nazwę władcy podaje się w formie spolszczonej (o ile taka istnieje). Na przykład:

Jan III Sobieski (król Polski ; 1625–1696)

Filip II (król Macedonii ; 383–336 a. C)

W dopowiedzeniu podaje się nazwę godności typu: król, królowa, cesarz, cesarzowa, car, carowa i nazwę państwa (terytorium, ludu), nad którym dana osoba sprawuje władzę. W nazwach członków rodzin panujących na pierwszym miejscu podaje się imię (imiona) osoby, a jako dopowiedzenie tytuł rodowy lub nazwę godności. Na przykład:

Anna (księżniczka ; córka Elżbiety II królowej Wielkiej Brytanii ; 1950-)

Albert (książę-małżonek ; małżonek Wiktorii królowej Wielkiej Brytanii ; 1819–1861)

W nazwach członków rodzin, które już nie sprawują władzy, na pierwszym miejscu należy umieszczać nazwisko, dodając jako dopowiedzenie tytuł rodowy przysługujący danej osobie, na przykład:

Habsburg Otto von (arcyksiążę Austrii ; 1911-).

W dopowiedzeniach nie umieszcza się informacji o kanonizacji czy beatyfikacji władcy. Na przykład:

Jadwiga (królowa Polski ; ok. 1374–1399)

nie: Jadwiga (królowa Polski ; święta; ok. 1374–1399)

Odsyłacze należy sporządzić od nazwy oryginalnej władcy i członków rodziny panującej oraz od łacińskiej formy nazwy osobowej dla nazw starożytnych władców i członków ich rodzin. Na przykład:

Elizabeth II (królowa Wielkiej Brytanii ; 1926-)

zob. Elżbieta II (królowa Wielkiej Brytanii ; 1926-)

Nerva, Marcus Cocceius (cesarz rzymski ; 13–98)

zob. Nerwa (cesarz rzymski ; 13–98)

Nazwy średniowieczne i renesansowe zaczynające się od imienia należy podawać w języku ojczystym danej osoby. Jeśli osoba jest bardziej znana pod nazwą zlatynizowaną, lub pod przybraną nazwą łacińską, przyjmujemy tę nazwę jako podstawę utworzenia hasła. Na przykład:

Nicolaus de Cusa (kardynał ; 1401–1464)

Erasmus Roterodamus (1467–1536)

Leonardo da Vinci (1452–1519)

Biernat z Lublina (ok. 1465 — po 1529)

W razie wątpliwości, dla osób działających, tylko lub głównie, od 1400 należy podawać nazwę w języku łacińskim, a dla osób działających po 1400 — w języku narodowym. Od nazw nie przyjętych sporządzamy odsyłacze. Na przykład:

Jan z Salisbury zob. John of Salisbury (1115?–1180)

Joannes Saresberiensis zob. John of Salisbury (1115?–1180)

Nazwy postaci biblijnych podajemy w języku polskim. W dopowiedzeniu podajemy takie informacje jak: patriarcha, prorok, apostoł, postać biblijna. Osoby noszące takie same imiona należy rozróżniać poprzez dodanie do nazwy jednej z osób określenia pokrewieństwa (zwykle określenie pokrewieństwa dołącza się do potomków, a nie do przodków). Na przykład:

Juda (apostoł)

Józef z Arymatei (postać biblijna)

Azariasz (prorok)

Azariasz syn Ozajasza (postać biblijna)

Jakub (patriarcha)

Izajasz (prorok)

Odsyłacze sporządzamy dla nazw nie przyjętych (na przykład występujących w literaturze), na przykład:

Job (postać biblijna) zob. Hiob (postać biblijna)

Enoch syn Kaina (postać biblijna) zob. Henoch syn Kaina (postać biblijna)

2.1.1.2. Nazwy o zmienionej kolejności elementów

Nowożytnie nazwy osobowe należy podawać w formie oryginalnej, na pierwszym miejscu stawiając nazwisko (jedno- lub wieloelementowe), następnie imię (imiona) i inne części nazwy. Na przykład:

Konopnicka, Maria (1842–1910)

Nekrasov, Nikolaj Alekseevič (1821–1878)

Gottsched, Johann Christoph (1700–1766)

Nazwiska podwójne. W przypadku nazw zawierających dwa lub więcej nazwisk (bądź innych wyrazów spełniających rolę nazwisk) hasło należy zaczynać od nazwiska występującego w nazwie na pierwszym miejscu, bez względu na pochodzenie (z przydomka, patronimiku, nazwy miejscowości) oraz na połączenia między elementami nazwy (łącznik, przyimek, spójnik), z wyjątkiem nazw, które muszą wystąpić w formie zinwertowanej. Na przykład:

Pasteur Vallery-Radot, Louis (1822–1895)

Calderon de la Barca, Pedro (1600–1681)

Arenberg, Auguste Marie Raymon de la Marck (1753–1834)

Dla drugiego i następnych członów nazwy sporządza się odsyłacze, na przykład:

Barca, Pedro Calderon de la zob. Calderon de la Barca, Pedro (1600–1681)

Nazwiska z przedimkami. Jeżeli nazwisko jest poprzedzone przedimkiem, ustalając formę hasła należy opierać się na rozwiązaniach przyjętych w wydawnictwach informacyjnych, stosujących szeregowanie alfabetyczne, sporządzonych w języku kraju obywatelstwa, pobytu lub działalności danej osoby.

Na początek hasła wysuwa się przedimki w następujących przypadkach:

— w nazwach występujących w Anglii (niezależnie od pochodzenia nazwy). Na przykład:

De la Mare, Walter

De Quincéy, Thomas

— wszystkie przedimki w nazwach występujących w Belgii, typowe dla nazw francuskich i holenderskich. Na przykład:

De la Faille, Antoine

Op de Beek, Leo

— w nazwach francuskich przedimki: la, le, l', du, des. Na przykład:

Le Cordier, Roland

Du Bellay, Joachim

— w nazwach hiszpańskich: la, los, las. Na przykład:

Las Heras, Manuel Antonio

La-Rosa Toro, Augustin de

— w nazwach holenderskich przedimek ver. Na przykład:

Ver Huell, Carel Johan

— w nazwach niemieckich: am, auf'm, aus'm, im, vom, zum, zur. Na przykład:

Zum Winkel, Karl
Aus'm Weerth, Ernst
Zum Berge, Werner von

— wszystkie przedimki w nazwach włoskich. Na przykład:

De Rossi, Giuseppe Maria
Dall Ongaro, Francesco

W pozostałych przypadkach przedimki umieszcza się na końcu nazwy. Na przykład:

Brioglie, Louis de
Arco y Coray, Ricardo del

W języku francuskim są to: 'd, de

W języku hiszpańskim: de, de la, de los, del

W języku holenderskim: d', de, de ter, de van der, den, der, in't, met-dan, op, op de, op den, op.t, opde, opden, s', s, 's-, t, t', te, ten, thoe, toe, uit den, uut den, uut't, uyt den, uyter, van, van de, van den, van der, van het, van't, van t', van's, vande, vanden, van der, voor

W języku niemieckim: der, von, von der, von und zu

W języku portugalskim: de, da, do, dos, das, d.

W przypadkach nazw osobowych o pochodzeniu językowym innym niż język kraju, w którym osoba używająca danej nazwy działa, należy stosować się do obyczaju językowego kraju pochodzenia nazwy. Na przykład:

La Cour, Paul — nazwa pochodzenia francuskiego w Danii
Virion, Tadeusz de — nazwa pochodzenia francuskiego w Polsce
Lippe, Ole von der — nazwa pochodzenia niemieckiego w Norwegii

I m i ę (imiona) należy podawać po nazwisku w formie, liczbie i porządku używanym przez daną osobę. Na przykład:

Gojawiczyńska, Pola (1896–1963)
nie: Gojawiczyńska, Apolonia (1896–1963)

Dla form nie przyjętych sporządzamy odsyłacze.

Inne części nazwy, jak: p a t r o n i m i k , n a z w i s k o m a t k i , n a z w ę p r o t e k t o r a wymienia się po imieniu (imionach) (zob. 2.3.2. Inwersja nazwy), a tytuły szlacheckie stale używane przez daną osobę podaje się w dopowiedzeniu. Na przykład:

Czartoryski, Adam Jerzy (1770–1861 ; książę)

Jeżeli dana osoba używa lub używała wyłącznie pseudonimu do podpisywania swoich prac, to w hasle wzorcowym powinien wystąpić pseudonim, na przykład:

Orwell, George (1903–1950)

nie: Blair, Eric Arthur

Prus, Bolesław (1845–1912)

nie: Głowacki, Aleksander

Jeżeli dana osoba znana jest pod różnymi pseudonimami, lub pod rzeczywistą nazwą i pseudonimem (pseudonimami), hasło wzorcowe należy utworzyć odwołując się do formy dominującej zgodnie ze sformułowanymi w rozdziale zasadami wyboru. Na przykład:

Oppman, Artur (1867–1931)

nie: Or-Ot

Zapolska, Gabriela (1860–1921)

nie: Janowska, Maria Gabriela

nie: Maskoff, Józef

nie: Tomicki, Walery

nie: Śnieżko-Błocka, Maria Gabriela

nie: Korwin-Piotrowska, Maria Gabriela

DAWNE NAZWY OSOBOWE

S t a r o ż y t n e n a z w y g r e c k i e i r z y m s k i e należy podawać w języku łacińskim, z wyjątkiem nazw władców i członków rodziny panującej. Jeżeli nazwa składa się z kilku części, na początek należy wysunąć część, pod którą osoba jest wykazywana w wydawnictwach informacyjnych, a w razie wątpliwości — pierwszy wyraz nazwy. Na przykład:

Aristoteles (384–322 a.C)

Nepos, Cornelius (ok. 100–25 a.C)

Germanik (cesarz rzymski ; 15 a.C. - 19)

nie: Caius Julius Caesar Germanicus (cesarz rzymski; 15 a.C.-19)

Aleksander Wielki (król Macedonii ; 356–323 a.C.)

Nazwy średniowieczne i renesansowe należy podawać w ojczystym języku danej osoby, na przykład Petrarca, Francesco (1304–1374).

Jeżeli osoba jest bardziej znana pod nazwą zlatynizowaną, lub przybraną nazwą łacińską, należy przyjąć tę formę, na przykład:

Grotus, Hugo (1583–1645)

nie: Groot, Huig de (1583–1645).

W razie wątpliwości, dla osób działających tylko lub głównie do 1400 r., należy podawać nazwę w języku łacińskim, a dla osób działających po 1400 — w języku narodowym.

W wypadkach rodzin, rodów i dynastii nazwę ustalamy na podstawie wydawnictw informacyjnych, o ile to możliwe, w języku polskim. Na przykład:

Kennedy (rodzina)

Bach (rodzina)

Radziwiłłowie (ród)

Brühlowie (rodzina).

Do nazw dynastii i rodów, jeżeli jest to możliwe, dodaje się daty oznaczające początek i koniec istnienia dynastii i rodu. Na przykład:

Jagiellonowie (dynastia ; 1386–1572)

Kapetyngowie (dynastia ; 987–1328).

Jeśli używamy spolszczonej nazwy dynastii, rodu czy rodziny, należy sporządzić odsyłacz od nazwy w języku oryginalnym do nazwy przyjętej. Na przykład:

Capétiens (dynastia ; 987–1328) zob. Kapetyngowie (dynastia ; 987–1328)

2.1.2. NAZWY POSTACI NIE BĘDĄCYCH OSOBAMI FIZYCZNYMI

Nazwy bóstw, bogiń, postaci legendarnych i mitologicznych podawane są w formie występującej w polskich encyklopediach specjalistycznych, słownikach lub opracowaniach mogących posłużyć jako wiarygodne źródła informacyjne. Jeżeli w źródłach nazwa nie występuje, należy zdecydować się na formę używaną w dokumencie (po dokonaniu ewentualnej transliteracji), cytując opis bibliograficzny danego dokumentu jako źródło, z którego przejęto formę nazwy. Szczegółowe zasady wyboru formy nazwy i sposobów opracowywania dokumentów zostały określone w aneksach „Mitologia (Bogowie i boginie)”

oraz „Postacie mitologiczne, legendarne i fikcyjne” (oba aneksy zostały zweryfikowane w oparciu o *Guide d'indexation RAMEAU*. Tytuł, podobnie jak w Bibliotece Narodowej w Paryżu, przejęto z Biblioteki Kongresu. Numeracja stanowi odniesienie do odpowiedniego rozdziału „Subject Cataloging Manual”) opracowanego w Bibliotece Kongresu.

N a z w y b ó s t w uzupełnia się dopowiedzeniem:

(bóstwo [przymiotnik określający grupę etniczną lub religijną]).

Bogowie, którzy w mitologii antycznej znani są pod różnymi nazwami, otrzymują równoległe hasła wzorcowe, zaś wybór jednego z nich jako tematu hasła przedmiotowego zależy od przedmiotu katalogowanego dokumentu; wszystkie formy łączy się odsyłaczami uzupełniającymi. Na przykład:

Swarożyc (bóstwo słowiańskie)

Amon (bóstwo egipskie)

Lugaid (bóstwo słowiańskie)

Jupiter (bóstwo rzymskie) zob. też Zeus (bóstwo greckie)

Zeus (bóstwo greckie) zob. też Jupiter (bóstwo rzymskie)

Nazwy bóstw mogą też wystąpić w liczbie mnogiej, z dopowiedzeniem w tej samej formie gramatycznej. Na przykład:

Parki (boginie rzymskie).

N a z w y p o s t a c i m i t o l o g i c z n y c h uzupełnia się dopowiedzeniem:

(mitologia [przymiotnik określający grupę etniczną lub religię]).

Postacie wojny trojańskiej uzupełnia się dopowiedzeniem (mitologia grecka).

Na przykład:

Walkirie (mitologia skandynawska)

Argonauci (mitologia grecka)

Kassandra (mitologia grecka)

N a z w y p o s t a c i l e g e n d a r n y c h uzupełnia się dopowiedzeniem:

(postać legendarna).

Gdy istnieje związek między postacią legendarną a określoną postacią historyczną, nazwy te wiąże się odsyłaczem uzupełniającym. Na przykład:

Roland (postać legendarna) zob. też Roland (hrabia Marchii Bretońskiej ; - 778)

Roland (hrabia Marchii Bretońskiej ; — 778) zob. też Roland (postać legendarna)

Nazwy postaci fikcyjnych pochodzących z literatury, filmu, teatru itp. podaje się w języku i formie, w jakiej nazwa występuje w dziele oryginalnym, uzupełniając dopowiedzeniem (postać fikcyjna). Nazwy zapisane alfabetem niełacińskim poddajemy transliteracji według obowiązujących polskich norm. Na przykład:

Karenina, Anna Arkadevna (postać fikcyjna),
Oblonskij, Stepan Arkad'ic (postać fikcyjna).

Jeżeli nie można ustalić oryginalnej formy nazwy użytej przez autora, w tym autora anonimowego, przyjmuje się nazwę podaną w katalogowanym dokumencie i cytuje go jako źródło, na podstawie którego wybrano nazwę. Tu chciałabym zwrócić uwagę, że nazwę postaci fikcyjnej w haśle przedmiotowym składającym się z:

nazwy autora (w funkcji tematu) i określnika - -postacie,

traktuje się jako określnik związany i podaje w formie niezinwertowanej. Tworzy się równoległe drugie hasło przedmiotowe dla postaci fikcyjnej w funkcji tematu. Konstruuje się je tak samo, jak w wypadku osób fizycznych. Nazwę postaci fikcyjnej w funkcji tematu podajemy w formie zinwertowanej z odsyłaczem od nazwy w szyku prostym zaczynającej się od imienia, na przykład:

Flaubert, Gustave (1821–1880) - - postacie - - Emma Bovary

Bovary, Emma (postać fikcyjna)

Emma Bovary (postać fikcyjna) zob. Bovary, Emma (postać fikcyjna)

Mickiewicz, Adam (1798–1855) - - postacie - - Jacek Soplica

Soplica, Jacek (postać fikcyjna)

Jacek Soplica (postać fikcyjna) zob. Soplica, Jacek (postać fikcyjna)

Robak, Książd (postać fikcyjna) zob. Soplica, Jacek (postać fikcyjna)

2.2. DOPOWIEDZENIA

Do wszystkich nazw osobowych powinny być dodawane dopowiedzenia. W dopowiedzeniu, i/lub jego części, mogą wystąpić różne kategorie informacji scharakteryzowane niżej.

Daty biograficzne zajmują w dopowiedzeniu pierwszą pozycję, z wyjątkiem nazw zaczynających się od imienia. Dla osób żyjących podaje się rok urodzenia, dla nieżyjących dodaje się datę śmierci. Do dat niepewnych i przybliżonych dodaje się znak „?” lub odpowiednie wyjaśnienie (ok., przed, po itp.), ewentualnie należy określić odpowiednie stulecie. W wypadku nazw zaczynających się od nazwiska, daty biograficzne są jedynym dopowiedzeniem, z wyjątkiem sytuacji, kiedy dana osoba stale używa (używała) tytułu szlacheckiego. Na przykład:

Poniatowski, Józef (1763–1813 ; książę)

Czartoryski, Adam Jerzy (1770–1861 ; książę)

Gdy nazwa zaczyna się od imienia, daty biograficzne umieszcza się po dopowiedzeniu identyfikującym, wskazującym godności, tytuły itp. Na przykład:

Zygmunt III Waza (król Polski ; 1566–1632)

Paweł VI (papież ; 1897–1978)

Dla dynastii i rodów podaje się, o ile jest to możliwe do ustalenia, daty oznaczające początek i koniec panowania danej dynastii.

Dopowiedzeniem identyfikującym (innym niż daty biograficzne) w wypadku nazw osobowych mogą być:

określenia godności władców i członków ich rodzin;

określenia godności kościelnych (święty, błogosławiony, papież, kardynał, przynależność do zakonu);

tytuły rodowe;

- określenia pokrewieństwa.

W wypadku, gdy nie można ustalić dat biograficznych danej osoby, podaje się w polu uwag i objaśnień jej tytuł naukowy, zawodowy, informacje o przynależności do organizacji itp. W dopowiedzeniach nie używamy skrótów. Dopowiedzenia i ich części piszemy małymi literami, podajemy je w języku polskim, z wyjątkiem określeń nie mających odpowiedników polskich, które podaje się w języku, w jakim jest wyrażone dane hasło osobowe. Dopowiedzenia do nazw władców, członków ich rodzin, nazw kościelnych, nazw rodzin, rodów, postaci biblijnych oraz bogiń i bogów szczegółowo omówiono w odpowiednich punktach poświęconych poszczególnym typom nazw.

2.3. FORMA NAZWY OSOBOWEJ

K i l k a n a z w o s o b y . Spośród różnych form nazwy, pod którymi osoba występuje (np. nazwisko, pseudonim, nazwa kościelna), należy wybrać tę, pod którą jest najbardziej znana. Na przykład:

 Żeromski, Stefan (1864–1925) [nazwisko i imię]

 nie: Katerla, Józef [pseudonim]

 Prus, Bolesław (1847–1912) [pseudonim]

 nie: Głowacki, Aleksander [nazwisko i imię]

W razie wątpliwości należy zdecydować się na:

— formę najczęściej używaną przez samą osobę w jej działalności, np. nazwę najczęściej używaną do podpisywania własnych dzieł. Na przykład:

 Piłsudski, Józef (1867–1935) nie: Piłsudski, Józef Klemens

 Christie, Agatha (1891–1976) [nazwisko z pierwszego małżeństwa]

 nie: Mallowan, Agatha [nazwisko z drugiego małżeństwa]

— nazwę występującą we współczesnych bibliografiach narodowych, słownikach biograficznych, encyklopediach i innych wydawnictwach informacyjnych, wydanych przede wszystkim w kraju pobytu lub działalności danej osoby. Na przykład:

 Kossak, Zofia (1890–1968) [nazwisko panieńskie]

 nie: Kossak-Szczucka, Zofia;

 Szatkowska, Zofia [nazwiska z kolejnych małżeństw]

— nazwę ostatnią. Może być nią późniejsze nazwisko, nazwisko małżeńskie, późniejsza nazwa związana z godnością władcy, z godnością kościelną itp. Na przykład:

 Kawecka-Gryczowa, Alodia (1903–1990) [nazwisko małżeńskie]

 nie: Kawecka, Alodia [nazwisko panieńskie]

 Gryczowa, Alodia [nazwisko potocznie używane]

 Jan III Sobieski (król Polski ; 1629–1696)

 nie: Sobieski, Jan [nazwisko i imię]

 Faustyna Kowalska (błogosławiona ; 1905–1938)

 nie: Kowalska, Helena [nazwisko i imię]

 Kowalska Faustyna [nazwisko i imię zakonne]

2.3.1. JĘZYK I PISOWNIA

Nazwa w formie oryginalnej. Nazwę osobową poza przypadkami omówionymi wyżej należy podawać w formie językowej i pisowni przyjętymi w kraju, którego dana osoba jest obywatelem. Jeśli nie można ustalić obywatelstwa, należy podać nazwę w języku i pisowni kraju pobytu i działalności osoby. Nazwy starożytnych osób greckich i rzymskich podajemy w języku łacińskim; nazwy średniowieczne i renesansowe — w języku narodowym. W razie wątpliwości dla osób działających tylko lub głównie do roku 1400 nazwę podaje się w języku łacińskim, dla osób działających po 1400 r. — w języku narodowym. Nazwy osób fikcyjnych podajemy w formie językowej użytej przez autora.

Nazwy wyrażone w oryginale alfabetem innym niż łaciński należy podać transliteracji według obowiązujących norm.

W formie spolszczonej podaje się nazwy zaczynające się od imienia, związane z godnością władcy, godnością kościelną, osób kanonizowanych, członków rodzin panujących, rodów, rodzin, dynastii, postaci biblijnych, mitologicznych, legendarnych, bóstw i bogiń.

2.3.2. INWERSJA NAZWY

Inwersję polegającą na tym, że nazwisko występujące w nazwie na dalszym miejscu wysuwa się na początek hasła, stosujemy w przypadkach następujących nazw:

— amerykańskich, zawierających jako człon pierwszy nazwisko matki lub rodziny. Na przykład:

Holmes, Oliver Wendell [forma hasła]

Oliver Wendell Holmes [nazwa]

— rumuńskich, jeżeli pierwszą część stanowi nazwa gałęzi rodziny, projektora lub przodka ze strony matki. Na przykład:

Epureanu, Grigora Costache [forma hasła]

Grigore Costache Epureanu [nazwa]

— szwedzkich, jeżeli występujący na pierwszym miejscu patronimik nie jest połączony łącznikiem z nazwiskiem. Na przykład:

Ericson, Stig Hanssen [forma hasła]

Stig Hanssen Ericson [nazwa]

— amerykańskich nazwach mężatek, gdzie na początek hasła wysuwa się nazwisko męża. Na przykład:

Eddy, Mary Baker [forma hasła]

Mary Baker Eddy [nazwa]

— w portugalskich. Na przykład:

Silva, Mauricio Rocha e [forma hasła]

Mauricio Rocha e Silva [nazwa]

— węgierskich, jeżeli pierwsze nazwisko jest skrócone do formy inicjału.

Na przykład:

Szebó, László Cs. [forma hasła]

Cs. Szebó László [nazwa]

Inwersję stosujemy także w tych przypadkach, gdy:

— sama osoba daje pierwszeństwo jednej, dalszej części nazwy, przez jaką jest identyfikowana. Na przykład:

Siedlecki, Adam Grzymała [forma hasła]

Adam Grzymała Siedlecki [nazwa]

— nazwa osobowa zaczyna się od wyrażenia pospolitego. Na przykład:

Teresa z Kalkuty, Matka [forma hasła]

Matka Teresa z Kalkuty [nazwa]

— mamy do czynienia z postacią fikcyjną, identyfikowaną przez nazwę w formie nazwiska i imienia. Na przykład:

Gabler, Hedda (postać fikcyjna) [forma hasła]

Hedda Gabler [nazwa]

2.4. FUNKCJE NAZWY OSOBOWEJ W HAŚLE PRZEDMIOTOWYM

Nazwa osobowa może wystąpić w haśle przedmiotowym w funkcji tematu, określnika lub prepozycji do tytułu dzieła wprowadzonego pod nazwą autora. Na przykład:

Musset, Alfred de (1810–1857)

Sand, George (1804–1876) - - związki z mężczyznami - - Musset,
Alfred de (1810–1857)

Musset, Alfred de (1810–1857). *Un caprice*.

2.4.1. NAZWA OSOBOWA W FUNKCJI TEMATU

Nazwa osobowa stając się tematem skupia wszystko, co dotyczy określonej osoby — jej życia, różnorodnych form działalności, twórczości, poglądów, stosunku do innych osób, problemów itp. i co jest wytworem jej działalności.

Hasło przedmiotowe proste stosuje się wówczas, gdy katalogowany dokument jest monografią przedstawiającą całokształt życia, twórczości, działalności osoby. Jeżeli analiza treści wskazuje na wybrany aspekt, część działalności, fragment twórczości — posługujemy się swobodną frazą lub tworzymy odpowiednie hasła przedmiotowe rozwinięte, dodając do tematu właściwe określniki.

Jeżeli wymaga tego przedmiot dokumentu stosujemy opis wielokrotny.
Na przykład:

„Postać literacka jako tekst kulturowy: rekonstrukcja antropologicznego modelu szlachcianki na podstawie *Potopu*”

Sienkiewicz, Henryk (1846–1916). *Potop*

Sienkiewicz, Henryk (1846–1916) - - postaci - - szlachcianki

Sienkiewicz, Henryk (1846–1916) - - postaci - - kobiety

Szlachta w literaturze

2.4.2. NAZWA OSOBOWA W FUNKCJI OKREŚLNIKA

Ujednolicona nazwa osobowa jako określnik może być użyta tylko po nazwach pisarzy i musi być poprzedzona odpowiednim określnikiem rzeczowym, po którym istnieje możliwość jej użycia. Poniżej wymienione są przykłady trzech wybranych określników rzeczowych, po których można stosować nazwę osobową:

Falszyfikat - - [Nazwa sprawcy]

Postacie - - [Nazwa postaci fikcyjnej]

Wpływ - - [Nazwa osoby poddanej wpływowi]

Na przykład:

Sienkiewicz, Henryk (1846–1916) - - postaci - - Michał Wołodyjowski

Baudelaire, Charles (1821–1867) - - wpływ - - Leśmian, Bolesław (1878–1937)

2.4.3. NAZWA OSOBOWA W FUNKCJI PREPOZYCJI

Tytuł dzieła autorskiego (literackiego, plastycznego, muzycznego itd.), także jego część, może stać się tematem hasła przedmiotowego. Nazwisko twórcy w takim przypadku występuje w hasle przedmiotowym w charakterze prepozycji, oddzielonej kropką od właściwego tematu — tytuł dzieła. Na przykład:

Dante, Alighieri (1263–1321). *Divina commedia. Inferno.*

Matejko, Jan (1838–1893). *Kościuszko pod Racławicami.*

Wybór formy tytułu ujednoliconego zależeć będzie od zaleceń przygotowywanej polskiej normy „Hasło opisu bibliograficznego. Tytuł ujednolicony”. W katalogu przedmiotowym tytuł ujednolicony skupia warianty tytułów i tytuły przekładów. Od form odrzuconych stosuje się odsyłacze. Na przykład:

Goethe, Johann Wolfgang von (1749–1832). *Die Leiden des jungen Werthers* zob. Goethe, Johann Wolfgang von (1749–1832). *Werther*

Goethe, Johann Wolfgang von (1749–1832). *Cierpienia młodego Wertera* zob. Goethe, Johann Wolfgang von (1749–1832). *Werther*

Hasła przedmiotowe zawierające tytuły dzieł literackich mogą być uzupełniane określnikami typowymi dla tematów o strukturze „Nazwa autora. Tytuł dzieła”.

2.4.4. NAZWA OSOBOWA JAKO ELEMENT INNEGO HASŁA WZORCOWEGO

Nazwy osobowe funkcjonują w takiej formie w następujących przypadkach:

— gdy nazwa osobowa lub jej część jest elementem oznaczenia instytucji, ulicy, miasta, budowli lub innego obiektu, przedmiotu itp. Na przykład:

Liceum Ogólnokształcące nr 6 im. Tadeusza Reytana (Warszawa, Polska)

Kościół Świętych Piotra i Pawła (Kraków, Polska)

Kościuszko (samolot)

— gdy nazwisko założyciela, fundatora, właściciela itp. wchodzi w skład nazwy instytucji. Na przykład:

Księgarnia Gebethnera i Wolffa (Warszawa, Polska)

— gdy nazwa osoby (konstruktora, wynalazcy, odkrywcy) współtworzy nazwę teorii, doktryny, metody, zjawiska, obiektu itp. Na przykład:

Koń Przewalskiego

Promienie Roentgena

Towianizm

Darwinizm

Wymienione wyżej kategorie hasel wzorcowych, w skład których wchodzi nazwy osobowe jedynie jako jeden z elementów składowych, nie stanowią przedmiotu rozważań w niniejszym rozdziale.

2.5. REDAKCJA HASŁA PRZEDMIOTOWEGO

Hasło przedmiotowe proste z nazwą osobową w funkcji tematu otrzymuje dokument, którego treść podaje wyczerpujące lub pobieżne przedstawienie całokształtu życia i/lub działalności osoby. Na przykład:

Jankowski Edmund: *Eliza Orzeszkowa*

Orzeszkowa, Eliza (1841–1910)

Copernicana Cracoviensia

Kopernik, Mikołaj (1473–1543)

Clark Ronald W.: *Einstein. The life and times*

Einstein, Albert (1879–1955)

Frossard André: *Portret Jana Pawła II*

Jan Paweł II (papież ; 1920-)

Studia i materiały z czasów Jana III Sobieskiego

Jan III Sobieski (król Polski ; 1629–1696)

Hasło przedmiotowe rozwinięte, z nazwą osobową w funkcji tematu, zawiera dodatkowo określnik (określniki). Określniki wskazują na aspekty przedmiotu, są „wtórnymi współczynnikami opisu przedmiotowego stawiane w nagłówku po temacie dla wskazania jego właściwości, ujęcia lub formy dzieła”². Na przykład:

Szujski Józef: *Kopernik. Poemat dramatyczny na tle historycznym*

Kopernik, Mikołaj (1473–1543) - - teatr

Birkenmajer Ludwik A.: *Nicolo Copernico e l'Universita da Padova*

² A. Łysakowski: *Katalog przedmiotowy. Podręcznik*. Warszawa 1946, s. 65.

Kopernik, Mikołaj (1473–1543) - - miejsca zamieszkania i pobytu - - Włochy - - Padwa

Rytel Aleksander: *Pomnik Mikołaja Kopernika w Chicago*

Kopernik, Mikołaj (1473–1543) - - pomniki - - Stany Zjednoczone - - Chicago

Frankowski Jerzy: *Mikołaj Kopernik. W czterechsetną rocznicę*

Kopernik, Mikołaj (1473–1543) - - rocznice - - 1973

Jaworska Janina: *Mikołaj Kopernik (1473–1543). Życie i dzieło. Katalog wystawy (...)*

Kopernik, Mikołaj (1473–1543) - - wystawy.

Dla nazw osobowych opracowano dwie listy określników typowych — „Określniki stosowane do nazw pisarzy” i „Określniki stosowane do nazw osób”. Listę określników do nazw osób stosujemy do wszystkich osób fizycznych z wyjątkiem pisarzy, bóstw i bogiń, postaci legendarnych, mitologicznych i fikcyjnych. Obie listy są listami otwartymi. Dla nazw osobowych Jezusa Chrystusa, Maryi-Matki Boskiej, Buddy i Mahometa stosuje się odrębne określniki związane.

„Lista określników stosowanych do nazw pisarzy” jest wykorzystywana wówczas, gdy działalność pisarska jest podstawową działalnością intelektualną i artystyczną osoby. Listą pomocniczą do wymienionej jest lista „Określników stosowanych do nazw pisarzy z określnikiem Postacie”. Określniki z „Listy do nazw osób” mogą być również stosowane dla pisarzy, o ile nie jest to zastrzeżone uwagą „nie stosować do nazw pisarzy”. Wspólna dla pisarzy i pozostałych osób jest lista „Określniki stosowane do nazw pisarzy z określnikiem Wiedza”. Z listy tej korzysta się, gdy przedmiotem dokumentu są szczególne, pozaprofesjonalne zainteresowania osoby i znajomość przedmiotu. Na przykład:

Kopernik, Mikołaj (1473–1543) - - wiedza - - prawo

Kopernik, Mikołaj (1473–1543) - - wiedza - - medycyna

Dante, Alighieri (1265–1321) - - wiedza - - astronomia

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770–1831) - - wiedza - - Francja

Wszystkie listy określników poprzedzają wstępy zawierające ogólne zasady stosowania danego słownictwa. Szczegółowe zasady stosowania poszczególnych określników znajdują się w uwagach umieszczanych przy odnośnych terminach, na przykład:

- - korespondencja

Stosować do nazw osób w odniesieniu do zbiorów ich korespondencji lub do opracowań krytycznych na jej temat. W przypadku wymiany korespondencji między dwiema osobami utworzyć oddzielne hasło dla nazwiska każdej z nich, na przykład:

Freud, Sigmund (1836–1939) - - korespondencja

Adler, Alfred (1870–1937) - - korespondencja

Jung, Carl Gustav (1875–1961) - - korespondencja

Określniki znajdujące się na wymienionych wcześniej listach są określnikami swobodnymi (powszechnego stosowania). Dodanie po nich (zgodnie z zasadami) określnika geograficznego, chronologicznego lub nazwy osobowej sprawia, że określniki te stają się określnikami związanymi. Tak skonstruowane hasła muszą być wprowadzone jako elementy (pozycje) kartoteki wzorcowej. Na przykład:

Mickiewicz, Adam (1798–1855) - - rocznice - - 1955

Odyniec, Antoni Edward (1804–1895) - - podróże - - Niemcy

W języku KABA przewidziano możliwość stosowania tzw. wolnych fraz także do nazw osobowych. Najczęściej są to frazy: [...] w literaturze, [...] w filmie, [...] w sztuce, gdzie w miejsce [...] można podstawić wybraną ujednoliconą nazwę osobową. Postaci fikcyjne należące do określonego gatunku literackiego lub określonej domeny sztuki mogą być uzupełniane wolnymi frazami, jeżeli nastąpiło przeniesienie postaci do innego gatunku literackiego lub do innej domeny sztuki. Na przykład:

Ofelia (postać fikcyjna) w filmie

2.6. ODSYŁACZE

W wypadku nazw osobowych stosuje się te same typy odsyłaczy, co dla innych nazw własnych i/lub pospolitych. Są to zatem: odsyłacze całkowite, uzupełniające i orientacyjne.

Odsyłacz całkowity ze wskaźnikiem zob. wiąże wszystkie nie przyjęte formy, warianty nazwy z hasłem ujednoliconym. Jeżeli hasło ujednolicone ma postać imienia w formie spolszczonej (nazwy świętych, błogosławionych, dostojników kościelnych, władców i ich rodzin), sporządza się odsyłacze od wszystkich wariantów nazwy w języku oryginalnym. Dla papieży dodatkowo sporządza się odsyłacz od łacińskiej formy imienia. Jeżeli hasło ujednolicone ma postać nazwiska wieloczłonowego, sporządza się odsyłacze od drugiego i dalszych członów nazwy zinwertowanej oraz od innych, odrzuconych form nazwy. Tworzy się także odsyłacze całkowite od form

hasel, w których jest różna niż w haśle ujednoliconym, liczba, kolejność lub forma imion. Na przykład, gdy osoba używa tylko pierwszego imienia lub zdrobnień imienia, gdy przyjmuje imię zakonne itp.

Odsyłacze całkowite tworzy się również od hasła, w którym nazwa osobowa jest prepozycją nie przyjętej formy tytułu dzieła. Na przykład:

Dante, Alighieri (1265–1321). Boska komedia. Piekło zob. Dante, Alighieri (1265–1321). Divina Commedia. Inferno

W niektórych, szczególnych przypadkach stosowane są odsyłacze od tytułu dzieła współwydanego do haseł autorskich, które są prepozycją tytułu. Na przykład:

Manifest komunistyczny zob. Marx, Karl (1818–1883).

Das kommunistische Manifest

Manifest komunistyczny zob. Engels, Friedrich (1820–1895).

Das kommunistische Manifest

Hasła dla nazw postaci fikcyjnych sporządza się zgodnie z ogólnymi zasadami. Ponieważ nazwy te w funkcji określników związanych występują w kolejności [Imię, nazwisko], to sporządza się odsyłacz całkowity do formy niezinwertowanej. Na przykład:

Sienkiewicz, Henryk (1846–1916) - - postacie - - Michał Wołodyjowski

Wołodyjowski, Michał (postać fikcyjna)

Michał Wołodyjowski (postać fikcyjna) zob. Wołodyjowski,

Michał (postać fikcyjna)

Terminy skojarzone dla nazw osobowych wprowadza się wyjątkowo, w sytuacjach podobieństwa, domniemań itp. Na przykład:

Zeus (bóstwo greckie) zt. Jupiter (bóstwo rzymskie)

Jupiter (bóstwo rzymskie) zt. Zeus (bóstwo greckie)

Z odwzorowania relacji skojarzeniowych korzysta się również wówczas, gdy istnieje związek między postacią legendarną a określoną postacią historyczną. Na przykład:

Roland (postać legendarna) zt. Roland (hrabia Marchii Bretońskiej ; - 778)

Roland (hrabia Marchii Bretońskiej ; - 778) zt. Roland (postać legendarna)

Relacje hierarchiczne tworzy się dla nazw osobowych sporadycznie, łącząc hasła pozostające wobec siebie w stosunku bezpośredniej nadrzędności lub podrzędności.

Rekord hasła ujednoliconego - nazwa osobowa

Bib lvl = x Type = z Head = aab

Auth/Ref = a Encl lvl = n

001 n 93100416

040 MM \$a WA U/JL \$c WA U/JL

100 1B \$a Janicki, Klemens \$d (1516-1543).

400 1B \$a Januszkowski, Klemens.

400 0B \$a Janicjusz.

400 0B \$a Ianicius.

667 MM \$a Poeta - przedstawiciel humanistyczne.
poezji polsko-łacińskiej

670 MM \$a LP

Przykład zapisu według standardu USMARC-pozycji głównej dla hasła będącego nazwą osobową.

3. NAZWA KORPORATYWNA¹ W JĘZYKU KABA

3.1. NAZWA KORPORATYWNA

Nazwa korporatywna jest to nazwa ciała zbiorowego lub tzw. imprezy. Pod pojęciem ciała zbiorowego rozumie się organizację, grupę osób i/lub organizację (w tym władz terytorialnych) występującą pod nazwą własną jednoznacznie ją identyfikującą. Z kolei imprezą będziemy nazywać mającą własną nazwę okolicznościowe grupy i wydarzenia, takie jak: spotkania, zjazdy, kongresy, konferencje, festiwale, wystawy, targi itp. Różnorodność kategorii ciał zbiorowych sprawia trudności interpretacyjne i praktycznie uniemożliwia jednoznaczne ich określenie i sklasyfikowanie. Uwzględniając ważniejsze cechy ciał zbiorowych, takie jak charakter (publiczny, prywatny), zasięg terytorialny, czas działania, cele, jakim służą itp. można podzielić je na kilka większych grup, co będzie miało znaczenie dalej, przy omawianiu budowy haseł wzorcowych korporatywnych i zbudowanych na ich bazie haseł przedmiotowych.

¹ Termin „nazwa korporatywna” powszechnie używany przez bibliotekarzy jest skrótem odpowiednikiem wyrażenia „nazwa ciała zbiorowego i/lub imprezy”. Właściwie należałoby używać wyrażenia „nazwa zbiorowa” czy „nazwa kolektywna”, ale ze względu na rozpowszechnienie pozostano przy „nazwie korporatywnej”. Natomiast hasło korporatywne to jeden z rodzajów haseł opisu bibliograficznego, niekiedy równo kształtny z hasłem przedmiotowym.

Do ciał zbiorowych zaliczać będziemy:

— Organizacje międzynarodowe, międzypaństwowe i międzyrządowe, czyli wszelkiego rodzaju związki i instytucje jednoczące osoby prawne lub fizyczne podległe prawu organizacji międzynarodowych, lub powołane układami dwustronnymi i wielostronnymi, zajmujące się sprawami politycznymi, wojskowymi, gospodarczymi itp. Do tej grupy zaliczyć należy publiczne i prywatne stowarzyszenia, instytucje, firmy itp. działające na arenie międzynarodowej/międzypaństwowej powołane w wyniku dwustronnych/wielostronnych układów gospodarczych, prawnych, społecznych, politycznych, naukowych itp. Na przykład:

Afro-Asian Peoples Solidarity Organization,
Agence Spatiale Européenne,
International Federation of Library Associations,
Institut International de Recherche sur le Congrès,
Komisja Praw Człowieka,
Komisja Wspólnot Europejskich (Commission of European Communities),
Międzynarodowe Centrum Kultury,
Międzynarodowy Bank Współpracy Gospodarczej,
Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości (International Court of Justice),
Organisation de Coopération et de Développement Economiques,
Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ),
Organizacja Paktu Północno-Atlantyckiego (NATO),
Polsko-Francuskie Towarzystwo Lekarskie (Société Médicale Franco-Polonaise),
United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO),

— Instytucje państwowe takie, jak: parlamenty, ministerstwa, urzędy państwowe oraz służby rządowe i ministerialne, urzędy sądowe, dyplomatyczne, instytucje i formacje wojskowe, centralne instytuty, organy władz terytorialnych i administracyjnych, zakłady i urzędy publiczne. Na przykład:

Armia Krajowa,
Association Francaise de Normalisation,
Austriacki Konsulat Generalny w Krakowie,
Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej,
Główny Urząd Statystyczny,

Ministerstwo Przekształceń Własnościowych,
Pan-American Sanitary Organization,
Państwowa Komisja Ochrony Przyrody,
Państwowa Służba Ochrony Zabytków,
Państwowy Fundusz Ziemi,
Polski Instytut Badań Zagadnień Ludnościowych,
Polskie Koleje Państwowe,
Powszechny Zakład Ubezpieczeń Społecznych S. A.,
Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego,
Sąd Wojewódzki w Rzeszowie,
Sejm Rzeczypospolitej Polskiej,
Société Nationale de Protection de la Nature,
Société Nationale des Chemins de Fer Français,
Trybunał Konstytucyjny,
Urząd Rady Ministrów,
Urząd Miasta Krakowa,
Urząd Stanu Cywilnego w Krośnie,
Wojewódzki Sztab Wojskowy w Krakowie,

— Organizacje i instytucje publiczne, społeczne, prywatne itp., takie jak: stowarzyszenia, kluby, towarzystwa, partie polityczne, związki zawodowe, spółki, przedsiębiorstwa placówki naukowe, instytucje oświatowe (uniwersytety, szkoły), placówki medyczne itp. Na przykład:

American Library Association,
Bialskie Fabryki Mebli,
Bibliothèque Nationale w Paryżu,
Biuro Studiów i Projektów Hutnictwa „Biprostal” w Krakowie,
Centralne Biuro Wystaw Artystycznych „Zachęta” w Warszawie,
Centralny Szpital Kliniczny Wojskowej Akademii Medycznej w Warszawie,
Centrum Zdrowia Dziecka,
Confédération Général du Travail (CGT),
Chór Męski „Harfa” w Czeskim Cieszynie,
Croissant-Rouge Algérie,
Fabrica Italiana Automobili Torino (FIAT),
Górnice Zakłady Dolomitowe w Bytomiu,
Gosudarstvennaja Tret’jakovskaja Galereja w Moskwie,
Instytut Immunologii i Terapii Doświadczalnej Polskiej Akademii Nauk we Wrocławiu,

Instytut Medycyny Pracy w Przemysle Węglowym i Hutniczym w Sosnowcu,

Kasa im. Mianowskiego. Fundacja Popierania Nauki,
Katolicki Uniwersytet Lubelski,
Kieleckie Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego,
Klub Sportowy „Korona” w Krakowie,
Kombinat Państwowych Gospodarstw Rolnych w Manieczkach,
Krakowski Dom Kultury „Pałac pod Baranami”,
Lubelska Spółdzielnia Spożywców,
VI Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza w Krakowie,
Muzeum Kaszubskie w Kartuzach,
Naczelna Organizacja Techniczna,
Państwowe Wydawnictwo Naukowe,
Państwowy Szpital Kliniczny nr 4 Akademii Medycznej w Lublinie,
Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich,
Polska Akademia Nauk;
Polska Partia Socjalistyczna,
Polski Czerwony Krzyż,
Polskie Towarzystwo Genetyczne,
Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze,
Szkoła Podstawowa im. Powstańców Śląskich w Pakości,
Środowiskowe Centrum Obliczeniowe „Cyfronet” w Krakowie,
Unia Demokratyczna,
Wojewódzki Ośrodek Postępu Technicznego w Olecku,
Związek Nauczycielstwa Polskiego,

— Okolicznościowe grupy i spotkania zwane ogólnie imprezami, do których zalicza się: kongresy, zjazdy, spotkania przedstawicieli nauki, polityki, sztuki, dyplomacji itp.; konferencje, sympozja, posiedzenia przedstawicieli organizacji i stowarzyszeń naukowych, społecznych, partyjnych itd.; festiwale, salony, wystawy, plenery, targi, ekspedycje naukowe, badawcze, wojskowe itp.; obrady okrągłego stołu a także wszelkiego rodzaju seminaria, kolokwia, synody, sobory, olimpiady, igrzyska itp.

Cechą niezbędną jest, aby impreza posiadała własną, jednoznacznie ją identyfikującą nazwę. Na przykład:

Bielska Jesień 1970. Ogólnopolska Wystawa Malarstwa,
Biennale Muzyki XX Wieku. W 50 Rocznicę Śmierci Karola Szymanowskiego,
Chodzież'87. Warsztaty Jazzowe,
Commonwealth Trans-Antarctic Expedition (1955–1958),

Deutsche Antarktische Expedition (1938/1939),
 Dni Muzyki Cerkiewnej w Hajnówce,
 Festiwal Muzyki — Łańcut '87,
 Forum Prawicy Demokratycznej,
 Gdańskie Dni Lecznictwa Psychiatrycznego,
 Gdańskie Spotkania Chóralne Gdańsk'87,
 Historia Polskich Skrzydeł. Wystawa Fotograficzna w Krakowie,
 Jesienny Salon w „Zachęcie”,
 Konferencja Naukowo-Techniczna na temat: Nowoczesne Technologie
 w Geodezji Górniczej,
 Kongres Eucharystyczny 1990 w Polsce,
 X Kongres Techników Polskich w Warszawie (1922),
 Kongres Wiedeński, 1815 r.,
 Krajowy Zjazd Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Katowicach,
 Łódzkie Spotkania Baletowe,
 Międzyamerykańska Konferencja dla Utrzymania Pokoju i Bezpieczeństwa Kontynentu (Interamerican Conference for Maintenance of Peace and Continental Security),
 Międzynarodowa Konferencja Zwalczenia Hałasu,
 Międzynarodowe Bałtyckie Forum Ekologiczne,
 Międzynarodowe Sympozjum Obrazów Sportowych Stawu Kolanowego,
 Międzynarodowe Targi Poznańskie,
 Międzynarodowy Festiwal Filmów Krótkometrażowych w Krakowie,
 Międzynarodowy Konkurs Skrzypcowy im. Henryka Wieniawskiego,
 Międzynarodowy Listopad Poetycki w Poznaniu,
 XVIII Międzynarodowy Salon Fotografii Artystycznej Akt i Portret „Venus '87”,
 Międzynarodowy Studencki Festiwal Folklorystyczny,
 Moja Przygoda w Muzeum. Ogólnopolski Konkurs Plastyczny,
 Ogólnopolski Przegląd Plakatu Muzealnego i Ochrony Zabytków w Przemysłu,
 Ogólnopolskie Spotkania Teatrów Lalek w Białymstoku,
 Polish-Soviet Antarctic Symposium „Arctowski'85” na King George Island,
 Polska Ekspedycja Drugiego Międzynarodowego Roku Polarnego,
 Polski Korpus ONZ na Wzgórzach Golan,
 Polskie Towarzystwo Genetyczne. Walny Zjazd w Krakowie,
 Powszechna Wystawa Krajowa w Poznaniu, 1929,
 Powszechny Zjazd Historyków Polskich 1979 w Katowicach,

XIV Ogólnopolski Przegląd Teatrów Debiutujących „Start”,
IV Quadriennale Drzeworytu i Linorytu Polskiego w Olsztynie,
IV Targi Sztuki Krajów Socjalistycznych „Interart’87”,
Targi Sztuki Ludowej w Krakowie,
XXIV Tydzień Kultury Beskidzkiej Wisła-Szczyrk-Żywiec,
„Wrocławia Cantans”. Międzynarodowy Festiwal Oratoryjno-Kantatowy,

Wystawa poświęcona Józefowi I. Kraszewskiemu w 175 Rocznicę Urodzin i 100 Rocznicę Śmierci w Warszawie,
Zamojskie Lato Teatralne ’87,

— Ciała kościelne i religijne, placówki kościelne, związki wyznaniowe, sekty, parafie, stowarzyszenia; wspólnoty religijne międzynarodowe, narodowe, regionalne i lokalne związki oraz zależne od nich organy; zgromadzenia zakonne, konwenty, klasztory itp. Na przykład:

Anglican Church of Canada,
Chiesa Evangelica in Italia,
Concilium Oecumeni Veticanum,
English Réformée de France,
Jezuici (Towarzystwo Jezusowe, Societas Jesu),
Kongregacja Sióstr Benedyktów pod Wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny,
Kościół Ewangelicko-Reformowany,
Kościół Starokatolicki Mariawitów,
Księża Zmartwychstańcy,
- Makedonska Pravoslavna Cerkov,
Prowincja Matki Bożej Anielskiej Zakonu Braci Mniejszych w Krakowie,
Rosyjska Cerkiew Prawosławna,
Towarzystwo Krzewienia Etyki Chrześcijańskiej,
Zjednoczony Kościół Ewangeliczny.

3.2. WYBÓR HASŁA

Zgodnie z „Zasadami sporządzania kartotek wzorcowych (...)”² jako hasło ujednolicone dla danego ciała zbiorowego przyjmuje się ostatnią jego oficjalną nazwę. Jeżeli są trudności z ustaleniem nazwy oficjalnej, przyjmuje się albo nazwę najczęściej występującą w dokumentach, albo też nazwę powszechnie używaną.

3.2.1. POZORNE CIAŁO ZBIOROWE

Nie zawsze nazwa o charakterze nazwy korporatywnej jest rzeczywiście nazwą ciała zbiorowego. Jeśli w dokumentach występują opisy obiektów w mieście jako zabytków sztuki, architektury itp. nie traktuje się nazw tych obiektów jako nazw ciał zbiorowych, nawet jeśli noszą nazwę równokształtną z nazwą instytucji mieszczącej się w tym obiekcie. W takich przypadkach nazwa obiektu, będąca nazwą ciała zbiorowego, staje się określnikiem związanym, stosowanym po temacie geograficznym (Por. 3.4. Redakcja hasła). Na przykład, praca na temat Pałacu pod Baranami w Krakowie, dotycząca architektury, wystroju, dziejów budynku itp. otrzyma hasło:

Kraków (Polska) - - Pałac pod Baranami

z ewentualnymi dodatkowymi określnikami. (Por. rozdz. 4. „Nazwa geograficzna w języku KABA”). Jeżeli jednak w tej samej pracy o Pałacu pod Baranami znajdują się ponadto informacje o działających w nim instytucjach, to informacje te powinny zostać odwzorowane w postaci dodatkowych hasel przedmiotowych, na przykład:

Krakowski Dom Kultury „Pałac pod Baranami” (Polska)

Podobnie:

Kraków (Polska) - - Collegium Maius

jeżeli treść dokumentu dotyczy tylko gmachu oraz

Uniwersytet Jagielloński (Kraków, Polska). Collegium Maius

² *Zasady sporządzania kartotek hasel wzorcowych sieci bibliotecznej Uniwersytetu Warszawskiego*. Oprac. zesp. pod kier. Anny Paluszkiwicz. Warszawa 1992 s. 20–21 (maszyn. powiel.).

jeżeli dokument dotyczy Collegium Maius jako instytucji muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Tarnów (Polska) - - Teatr im. Ludwika Solskiego

jeśli mamy do czynienia z opisem gmachu teatru, oraz
Teatr im. Ludwika Solskiego w Tarnowie (Polska)

dla opisu Teatru jako instytucji.

3.2.2. NAZWA CIAŁA ZBIOROWEGO ROWNOKSZTAŁTNA Z NAZWĄ POSPOLITĄ

Istnieje pewna grupa nazw, które mogą występować zarówno w funkcji nazwy ciała zbiorowego, jak i nazwy pospolitej. Na przykład:

fiat — samochód i FIAT — firma produkująca samochody, której pełna nazwa brzmi: Fabbrica Italiana Automobili Torino;

koza — zwierzę i KOZA — skrót nazwy ciała zbiorowego Krakowski Okręgowy Związek Atletyczny.

3.2.3. CIAŁA ZBIOROWE NIESAMODZIELNE

Ciała zbiorowe niesamodzielne, podrzędne (podporządkowane hierarchicznie innym ciałom zbiorowym) traktujemy różnie w zależności od tego, czy identyfikowane są jednoznacznie nazwą własną, czy też jej nie posiadają. Jeżeli ciało zbiorowe podrzędne ma nazwę własną, wystarczającą do jego prawidłowej identyfikacji, nazwa ta staje się hasłem ujednoliconym. Na przykład:

Biblioteka Jagiellońska (Kraków, Polska)

nie: Uniwersytet Jagielloński. Biblioteka Jagiellońska;

Instytut Badań Literackich (Warszawa, Polska)

nie: Polska Akademia Nauk. Instytut Badań Literackich

Jeżeli nazwa ciała podrzędnego nie wystarcza do jednoznacznej jego identyfikacji, wtedy w hasle ujednoliconym na pierwszym miejscu w funkcji prepozycji wystąpi nazwa ciała nadrzędnego, a po niej nazwa ciała podporządkowanego. Na przykład:

Uniwersytet Jagielloński (Kraków, Polska). Wydział Biologii
i Nauk o Ziemi.

Podobnie postępuje się w przypadku, gdy nazwa ciała podporządkowanego zawiera w sobie nazwę instytucji nadrzędnej — wtedy na pierwszym miejscu hasła przedmiotowego wystąpi nazwa instytucji nadrzędnej. Na przykład: dla nazwy Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego hasło wzorcowe będzie miało postać:

Uniwersytet Jagielloński (Kraków, Polska). Instytut Historii;
w przypadku nazwy Główna Komisja Rewizyjna PTTK hasłem będzie:
Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (Warszawa, Polska). Główna Komisja Rewizyjna.

3.2.4. ORGANY WŁADZ TERYTORIALNYCH.

Specyficzną grupę stanowią ciała zbiorowe będące nazwami organów władz terytorialnych³. Przepisy IFLA⁴ określają władzę terytorialną jako „ciało zbiorowe, które pełni funkcje rządowe (pełne lub ograniczone) na określonym terytorium, lub ma prawo ich wykonywania”. Nazwę organu władzy terytorialnej (owt) poprzedza w hasle nazwa terytorium, na którym ten organ działa (nazwa kraju, departamentu itp.). Na przykład:

Polska. Ministerstwo Przekształceń własnościowych

Francja. Ministère des Affaires Sociales et de la Solidarité Nationale,

Kraków (Polska). Urząd Wojewódzki,

Włochy. Direzione Generale dell'Instruzione Universitaria.

Jeżeli nazwa ciała zbiorowego, będącego organem władzy terytorialnej, zawiera nazwę terytorium, na którym działa, to nazwy geograficznej nie powtarza się już w apozycyjnej części tematu z kropką. Na przykład:

Finanzministerium Baden-Würtemberg [nazwa]

Baden-Würtemberg. Finanzministerium [hasło wzorcowe]

Nie pomija się nazwy terytorium w wypadku, gdy zmieniłoby to sens nazwy ciała zbiorowego. Na przykład:

Information Canada [nazwa]

Kanada. Information Canada [hasło wzorcowe]

³ Określenie „terytorialny” jest tu używane jako skrótowe wyrażenie znaczenia „działający na danym terytorium, właściwy dla danego terytorium itp.”.

⁴ *Guidelines for Subject Authority and Reference Entries. Working Group of the Section Classification and Indexing of the IFLA Division of Bibliographic Control.* London 1992 s. 6.

Jeżeli terytorium działania danego organu władzy terytorialnej (owt) jest kolonia, protektorat, dominium itp., na pierwszym miejscu hasła umieszcza się nazwę terytorium a nie władzy zarządzającej. Na przykład:

Francuska Afryka Zachodnia. Direction du Plan

Maroko (Strefa Hiszpańska). Alta Comisaria de Espana.

3.2.4.1. Ciała zbiorowe podległe organom władz terytorialnych nie posiadające własnej nazwy

Jeżeli dane ciało zbiorowe nie jest organem władzy terytorialnej, ale jest mu podporządkowane i jednocześnie jego nazwa własna nie wystarcza do jego identyfikacji, to wprowadza je w hasła nazwa jednostki nadrzędnej.

Na przykład: Direction du Livre et de la Lecture, działająca przy francuskim Ministerstwie Kultury, otrzyma hasło:

Francja. Ministère de la Culture. Direction du Livre et de la Lecture.

3.2.4.2. Ciała zbiorowe podległe organom władz terytorialnych posiadające własną nazwę

Ciała zbiorowe nie będące organami władz terytorialnych, ale powoływane i zarządzane przez nie, pełniące funkcje edukacyjne, naukowe, techniczne, kulturalne, medyczne, socjalne, handlowe, przemysłowe itp. i posiadające identyfikujące je nazwy, otrzymują hasła równokształtne z tymi nazwami. Na przykład:

Biblioteka Narodowa (Warszawa, Polska)

Biblioteka Śląska (Katowice, Polska)

Centrum Zdrowia Dziecka (Warszawa, Polska)

Archiwum Główne Akt Dawnych (Warszawa, Polska)

3.2.5. IMPREZY,

Wybór hasła w przypadku imprezy posiadającej własną, jednoznacznie ją identyfikującą nazwę, nie nastręcza trudności. Nazwa imprezy staje się wówczas hasłem ujednoliconym. Na przykład:

Festiwal Moniuszkowski (26; Kudowa-Zdrój, Polska)

Synod Diecezji Kieleckiej, (Polska; 1984–1991)

Jeżeli impreza nie posiada własnej nazwy, to tworzy się dla niej hasło ujednolicone zaczynające się od nazwy ciała zbiorowego, które tę imprezę zorganizowało, zaś po kropce (w funkcji apozycji) podaje się nazwę danej imprezy. Na przykład:

Parti Comuniste Français. Congrès National (Paryż, Francja)

Polskie Towarzystwo Genetyczne. Walny Zjazd w Krakowie (Polska).

Jeżeli impreza została zorganizowana przez instytucję, nie mającą własnej nazwy i podporządkowaną instytucji nadrzędnej, hasłem będzie nazwa ciała nadrzędnego, w drugiej kolejności nazwa ciała organizującego imprezę, a na trzecim miejscu określenie danej imprezy. Na przykład:

Polska Akademia Nauk. Komitet Inżynierii Lądowej i Wodnej.

Konferencja Naukowa (Warszawa, Polska).

3.2.6. NAZWY INSTYTUCJI KOŚCIELNYCH I WSPÓLNOT RELIGIJNYCH

Wśród ciał kościelnych lokują się prawie wszystkie rodzaje ciał zbiorowych (z wyjątkiem owt), a więc: instytucje, urzędy, organizacje, stowarzyszenia, imprezy itp., dla których tworzymy hasła ujednolicone zgodnie z zasadami ogólnymi dla ciał zbiorowych. Jako ujednoliconą nazwę dla kościoła katolickiego przyjmuje się w języku KABA formę polską: Kościół Katolicki. Nie rozróżnia się funkcji religijnych i dyplomatycznych Kościoła. Na przykład:

Kościół Katolicki. Sacra Congregatio de Propaganda Fide (Watykan)

Nazwy jednostek regionalnych ciał kościelnych poprzedza się nazwą ujednoliconą kościoła. Na przykład:

Kościół Katolicki. Rada Episkopatu Polski

Kościół Katolicki. Patriarcato (Wenecja, Włochy)

Lokalne wspólnoty religijne i kościelne wprowadza się pod ich własnymi nazwami. Na przykład:

Kościół Starokatolicki Mariawitów (Polska)

Religijne zgromadzenia zakonne otrzymują jako hasła swoje oficjalne nazwy. Na przykład:

Zgromadzenie Księży Zmartwychwstańców (Poznań, Polska)

Trzeci zakon Reguły św. Franciszka (Polska)

3.2.7. CIAŁA ZBIOROWE ZMIENIAJĄCE STATUS

Ze względu na zmieniające się w czasie uwarunkowania prawne, historyczne, polityczne itp. nie można, a nawet nie wolno, poprzestać na wprowadzeniu do kartoteki KABA jedynie ostatniej, aktualnej nazwy pewnych ciał zbiorowych jako hasła ujednoliconego. Jeżeli instytucje zmieniały status prawny, charakter, nazwę, siedzibę itp., wszystkie kolejne nazwy wystąpią w funkcji haseł związanych. Wszystkie też będą połączone odsyłaczami uzupełniającymi z nazwą ostatnią, która w kartotece otrzyma status hasła podstawowego. Na przykład:

Uniwersytet Śląski (Katowice, Polska; 1968 —)

zt. Uniwersytet Jagielloński. Filia (Katowice, Polska;
1965–1968)

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich (Polska, 1953–)

zt. Związek Bibliotekarzy Polskich (Polska. 1917–1945)

zt. Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich (Polska;
1945–1953)

Zakład Narodowy im. Ossolińskich „Ossolineum”. Biblioteka
(Lwów, Ukraina; 1817–1946)

zt. Zakład Narodowy im. Ossolińskich „Ossolineum”. Biblioteka,
(Wrocław, Polska; 1946–1953)

zt. Zakład Narodowy im. Ossolińskich „Ossolineum”. Biblioteka
Polskiej Akademii Nauk (Wrocław, Polska; 1953–)

3.3. FORMA HASŁA Z NAZWĄ KORPORATYWNĄ

3.3.1. JĘZYK I PISOWNIA

„Instrukcja tematowania i katalogu przedmiotowego”⁵ zaleca podawać nazwy ciał zbiorowych w języku polskim. „Zasady sporządzania kartotek wzorcowych (...)”⁶ podają nieco inne zalecenia dotyczące wyboru języka, nawiązujące do rozwiązań przyjętych w pracy *Guidelines for authority and reference entries/recommended by the Working Group on an Internatio-*

⁵ J. S a d o w s k a : *Instrukcja tematowania i katalogu przedmiotowego*. Warszawa 1991 s. 21.

⁶ *Zasady sporządzania... , Op. cit.*

nal Authority System; approved by the Standing Committes of the IFLA Section on Cataloguing and the IFLA Section on Information Technology, London 1984. Zgodnie z międzynarodowymi ustaleniami w kartotece KABA hasłem ujednoliconym będzie nazwa ciała zbiorowego wyrażona w tym języku, w którym zostało ono oryginalnie nazwane.

Na przykład:

Institut National de Statistique (Bruksela, Belgia)

Galleria degli Uffizi (Florencja, Włochy)

Norske Nobelinstitut (Oslo, Norwegia).

W praktyce zdarza się, że trudno ustalić oryginalną formę językową; dopuszcza się wtedy przyjęcie nazwy w wersji językowej, w jakiej dane ciało zbiorowe wystąpiło w dokumencie lub tej, która jest najczęściej używana. Tam, gdzie jest to możliwe, należy jednak dążyć do ustalenia wersji oryginalnej, łącząc różne warianty językowe relacjami ekwiwalencji.

W przypadku nazw oficjalnie używanych w wielu wersjach językowych, wybiera się arbitralnie jedną jako hasło ujednolicone, tworząc odsyłacze od form nieprzyjętych. Na przykład:

Fédération International des Associations de Bibliothécaires

zob. International Federation of Library Associations

Nazwy występujące w alfabetach innych niż łaciński transliterujemy według obowiązujących norm⁷.

Jeżeli na początku nazwy występuje rodzajnik, przedimek itp. i nie jest on konieczny dla identyfikacji ciała zbiorowego lub poprawności gramatycznej nazwy, to pomijamy go. Na przykład:

British Library (Londyn, Wielka Brytania)

nie: The British Library

W nazwach, w których rodzajnik jest ich integralną częścią, pozostawiamy go. Na przykład:

Los Angeles Symphony (orkiestra; Stany Zjednoczone)

Der Blaue Adler (stowarzyszenie; Niemcy)

W przypadku nazw owt za hasło ujednolicone przyjmuje się oryginalną formę językową, poprzedzoną prepozycją w postaci nazwy geograficznej w języku polskim. Na przykład:

⁷ PN-83/N-01201 Transliteracja alfabetów cyrylickich na alfabet łaciński
PN-72/N-01203 Transliteracja alfabetu greckiego
PN-74/N-01211 Transliteracja alfabetu hebrajskiego
PN-74/N-01212 Transliteracja pisma jidisz

Francja. Assemblée Nationale
Niemcy. Nationalversammlung
Stany Zjednoczone. Naval Air Transport Service

Podobnie postępuje się z nazwami regionalnych (krajowych) ciał kościoła katolickiego, z tym, że prepozycją jest tu nazwa Kościół Katolicki. Na przykład:

Kościół Katolicki. Rada Episkopatu Polski
Kościół Katolicki. Patriarcato (Wenecja, Włochy).

3.3.2. PEŁNA NAZWA VERSUS SKRÓT

Formą preferowaną nazw ciał zbiorowych jest forma rozwinięta, pełna. Nazwy polskie zawsze podaje się w postaci rozwiniętej. Na przykład:

Polskie Towarzystwo Ekonomiczne (Polska)

nie: PTE

Polska Akademia Nauk (Polska)

nie: PAN

Zasady tej należy przestrzegać, gdyż skróty nie zawsze jednoznacznie identyfikują ciała zbiorowe. Na przykład: skrót SBP może oznaczać: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich Spółdzielcze Biuro Projektów „Projekt” Sajuz na Balgarskite Pisateli.

Wyjątek stanowią nazwy tych obcych ciał zbiorowych, w wypadku których skrót nazwy jest bardziej znany niż rozwinięta nazwa oryginalna lub jej polski odpowiednik. Na przykład:

UNICEF

nie: United Nations International Children's Emergency Fund

NATO

nie: North Atlantic Treaty Organization.

3.3.3. INWERSJA

Dla ciała zbiorowego w zasadzie przyjmuje się jako hasło wzorcowe nazwę tego ciała w naturalnym szyku wyrazów. Istnieją jednak przypadki, kiedy obok nazwy w naturalnym szyku wystąpi, jako pierwszy człon odsyłacza całkowitego, nazwa w formie zinwertowanej, a więc nazwa w szyku innym niż szyk naturalny. Na ogół ze zjawiskiem tym mamy do czynienia, gdy częścią nazwy ciała zbiorowego jest:

— nazwa rzeczowa, wyróżniona zazwyczaj graficznie cudzysłowem, która często sama wystarcza do jednoznacznej identyfikacji ciała zbiorowego. Na przykład:

Centralne Biuro Wystaw Artystycznych „Zachęta” (Warszawa, Polska)

Zakłady Przemysłu Cukierniczego „Wawel” (Kraków, Polska)

Zakłady Przemysłu Obuwniczego „Chełmek” (Chełmek, Polska)

Polskie Biuro Podróży „Orbis”, (Warszawa, Polska).

W takich przypadkach od nazwy w formie zainwertowanej, należy utworzyć odsyłacz całkowity do formy w szyku prostym. Na przykład:

„Wawel” Zakłady Przemysłu Cukierniczego

zob. Zakłady Przemysłu Cukierniczego „Wawel” (Kraków, Polska)

„Chełmek” Zakłady Przemysłu Obuwniczego

zob. Zakłady Przemysłu Obuwniczego „Chełmek” (Chełmek, Polska).

— nazwa osobowa. Na przykład:

Roman Groniowski Fabryka Dźwigów

zob. Fabryka Dźwigów Roman Groniowski (Warszawa, Polska).

Nie stosujemy inwersji w przypadku ciał zbiorowych podporządkowanych hierarchicznie instytucji nadrzędnej. Na przykład:

Wydział Filozoficzno-Historyczny Uniwersytetu Jagiellońskiego

zob. Uniwersytet Jagielloński (Kraków, Polska). Wydział Filozoficzno-Historyczny

Oddział Krakowski Polskiej Akademii Nauk

zob. Polska Akademia Nauk. Oddział w Krakowie (Polska).

3.3.4. HASŁO Z PREPOZYCJĄ

Nazwa ciała zbiorowego może być poprzedzana nazwą innego ciała zbiorowego lub nazwą geograficzną. Rozwiązania przyjęte w tym zakresie na użytek języka KABA są analogiczne i spójne z zasadami redakcji hasła korporatywnego jako hasła opisu bibliograficznego. Najczęściej są to sytuacje:

— gdy nazwa ciała zbiorowego nie jest nazwą jednoznacznie identyfikującą dane ciało, wówczas jest ona wprowadzana przez nazwę jednostki nadrzędnej. Nazwa nadrzędna, wprowadzająca, staje się prepozycją,

zaś nazwa właściwego ciała zbiorowego wystąpi w drugiej części hasła po kropce (w apozycji). Na przykład:

Katolicki Uniwersytet Lubelski. Instytut Badań nad Polonią
i Duszpasterstwem Polonijnym (Lublin, Polska),

ponieważ nazwa (Instytutu nie wskazuje jednoznacznie na nazywany obiekt, to w hasle poprzedza ją nazwa jednostki nadrzędnej Podobnie:

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze. Główna Komisja
Rewizyjna (Warszawa, Polska,

Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi. Oddział Ziemi Lu-
buskiej (Zielona Góra, Polska),

— z prepozycją w postaci nazwy geograficznej najczęściej mamy do czy-
nienia przy nazwach centralnych i lokalnych organów władz działających
na określonym terytorium — elementem wprowadzającym jest wówczas
ujednoliconą nazwa geograficzna właściwego terytorium.

Powyższe ustalenia dotyczą organów władz centralnych, parlamentów,
urzędów państwowych i ministerialnych, władz lokalnych itp. Na przykład:

Francja. Ministère de la Culture

Polska. Ministerstwo Edukacji Narodowej

Wielka Brytania. Her Majesty's Stationery Office

Włochy. Direzione Generale dell'Instruzione Universitaria

Kraków (Polska). Urząd Wojewódzki.

— gdy nazwa ciała zbiorowego może wystąpić w funkcji prepozycji nie
dla nazwy ciała zbiorowego podrzędnego lub imprezy, ale dla publikacji,
której ono jest „autorem”. Na przykład:

Towarzystwo Naukowe Warszawskie (Polska). Sprawozdania z po-
siedzeń.

Uniwersytet Jagielloński (Kraków, Polska). Skład osobowy według
stanu zatrudnienia z dnia 31 marca 1988 r.

3.4. REDAKCJA HASŁA

Nazwa ciała zbiorowego lub imprezy w hasle przedmiotowym może peł-
nić funkcję tematu, który podobnie jak w innych przypadkach może wy-
stępować samodzielnie, z prepozycją, z dopowiedzeniem lub z prepozycją
i dopowiedzeniem. We wszystkich tych przypadkach po temacie nie wy-
stępują określniki; mamy wówczas do czynienia z hasłem przedmiotowym
prostym. Na przykład:

Stowarzyszenie Architektów Polskich (Polska)
Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych
Pracownie Konserwacji Zabytków (Warszawa, Polska)
Książnica Miejska w Toruniu (Polska; biblioteka)
Uniwersytet imienia Marii Curie-Skłodowskiej (Lublin, Polska)

Hasło przedmiotowe rozwinięte powstaje po dodaniu po nazwie ciała zbiorowego i/lub imprezy określników. Na przykład:

Biblioteka Jagiellońska (Kraków, Polska) - - historia - - 1939–1945
Gosudarstvennaja Tret'jakovskaja Galereja (Moskwa, Rosja) - - zbiory
Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (Polska) Biuro Turystyki Zagranicznej - - historia
Polsko-Polonijna Izba Przemysłowo-Handlowa „Inter-Polcom” (Warszawa, Polska) - - regulaminy i procedury

3.4.1. DOPOWIEDZENIA

Dopowiedzenie w odniesieniu do nazw ciał zbiorowych używane jest do ich identyfikacji lub lokalizacji. Najbardziej typowymi dopowiedzeniami dla ciał zbiorowych są:

— wyrażenia objaśniające (tzw. dopowiedzenie identyfikujące), jeżeli nazwa własna nie precyzuje charakteru danego ciała zbiorowego. Są to na przykład takie wyrażenia jak: zjazd, kabaret, biblioteka itp. Na przykład:
Książnica „Atlas” (Kraków, Polska; księgarnia)
Zielony Balonik (Kraków, Polska; kabaret)

— nazwy geograficzne (dopowiedzenie lokalizujące w przestrzeni), wskazujące siedzibę ciała zbiorowego. Na przykład:
Bibliothèque Nationale (Paryż, Francja)
Górnice Zakłady Dolomitowe (Bytom, Polska)
Instytut Sadownictwa i Kwiaciarstwa (Skierniewice, Polska)

— daty (dopowiedzenie lokalizujące w czasie) stosowane wtedy, gdy istnieje potrzeba uściślenia okresu działalności ciała zbiorowego lub ograniczenia zakresu nazwy do pewnego okresu historycznego. Na przykład:
Związek Bibliotekarzy Polskich (1917–1945)
Międzynarodowe Targi Poznańskie (Polska; 1959)
Obywatelski Komitet Obrony Państwa (Zawiercie, Polska ; 1920–1939)

Daty jako dopowiedzenia stosuje się zawsze przy hasłach typu nazwa imprezy. Przy takich nazwach zazwyczaj występują równocześnie dopowiedzenia różnych kategorii. Jako pierwsze podaje się numer kolejny imprezy (jeżeli taki posiada), następnie datę i jej miejsce. Na przykład:

Gdańskie Dni Lecznictwa Psychiatrycznego (6 ; 1991 ; Jurata, Polska).

W przypadku, gdy impreza miała miejsce w więcej niż jednej miejscowości, podajemy wszystkie, oddzielając je kreską ukośną. Na przykład:

Symposium on Organic Crystal Chemistry (1922 ; Poznani/Rydzyňa, Polska)

Kongres Papierników Polskich (1991 ; Świecie/Tleń, Polska)

Dopowiedzenia umieszczamy po nazwie ciała zbiorowego w nawiasie okrągłym. Jeżeli w hasło występuje więcej niż jedno dopowiedzenie, oddziela się je przecinkami, gdy są to dopowiedzenia tego samego typu; dopowiedzenia różnych typów oddzielamy średnikiem. Na przykład:

Międzynarodowy Rajd Kolarski (48 ; 1991 ; Wisła (miasto), Polska)

3.4.2. OKREŚLNIKI

Dla poszczególnych kategorii ciał zbiorowych istnieje kilka list określników typowych. Są to listy określników dla: nazw ciał zbiorowych, nazw parlamentów, nazw zakonów, nazw (własnych) szkół oraz dla nazw sił zbrojnych i formacji wojskowych.

Listy te są listami otwartymi o bogatym słownictwie na bieżąco uzupełnianymi. Lista określników dla nazw ciał zbiorowych zawiera 248 terminów, dla parlamentów — 95 terminów, dla zakonów — 38 terminów, dla szkół — 108 terminów i dla sił zbrojnych — 220 terminów. Obok wyrażen przyjętych jako określniki, umieszczono na nich również terminy odrzucone, stosując od nich odsyłacze do terminów przyjętych. Ponadto słownictwo na poszczególnych listach powiązane jest siecią relacji hierarchicznych i kojarzeniowych, właściwych dla danej, konkretnej listy.

Przy niektórych określnikach istnieją wskazówki o możliwości użycia po nich określnika geograficznego (<+OG>), jako określnika drugiego lub następnego stopnia, oraz uwagi dotyczące stosowania danego określnika.

3.5. ODSYŁACZE

Stosowanie odsyłaczy było częściowo omawiane we wcześniejszych punktach rozdziału. Poniżej rozpatrzone zostaną pozostałe zasady stosowania odsyłaczy w odniesieniu do ciał zbiorowych.

3.5.1. ODSYŁACZE CAŁKOWITE

Ich wykładnikiem jest skrót „zob.”. Stosuje się je najczęściej w następujących przypadkach:

— od nazw odrzuconych, wskazując na przyjętą nazwę ujednoliconą.
Na przykład:

Polska Akademia Nauk (Gdańsk). Biblioteka

zob. Biblioteka Gdańska Polskiej Akademii Nauk (Gdańsk, Polska)

— od skrótów, do nazw rozwiniętych. Na przykład:

AR (Kraków, Polska)

zob. Akademia Rolnicza im. Hugona Kołłątaja (Kraków, Polska)

— od form zinwertowanych, gdy częścią nazwy ciała zbiorowego jest nazwa wyróżniona graficznie cudzysłowem, do nazwy w szyku prostym.
Na przykład:

„Cyfronet” Środowiskowe Centrum Obliczeniowe (Kraków, Polska)

zob. Środowiskowe Centrum Obliczeniowe „Cyfronet” (Kraków, Polska)

— od form zinwertowanych, gdy częścią nazwy jest nazwa osobowa, do nazwy w szyku prostym. Na przykład:

Robert Jahoda. Zakład Intrologatorski oraz Oprawy Obrazów (Kraków, Polska)

zob. Zakład Intrologatorski oraz Oprawy Obrazów Robert Jahoda (Kraków, Polska)

— od form zinwertowanych, gdy częścią nazwy jest nazwa geograficzna, do nazwy w szyku prostym. Na przykład:

„Siersza” Kopalnia Węgla Kamiennego (Trzebinia, Polska)

zob. Kopalnia Węgla Kamiennego „Siersza” (Trzebinia, Polska)

— od nazw w odmiennych wersjach językowych, do nazwy w wersji przyjętej jako hasło ujednolicone. Na przykład:

Fédération Internationale des Associations de Bibliothécaires
zob. International Federation of Library Associations

3.5.2. ODSYŁACZE UZUPEŁNIAJĄCE

Ich wykładnikiem językowym jest wyrażenie „zt.”. Na obecnym etapie projektowania języka KABA dają się wyróżnić trzy następujące, najczęstsze przypadki stosowania odsyłaczy uzupełniających w kontekście haseł korporatywnych:

— gdy mamy do czynienia z tzw. hasłem pozornie korporatywnym, najczęściej nazwą obiektu, która może być równokształtna z nazwą ciała zbiorowego, na przykład mającego siedzibę w tym obiekcie, i jest wprowadzana przez nazwę geograficzną. Na przykład:

Kraków (Polska) - - Dom Pod Globusem

zt. Krakowska Izba Handlowa i Przemysłowa (Polska)

Kraków (Polska) - - Pałac pod Baranami

zt. Krakowski Dom Kultury „Pałac pod Baranami” (Polska)

— gdy należy powiązać (skojarzyć) nazwę danego ciała zbiorowego z nazwami innych ciał zbiorowych, historycznie lub prawnie związanych z ciałem zbiorowym o danej nazwie. Na przykład:

Uniwersytet Śląski (Katowice, Polska; 1968-)

zt. Uniwersytet Jagielloński. Filia (Katowice, Polska;
1965-1968)

— gdy istnieje potrzeba powiązania nazwy ciała zbiorowego z nazwą jednostki nadrzędnej lub podrzędnej; jest to przypadek tzw. odsyłacza uzupełniającego hierarchicznego. Na przykład:

Instytut Badań Literackich (Warszawa, Polska)

zt. Polska Akademia Nauk (Polska)

Institut Régional de Gestion (Bordeaux, Francja)

zt. Institut d'Administration des Entreprises (Bordeaux, Francja)

Institut des Techniques et Comptables (Bordeaux, Francja)

W wypadku ciał zbiorowych niezwykle istotne są informacje zamieszczane w strefie uwag pozycji kartotekowych. Służą one nie tylko do identyfikacji danego ciała zbiorowego, ale także wzbogacają wiedzę o nim. Mogą wystąpić jako krótsze lub dłuższe noty oddające historię ciała zbiorowego.

Pola uwag hasel innych niż NK, np. wyrażonych nazwą pospolitą, zawierają odsyłacze całkowite orientacyjne kierujące do nazwy własnej ciała zbiorowego i/lub imprezy użytych jako przykłady wskazujące kierunek poszukiwań. Na przykład:

Archiwa wojewódzkie zt. nazwy miast wojewódzkich, które wprowadzają nazwy archiwów, na przykład: Kraków (Polska). Wojewódzkie Archiwum Państwowe.

W uwagach zamieszczane będą również informacje ograniczające używanie danego tematu lub określnika do pewnego typu dokumentów. Na przykład określnik - -personel otrzyma następujące uwagi: „określnik - -personel stosować do nazw ciał zbiorowych, które nie mają charakteru administracyjnego. Do nazw organów administracyjnych stosować określnik funkcjonariusze”.

W uwagach podaje się też źródła, na podstawie których opracowano hasło, siglum biblioteki, która to hasło wprowadziła do kartoteki oraz datę opracowania i wprowadzenia hasła.

Rekord hasła ujednoliconego - nazwa ciała zbiorowego

Wsk zwi = x Type = z Haseł = nob
Auth/Ref = a Encl lvi = a

0001 n 93122190
040 WU 9a WA U/MB 9c WA U/EJ
110 ZN 9a Akademia Lekarska (Szczecin).
310 ZN 9a Pomorska Akademia Lekarska im. generała
Karola Świerczewskiego (Szczecin). 9a b
310 ZN 9a Pomorska Akademia Medyczna im. generała
Karola Świerczewskiego (Szczecin). 9a b
663 WY 9a Założona 20.03.1948 pod nazwą Akademii
Lekarskiej w Szczecinie. 24.10.1949
przemianowana na Pomorską Akademię Lekarską
im. generała Karola Świerczewskiego.
03.03.1950 ponowna założona nazwy na Pomorską
Akademię Medyczną im. generała Karola
Świerczewskiego.
667 WU 9a Historia do 1909. 95 BHM
670 WU 9a Dz.U. 1948, nr 21, poz. 145 i 149, nr 58,
poz. 451 i 1950, nr 9, poz. 92
670 WU 9a Organizacja i rozwój Pomorskiej Akademii
Medycznej w l. 1948-1978 / T. Brzeziński //
w: XXX lat Pomorskiej Akademii Medycznej w
Szczecinie. - Warszawa, 1979. - s. 43-44

Przykład zapisu według standardu USMARC pozycji głównej dla hasła będącego nazwą zbiorową.

Rekord hasła ujednoliconego - nazwa imprezy

Bib lvl = x Typa = z Head = aab
Auth/Ref = a Enc lvl = n

001 n 94300001
040 MW \$a KR 93/JK \$c KR 93/TS
111 2W \$a Conference on Flexible Assembly Systems \$n
(3 ; \$d 1991 ; \$c Miami).
411 2W \$a ASME Conference on Flexible Assembly
Systems \$n (3 ; \$d 1991 ; \$c Miami).
411 2W \$a American Society of Mechanical Engineers
Conference on Flexible Assembly Systems \$n (3
; \$d 1991 ; \$c Miami).
411 2W \$a American Society of Mechanical Engineers
Conferences - Conference on Flexible Assembly
Systems \$n (3 ; \$d 1991 ; \$c Miami).
670 MW \$a Kp Flexible assembly systems - 1991. - New
York, 1991.
670 MW \$a LCC

Przykład zapisu według standardu USMARC pozycji głównej dla hasła będą-
cego nazwą imprezy.

4. NAZWA GEOGRAFICZNA W JĘZYKU KABA

W gromadzeniu zasobu słownictwa języka KABA w zakresie nazw pospolitych korzystano w pewnym stopniu z materiału leksykalnego kartotek haseł autorytatywnych opracowanych przez Bibliotekę Narodową w Paryżu (RAMEAU), Bibliotekę Kongresu (LCSII) i Bibliotekę Uniwersytetu Laval'a w Québec. Na ich podstawie utworzono też listy określników stosowanych do nazw geograficznych — powstały one przez „naturalizację” określników języka RAMEAU. Inaczej jest w wypadku nazw własnych różnych jednostek geograficznych. Ten podzbiór leksyki utworzony został niezależnie, specjalnie dla języka KABA.

Zasady tworzenia haseł przedmiotowych z użyciem nazw geograficznych powinny być zgodne z odpowiednią normą, niestety, w Polsce taka norma nie istnieje. Przedstawiane zatem zasady stosowania nazw geograficznych w języku KABA, choć oparte na praktyce polskiego bibliotekarstwa i wybranych obcych wzorach (przede wszystkim Biblioteki Narodowej w Paryżu), mogą nie być zgodne z przyszłą polską normą, której projekt p.t. „Forma hasła opisu bibliograficznego. Nazwy geograficzne”, opracowała Janina Trzcińska — na przykład projekt ten wyłącza z przedmiotu normy nazwy obiektów fizjograficznych. Wszelkie odstępstwa od propozycji zawartych w projekcie polskiej normy będą sygnalizowane w stosownych miejscach niniejszego rozdziału.

4.1. NAZWA GEOGRAFICZNA

Projekt polskiej normy „Forma hasła opisu bibliograficznego. Nazwy geograficzne” przyjmuje następujące określenie dla nazwy geograficznej: „... nazwa własna całości lub części jednostki geograficznej; obiektu fizjograficznego (góra, akwen, puszcza, dolina itp.), jednostki podziału politycznego (państwo) lub administracyjnego (miejscowość, województwo, departament itp.)”. Lakoniczność przytoczonej definicji może mylnie sugerować, że wśród nazw geograficznych i ich form nie występują zbyt duże różnice, czego nie potwierdza ani praktyka językowa, ani doświadczenia katalogujących.

4.2. FUNKCJE NAZW GEOGRAFICZNYCH

Poszczególne rodzaje nazw geograficznych mogą pełnić w hasłach przedmiotowych różne funkcje. Dana nazwa może być: tylko tematem; tylko określnikiem; tematem i określnikiem; może wystąpić jako dopowiedzenie lokalizujące innej nazwy geograficznej lub nazwy ciała zbiorowego; może też być prepozycją w temacie będącym nazwą ciała zbiorowego.

4.2.1. NAZWY GEOGRAFICZNE W FUNKCJI TEMATÓW I OKREŚLNIKÓW

Z powodu potencjalnej wielofunkcyjności nazwy geograficzne nie mogą być traktowane zawsze w ten sam sposób. Poniższe przykłady różnych jednostek geograficznych z jednej strony ułatwią sformułowanie definicji wyliczającej nazwy geograficzne, z drugiej pozwolą określić formę, jaką nazwy geograficzne będą przybierały w katalogowaniu przedmiotowym. Proponowana typologia pozostaje w związku z polską teorią katalogowania przedmiotowego (na przykład u A. Łysakowskiego na stronach 149–150 jego podręcznika¹ występuje podobne wyliczenie kategorii nazw geograficznych), a różnice dotyczą przede wszystkim form nazw.

¹ A. Ł y s a k o w s k i: *Katalog przedmiotowy. Podręcznik*. Warszawa 1946. s. 149–150.

4.2.1.1. Nazwy kontynentów, państw współczesnych, państw dawnych, terytoriów zamorskich, grup państw, regionów geograficzno-kulturowych, społeczno-ekonomicznych itp., na przykład:

Afryka,	Guam,
Ameryka Łacińska,	Kraje socjalistyczne,
Asyria,	Polska,
Azja,	Rzym (państwo),
Cesarstwo Bizantyjskie,	Skandynawia,
Europa,	Stany Zjednoczone,
Francja,	Zambia,

Nazwy geograficzne tej kategorii są przejmowane w szyku języka naturalnego. Nazwy te nie są lokalizowane, czyli nie stosuje się w ich przypadku dopowiedzeń lokalizujących. Jako temat hasła przedmiotowego występują także bez dopowiedzenia identyfikującego (z wyjątkiem homonimów), a użyte w funkcji określnika stosowane są bezpośrednio, tzn. nie są poprzedzane innym określnikiem geograficznym nazywającym jednostkę nadrzędną w stosunku do danej, na przykład:

Architektura - - Asyria
Budynki publiczne - - Rzym (państwo)
Kobiety - - Kraje socjalistyczne
Miasta - - Europa
Oświata - - Francja
Rolnictwo - - Polska

4.2.1.2. Nazwy jednostek podziału polityczno-administracyjnego i nazwy regionów naturalnych

a) nazwy jednostek podziału polityczno-administracyjnego (departamentów, kantonów, republik, stanów, województw itp.), na przykład:

Kraków (Polska ; województwo)
Namur (Belgia ; prowincja)
Teksas (Stany Zjednoczone ; stan)

b) nazwy regionów naturalnych i historycznych, aglomeracji (mogą to być nazwy własne regionów lub nazwy utworzone za pośrednictwem nazw miast), na przykład:

Katowice (Polska ; aglomeracja)
Kraków (Polska ; region)
Małopolska (Polska ; region)
Trójmiasto (Polska ; aglomeracja)

Powyższe dwie kategorie nazw geograficznych są także wyrażane w szyku właściwym dla języka naturalnego. Użyte jako temat hasła przedmiotowego są lokalizowane przez nazwę geograficzną wyższego rzędu (nazwę państwa), w określniku zaś stosowane pośrednio, tzn. są poprzedzane innym określnikiem geograficznym nazywającym jednostkę nadrzędną w stosunku do danej, w tym przypadku nazwą państwa, na przykład:

Hodowla - - Polska - - Małopolska (region)

Parki - - Polska - - Trójmiasto (aglomeracja)

Rolnictwo - - Polska - - Kraków (województwo)

4.2.1.3. Nazwy księstw, hrabstw, elektoratów itp. Na przykład:

Brandenburgia (elektorat)

Neapol (królestwo)

Sycylia (księstwo)

Nazwy te nie są lokalizowane, gdy występują w funkcji tematu hasła przedmiotowego, są jednak identyfikowane (poprzez dopowiedzenie identyfikujące); użyte jako określnik stosowane są pośrednio, na przykład:

Genua (Włochy) - - stosunki z zagranicą - - Niemcy - - Brandenburgia (elektorat)

Francja - - handel zagraniczny - - Włochy - - Neapol (królestwo)

4.2.1.4. Nazwy miejscowości (miast, wsi, osad itp., z wyłączeniem miast dawnych), na przykład:

Gacki (Polska, Bydgoszcz ; województwo)

Gacki (Polska, Kielce ; województwo)

Liège (Belgia)

Twarda Góra (Polska ; wieś)

Warszawa (Polska)

Nazwy miejscowości wyrażane są także w szyku języka naturalnego. Użyte jako temat hasła przedmiotowego są lokalizowane przez nazwę państwa, w przypadku homonimów dodatkowo przez jednostkę administracyjną niższego rzędu. Nie są identyfikowane, z wyjątkiem kiedy dana nazwa może wskazywać również obiekt geograficzny innej kategorii. W funkcji określnika stosowane są pośrednio, na przykład:

Kościół - - Belgia - - Liège

Rolnictwo - - Polska - - Gacki (Bydgoszcz ; województwo)

Teatry - - Polska - - Warszawa

4.2.1.5. Nazwy miast dawnych Na przykład:

Halikarnas (miasto dawne)

Kartagina (miasto dawne)

Troja (miasto dawne)

Truso (miasto dawne)

Nazwy miast jako tematy haseł przedmiotowych nie są lokalizowane, natomiast są zawsze identyfikowane dopowiedzeniem „miasto dawne”, które stosuje się do miast już nie istniejących, zrujnowanych. W określeniu stosowane pośrednio, poprzedzane są współczesną nazwą państwa, na terenie którego się znajdują. Na przykład:

Architektura - - Turcja - - Halikarnas (miasto dawne)

Architektura rzymska - - Tunezja - - Kartagina (miasto dawne)

Osadnictwo - - Turcja - - Troja (miasto dawne)

4.2.1.6. Nazwy jednostek fizjograficznych i ich części (bagien, cieśnin, dolin, gór, grot, jaskiń, jezior, kanałów, lodowców, mórz, nizin, oceanów, potoków, prądów morskich, przełęczy, pustyń, puszczy, rowów, równin, rzek, szczytów, wodospadów, wybrzeży, wysp, wyżyn, zalewów, zatok itp.)

a) leżących w granicach jednego państwa, na przykład:

Ardeński, Kanał (Francja)

Bielawskie, Błoto (Polska ; bagna)

Dunaj, Dolina (Węgry)

Etna (Włochy ; wulkan)

Giewont (Polska ; szczyt)

Grzmiączka (Polska ; jaskinia)

Honsiu (Japonia ; wyspa)

Kolski, Półwysep (Rosja)

Lacjum (Włochy ; nizina)

Manry (Polska ; jezioro)

Pucka, Zatoka (Polska)

Ural (Rosja ; góry)

Wisła (Polska ; rzeka)

b) przekraczających granice jednego państwa, na przykład:

Bałtyk (morze)

Dunaj (rzeka)

Gujańska, Wyżyna

Indyjski, Ocean

Karpaty (góry)
Perska, Zatoka
Wiktorii, Jezioro

Jak z powyższego wynika, nazwy nie wszystkich jednostek fizjograficznych traktowane są w taki sam sposób (por. punkty a i b). W zasadzie nazwy tej kategorii podawane są w szyku naturalnym, jeśli mamy jednak do czynienia z nazwą zawierającą w swym składzie nazwę pospolitą, wskazującą rodzaj obiektu fizjograficznego, to daną nazwę geograficzną podajemy w formie zinwertowanej. Nazwy jednostek fizjograficznych, leżących w granicach jednego państwa, są lokalizowane, jednostek przekraczających granice państwa - nie. Wszystkie są identyfikowane przez dopowiedzenia, tylko inwersja wyklucza użycie dopowiedzenia identyfikującego. Różnice występują przy stosowaniu tych nazw w funkcji określników: nazwy jednostek fizjograficznych lokujących się w obrębie jednego państwa są wprowadzane przez nazwę tego państwa, na przykład:

Rolnictwo - - Polska - - Świętokrzyskie, Góry

Wędkarstwo - - Polska - - Wisła (rzeka),

natomiast nazwy obiektów fizjograficznych przekraczających granice państwa stosuje się bezpośrednio. Na przykład:

Geologia - - Perska, Zatoka

Rolnictwo - - Alpy (góry)

Rybołówstwo - - Bałtyk (morze)

4.2.1.7. Nazwy stanowisk archeologicznych, w tym jaskiń i grot prehistorycznych, na przykład:

Deir el-Bahari (Egipt ; stanowisko archeologiczne)

Lascaux, Jaskinia (Francja)

Malia (Grecja ; stanowisko archeologiczne)

Nazwy tego typu wyrażane są bądź w szyku naturalnym (prostym), bądź z zastosowaniem inwersji. Są lokalizowane i identyfikowane. W określniku stosowane są pośrednio, tylko wtedy, gdy przedmiotem dokumentu są sprawozdania z prac wykopaliskowych, podkreślające historię lub specyfikę ekspedycji archeologicznych i stosowanych w danym miejscu (stanowisku) metod, na przykład:

Wykopaliska (archeologia) - - Grecja - - Malia (stanowisko archeologiczne)

Wykopaliska (archeologia) - - Francja - - Lascaux, Jaskinia

4.2.1.8. Nazwy obiektów geograficznych mitycznych, legendarnych, fikcyjnych, na przykład:

Atlantyda

Bermudzki, Trójkąt

Eldorado

W tego typu nazwach stosuje się albo szyk języka naturalnego, albo szyk inwersyjny (por. komentarz po punkcie 4.2.1.6.). Nigdy nie występują przy nich ani dopowiedzenia lokalizujące, ani identyfikujące; nie mogą być stosowane jako określniki.

4.2.1.9. Nazwy zabytków usytuowanych poza miastami lub rozciągniętych na dużej przestrzeni. Na przykład:

Wielki Mur (Chiny)

Willa Hadriana (Włochy)

Windsor (Wielka Brytania ; zamek)

Nazwy zabytków spełniających formalnie określone wyżej warunki wyrażane są w szyku naturalnym, lokalizowane przez nazwę kraju, bardzo rzadko towarzyszy im dopowiedzenie identyfikujące, gdyż identyfikacja jest zwykle zawarta w samej nazwie. Nie mogą występować jako określniki geograficzne.

4.2.1.10. Nazwy dzielnic, ulic, zabytków i obiektów architektonicznych w mieście, na przykład:

Gdańska (Polska) - - Wrzeszcz (dzielnica)

Nowy Jork (Stany Zjednoczone) - - Broadway (ulica)

Paryż (Francja) - - Dzielnica Łacińska

Warszawa (Polska) - - Nowy Świat (ulica)

Wiedeń (Austria) - - Schönbrunn (pałac)

Nazwy tej kategorii wyrażane są przez stałą (nierozłączną) konstrukcję „Temat - - określnik”. W temacie występuje nazwa miasta, w określniku nazwa właściwego obiektu, będącego przedmiotem odwzorowywanej informacji. Użyte w określniku nie mogą być traktowane jako określniki geograficzne, spełniają bowiem wówczas funkcję określników związanych rzeczowych i powinny zawierać dopowiedzenie identyfikujące, np.: ulica, plac.

Wymienione wyżej rodzaje nazw geograficznych będą w języku KABA oznaczane kodem NG (Nazwa Geograficzna) i tylko one — przyjęte jako hasła wzorcowe dla nazw geograficznych — stanowią przedmiot naszych rozważań.

4.2.2. NAZWY GEOGRAFICZNE JAKO ELEMENTY NAZW NIEGEOGRAFICZNYCH

Nazwa geograficzna może wystąpić również jako element innego rodzaju hasła:

4.2.2.1. Nazwy geograficzne występują jako elementy składowe haseł korporatywnych. Wyróżniamy tu dwa przypadki:

a) gdy nazwa geograficzna jest prepozycją tematu wyrażanego nazwą ciała zbiorowego (występuje wówczas w mianowniku), na przykład:

Gdańsk (Polska). Rada Miejska

b) gdy nazwa geograficzna zajmuje dowolną inną pozycję w haśle (występuje wówczas w formie przymiotnika lub przypadku gramatycznego innego niż mianownik), na przykład:

Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku (Polska)

Biblioteka Gdańska (Polska)

Akademia Medyczna w Gdańsku (Polska)

Politechnika Warszawska (Polska)

Nazwy te w kartotece poprzedza kod NK (Nazwa Korporatywna). Zasady posługiwania się nimi w katalogowaniu przedmiotowym zostały omówione w rozdziale 3 „Nazwa korporatywna w języku KABA”.

4.2.2.2. Nazwy geograficzne występują jako element tematu o formie nazwy pospolitej lub nazwy wydarzenia historycznego (wyrażane są wówczas najczęściej w formie przymiotnika lub w formie zinwertowanej). Na przykład:

Grunwald, bitwa (1410)

Szkoła toruńska

Układ Warszawski (1955)

Wojna trojańska

Do hasel z nazwą geograficzną, ale nie sygnowanych kodem NG, nie stosuje się reguł obowiązkowych dla „właściwych” nazw geograficznych. W kartotece hasła te opatrzone są kodem NP (Nazwa Pospolita). W przypadku nazw wojen, bitew, kampanii itp. dodatkowo stosuje się następujące rozstrzygnięcia: gdy występująca w wyrażeniu nazwa geograficzna faktycznie określa miejsce danego wydarzenia, stosujemy wówczas następującą strukturę hasła: „Nazwa geograficzna, pozostała zinwertowana część wyrażenia (data)”, np:

Kock, bitwa (1939),

gdy zaś wyrażenie z nazwą geograficzną pełni raczej funkcję nazwy jednoznacznie identyfikującej wydarzenie historyczne, a nie nazwy je lokalizującej, należy dodatkowo sporządzić odsyłacz od wyrażenia w szyku prostym do wyrażenia w szyku odwróconym (inwersyjnym), na przykład:

Anglia, bitwa (1940)

Bitwa o Anglię (1940) zob. Anglia, bitwa (1940).

Niniejszy rozdział omawia jedynie formę i posługiwanie się nazwami kodowanymi jako NG.

4.3. FORMA NAZW GEOGRAFICZNYCH W HASŁE

4.3.1. ZASADY OGÓLNE

Wiele jednostek geograficznych identyfikowanych jest przez więcej niż jedną nazwę. Spowodowane to jest zmieniającymi się realiami historycznymi, a znalazło wyraz w rozbieżności między urzędowymi, oficjalnymi a potocznymi mianami, a nawet w różnym zapisie ortograficznym. Zatem ten sam obiekt geograficzny może w literaturze, opracowaniach i dokumentacji występować pod kilkoma nazwami. Nazwy te mogą się różnić językiem, pisownią, kompletnością i kolejnością części składowych nazwy (w wypadku nazw wielocłonowych), a także występowaniem w czasie. W kartotece tylko jedna z nich uzyska status hasła wzorcowego, natomiast pozostałe formy (warianty nazwy), zostaną z nią powiązane za pośrednictwem odsyłaczy, stając się dodatkowymi punktami dostępu. W katalogowaniu dokumentów, których przedmiotem jest dana jednostka geograficzna, używamy zatem jednej nazwy. Jest to ogólna zasada, choć projekt polskiej normy dopuszcza wyjątek dla wariantów nazw odpowiadających

przedmiotowi opisywanego dokumentu wyrażonemu za pomocą hasła korporatywnego — wówczas wszystkie nazwy danej jednostki geograficznej łączy się obustronnie odsyłaczami uzupełniającymi.

Przy wyborze wariantu decyduje język, aktualność (nazwa najnowsza, ostatnia), zwięzłość oraz przyjęta kolejność elementów nazwy. Nazwy geograficzne projektowanego języka będą wyrażane w języku polskim i współczesnej pisowni polskiej, o ile taka istnieje. Na przykład:

Paryż nie: Paris

Rzym nie: Roma

Waszyngton nie: Washington

Dla form w języku oryginalnym sporządza się zawsze odsyłacz całkowity. Jeżeli dla obiektu geograficznego nie ma nazwy polskiej, należy przyjąć formę oryginalną nazwy, tj. formę językową i pisownię przyjętą w kraju, na terenie którego znajduje się dana jednostka geograficzna. Nazwy wyrażone w oryginale pismem niełacińskim należy poddać transliteracji według obowiązujących norm. Jeżeli w danym kraju używa się kilku języków, należy wybrać formę najczęściej występującą w źródłach drukowanych (encyklopediach, słownikach geograficznych itp.) wydanych na terenie tego kraju. Bardzo dobrymi źródłami są też kartoteki haseł autorytatywnych bibliotek narodowych, a także kartoteki wzorcowe innych dużych bibliotek, istniejące w coraz większej liczbie państw.

Jeżeli istnieje związek między dawną i współczesną jednostką geograficzną, hasłem staje się nazwa aktualna; od formy (form) dawnej sporządza się odsyłacz (odsyłacze), na przykład:

Leningrad (Związek Radziecki) zob. Sankt-Petersburg (Rosja)

Piotrogród (Związek Radziecki) zob. Sankt-Petersburg (Rosja)

Petersburg (Rosja) zob. Sankt-Petersburg (Rosja)

Stettin (Polska) zob. Szczecin (Polska)

Hasło w formie nazwy dawnej wprowadza się tylko wówczas, kiedy nie ma powiązań między jednostką dawną a współczesną, na przykład obok hasła Turcja, będzie funkcjonowało hasło Imperium Otomańskie — pierwsze posłuży do opisu dokumentów, których przedmiotem będzie współczesny nam kraj, drugie do opisu dokumentów traktujących o Imperium, które istniało w XIII–XV wieku. Temat Konstantynopol otrzymają prace mówiące o Konstantynopolu od 330 roku (tj. od założenia go przez Konstantyna) do 1453 roku, prace, które traktują o mieście przed 330 rokiem i po 1453 znajdą się odpowiednio pod hasłami: Bizancjum i Istanbuł (Turcja).

Nie stosuje się skrótów nazw geograficznych (nawet gdy występują w dopowiedzeniu lokalizującym). Na przykład:

Afryka Południowa nie: RPA

Stany Zjednoczone nie: USA

Jeżeli dany obiekt geograficzny ma równocześnie kilka nazw, z których jedno mogą być wyrażone w formie prostej, a inne musiałyby być poddane inwersji, to wybiera się nazwę o formie prostej. Na przykład:

Bałtyk (morze) nie: Bałtyckie, Morze

Pacyfik (ocean) nie: Spokojny, Ocean

4.3.2. DOPOWIEDZENIA

Po nazwach państw nie stosujemy dopowiedzeń identyfikujących, z wyjątkiem homonimów, na przykład Rzym (państwo), dla odróżnienia od Rzymu (miasta). Nazwy miejscowości polskich podawane według „Wykazu urzędowych nazw miejscowości w Polsce”, są lokalizowane przez dopowiedzenie Polska, natomiast nie identyfikuje się ich, czyli nie stosuje się po nich dopowiedzeń identyfikujących. Nazwy wszelkich jednostek administracyjnych, nazw regionów, aglomeracji itp. są lokalizowane przez nazwę kraju i dodatkowo identyfikowane.

W myśl zaleceń projektu polskiej normy nie należy stosować inwersji wieloczłonowych nazw jednostek polityczno-administracyjnych, natomiast w przypadku wieloczłonowych nazw obiektów fizjograficznych (którymi norma nie zajmuje się) inwersja jest stosowana, ale w odniesieniu do ściśle określonych rodzajów nazw i obiektów. Gdy w nazwach obiektów fizjograficznych i w nazwach obiektów mitycznych na pierwszym miejscu znajduje się wyrażenie pospolite, wskazujące rodzaj obiektu, inwersja jest stosowana. Polega ona wówczas na przesunięciu wyrazu o większej wartości wyszukiwawczej na pierwsze miejsce, a wyrazu określającego typ obiektu fizjograficznego na drugie lub dalsze miejsca, oddzielane przecinkami. Inwertowany element pisany jest dużą literą, na przykład:

Ardeński, Kanał (Francja)

Indyjski, Ocean

Kondracka, Przełęcz (Polska)

Księcia Edwarda, Wyspa (Kanada)

Pucka, Zatoka (Polska)

Świętego Eliasza, Góra (Kanada)

Nazwy wieloczłonowe nie zawierające określenia typu obiektu fizjograficznego nie podlegają inwersji — stosuje się wówczas szyk naturalny. Zastosowanie inwersji wyklucza dodanie terminu ogólnego w dopowiedzeniu identyfikującym.

Wszystkie obiekty fizjograficzne są identyfikowane (Por. 4.4.1.1. Dopowiedzenia do nazw geograficznych) bądź przez wyrażenie pospolite zawarte w samej nazwie geograficznej, bądź przez dodanie odpowiedniego wyrażenia pospolitego w funkcji dopowiedzenia identyfikującego. Redundacja wynikająca z zastosowania terminu ogólnego w dopowiedzeniu, mimo iż zawarty jest już w samej nazwie geograficznej, możliwa jest w dwu następujących przypadkach:

1) kiedy termin ogólny wyrażony w języku polskim, współwystępujący w danej nazwie geograficznej, ma inną formę językową (lokalną, gwarową itp.) niż przyjęta w kartotece na określenie tego typu obiektu fizjograficznego, na przykład:

Kasprowy Wierch (Polska ; szczyt)

Kondracka, Kopa (Polska ; szczyt)

Młyńska, Struga (Polska ; rzeka)

2) kiedy termin ogólny zawarty w nazwie własnej danego obiektu fizjograficznego wyrażony jest w języku obcym, na przykład:

Blanc, Mont (Francja ; szczyt)

Georgian Bay (Stany Zjednoczone ; zatoka)

Ness, Loch (Wielka Brytania ; jezioro)

Sierra Nevada (Hiszpania ; góry)

4.4. NAZWY GEOGRAFICZNE W HASŁACH PRZEDMIOTOWYCH

Hasło przedmiotowe, również wówczas gdy jego elementem jest nazwa geograficzna, może składać się z:

— samej nazwy geograficznej w funkcji tematu lub nazwy z dopowiedzeniem (dopowiedzeniami) — jest to hasło przedmiotowe proste;

— nazwy z określnikiem (określnikami) lub nazwy z dopowiedzeniem (dopowiedzeniami) i określnikami — jest to hasło przedmiotowe rozwinięte.

4.4.1. HASŁA PRZEDMIOTOWE PROSTE

Nazwa geograficzna występuje jako hasło proste wówczas, gdy głównym przedmiotem katalogowanego dokumentu jest właśnie jednostka geograficzna, którą ta nazwa wskazuje i gdy przedmiot dokumentu opracowany jest w sposób pełny (w ujęciu generalnym lub szczegółowym). Jednak nie wszystkie obiekty geograficzne mogą być wyrażone przez sam temat, a wtedy należy utworzyć hasło przedmiotowe rozwinięte, składające się z tematu i określnika (określników). Tak postępujemy na przykład w wypadku dokumentów, których przedmiotem są obiekty znajdujące się na terenie miejscowości (dotyczy to także miast dawnych i stanowisk archeologicznych), na przykład:

Delfy (miasto dawne) - - Świątynia Apollina

Dolina Królów (Egipt ; stanowisko archeologiczne) - - Grób Ramzesa I

Warszawa (Polska) - - Zamek Królewski

Wiedeń (Austria) - - Schönbrunn (pałac)

Podobnie postępujemy w wypadku dokumentów, mówiących o częściach miejscowości, na przykład:

Gdańsk (Polska) - - Targ Węglowy (ulica)

Gdańsk (Polska) - - Mariacka (ulica)

Gdańsk (Polska) - - Wrzeszcz (dzielnica)

Kraków (Polska) - - Kazimierz (dzielnica)

Zatem nazwy dzielnic, przedmieść, zabytków, ulic i wszelkich obiektów w miastach nie występują w funkcji tematu; tworzy się od nich odpowiednie odsyłacze.

Pomijając powyższe wyjątki, większość nazw geograficznych może samodzielnie tworzyć hasła przedmiotowe (hasła proste), z tym że towarzyszą im zwykle dopowiedzenia bądź lokalizujące, bądź identyfikujące, bądź oba równocześnie.

D o p o w i e d z e n i a d o n a z w g e o g r a f i c z n y c h
Dopowiedzenia lokalizujące lub identyfikujące stosuje się w celu uściślenia informacji o danym obiekcie czy jednostce geograficznej lub rozdzielenia znaczeń nazw homonimicznych. Obiekty występujące na terenie tego samego kraju identyfikowane przez nazwy homonimiczne podlegają lokalizacji szczegółowszej. Nie stosuje się dopowiedzeń lokalizujących w wypadkach: kontynentów, państw i terytoriów z nimi związanych (tzw. tery-

toria zamorskie), państw i miast starożytnych, jednostek fizjograficznych nie mieszczących się w granicach jednego państwa, regionów geograficzno-kulturowych, związków państw oraz nazw geograficznych mitologicznych (legendarnych, fikcyjnych, mitycznych).

Dopowiedzeń lokalizujących używa się zatem w odniesieniu do nazw innych kategorii obiektów geograficznych, które nie mieszczą się w żadnej z wyłączonych z lokalizacji grup, a więc: miejscowości (miasta, w tym stolice², osiedla, wsie itp.), jednostek fizjograficznych w całości usytuowanych w obrębie jednego państwa, budowli, zabytków, stanowisk archeologicznych.

Najczęściej w funkcji dopowiedzenia lokalizującego występują nazwy odpowiednich państw i dodatkowo, w przypadku homonimów, nazwy jednostek administracyjnych niższego rzędu, na przykład:

Kolin (Polska)

Koluszki (Polska)

Lublin (Polska)

Łowicz (Polska, Piotrków ; województwo)

Łowicz (Polska, Skierniewice ; województwo)

Ptaszkowa (Polska, Nowy Sącz ; województwo)

Ptaszkowa (Polska, Poznań ; województwo)

Lokalizacji podlegają także te części jednostek fizjograficznych przekraczających granice państwa, które lokuje się w obrębie jednego danego państwa. Na przykład:

Alpy (Austria ; góry)

Alpy (Francja ; góry)

Alpy (Niemcy ; góry)

Alpy (Szwajcaria ; góry)

Alpy (Włochy ; góry)

Nil, Delta (Egipt)

Ren, Delta (Holandia)

Nazwę geograficzną, umieszczaną w dopowiedzeniu lokalizującym, należy podać w formie przyjętej w kartotece wzorcowej.

Dopowiedzenie identyfikujące formułowane jest zawsze w języku polskim (także gdy towarzyszy nazwie w języku oryginalnym). Dopowiedzenie

² Projekt polskiej normy nie przewiduje potrzeby i możliwości lokalizacji stolic państw oraz miast wojewódzkich w Polsce.

to umiejscawia konkretną nazwę geograficzną w jednej z klas jednostek, podanych w wyliczającej definicji nazwy geograficznej. Dopowiedzeń identyfikujących nie dodajemy do nazw: kontynentów, państw, miast, wsi, osiedli, z wyjątkiem nazw homonimicznych. Zatem nazwa bez dopowiedzenia identyfikującego oznaczać będzie zawsze (z wyjątkiem kontynentów i państw) miejscowość. Brak dopowiedzenia identyfikującego wskazuje tylko na typ nazwy, nie rozstrzyga jednak statusu miejscowości, nie informuje, czy to jest na przykład miasto, czy wieś.

Forma dopowiedzeń identyfikujących nie może być dowolna — do określenia danego typu jednostki geograficznej służy zawsze ten sam wyraz, na przykład:

- szczyt nie: wierch, pik, mont
- Everest, Mont (Nepał ; szczyt)
- Kasprowy Wierch (Polska ; szczyt)
- Kondracka, Kopa (Polska ; szczyt);
- bagna nie: błota, łęgi
- Bielawskie, Błoto (Polska ; bagna)
- Obrzańskie, Łęgi (Polska ; bagna)

Nie używa się określeń gwarowych, lokalnych, archaizmów, itp. Jeżeli jednak nazwa geograficzna wieloczłonowa (dotyczy to zwłaszcza podlegających inwersji nazw obiektów fizjograficznych) zawiera oznaczenie rodzaju obiektu, wówczas nie dodaje się dopowiedzenia identyfikującego. Wyjątek stanowią sytuacje, gdy:

— w nazwie administracyjnej obiektu zawarte jest wyrażenie pospolite sugerujące inny (w danym wypadku fałszywy) rodzaj obiektu geograficznego, na przykład:

- Góra św. Anny (Polska ; wieś)
- Księży Las (Polska ; wieś)
- Twarda Góra (Polska ; wieś)

— nazwa została przyjęta w formie oryginalnej — dopowiedzenie identyfikujące występuje zawsze w języku polskim, na przykład:

- Georgian Bay (Stany Zjednoczone ; zatoka)
- Ness, Loch (Wielka Brytania ; jezioro)

— w danej nazwie własnej występuje wyrażenie regionalne, mało znane, inne niż przyjęte w kartotece, na przykład:

- Młyńska, Struga (Polska ; rzeka)
- Wielka Kopa (Polska ; szczyt)

Dopowiedzenie identyfikujące należy stosować zawsze wtedy (z wyjątkiem nazw miejscowości), gdy z samej nazwy jednostki geograficznej nie wynika specyfika obiektu. Jedynie inwersja, poza przypadkami omówionymi powyżej, wyklucza stosowanie dopowiedzeń identyfikujących. W dopowiedzeniu do nazw jednostek podziału administracyjnego konkretnego państwa należy stosować terminy używane (obowiązujące) w danym kraju, wyrażone w języku polskim, takie jak: departament, kanton, prowincja, region autonomiczny, stan. Na przykład:

Fryburg (Szwajcaria ; kanton)

Kalifornia (Stany Zjednoczone ; stan)

Liège (Belgia ; prowincja)

Sardynia (Włochy ; region autonomiczny)

Savoie (Francja ; departament)

Dla terytorium Polski obowiązującym dopowiedzeniem identyfikującym głównej jednostki podziału administracyjnego jest określenie województwo, na przykład:

Warszawa (Polska ; województwo)

Wrocław (Polska ; województwo).

Jak powiedziano wcześniej po nazwach kontynentów, państw, wielkich regionów geograficzno-kulturowych itd. dopowiedzenia lokalizujące nie występują, ale na przykład w wypadku pracy o klimacie północnego Atlantyku hasło przedmiotowe:

Atlantyk (ocean) - - klimat,

byłoby zbyt dużym uogólnieniem, gdyż klimat całego oceanu nie jest jednolity. Adekwatne będzie tu hasło:

Atlantyk (ocean ; północ) - - klimat.

Zauważmy jednak, że mamy tu do czynienia z innym typem lokalizacji, którą można by nazwać kierunkową. W podanym przykładzie było to określenie kierunku świata, ale mogą to być także inne oznaczenia o charakterze odniesienia czy orientacji, na przykład:

Alpy (góry ; centrum)

Alpy (góry ; wschód)

Polska (centrum)

Dla form: Alpy Centralne, Alpy Wschodnie, Polska Centralna należy sporządzić zapisy odsyłaczowe.

W ten sposób przeszliśmy do problematyki konstruowania hasła rozwinętego. Warto jednak przypomnieć, że hasło proste wyrażone nazwą kraju, miejscowości, obiektu fizjograficznego stosujemy wówczas, kiedy obiekty

denotowane przez te nazwy stanowią przedmiot jednostek katalogowych, a nie ich cechy podmiotowe.

4.4.2. HASŁA PRZEDMIOTOWE ROZWINIĘTE

W przypadkach, kiedy obiekt geograficzny omówiony jest jednostronnie, nie monograficznie, jego nazwa także staje się tematem, ale towarzyszy jej zwykle jeden lub kilka określników. Wskazują one jakąś właściwość, aspekt lub formę dokumentu, w którym ów przedmiot został przedstawiony. Dla pozycji takich konstruujemy jedno lub kilka hasel przedmiotowych rozwiniętych.

W języku KABA określniki stosowane do tematów geograficznych (tematów wyrażonych przez nazwę geograficzną) ujęto w dwie odrębne listy. Są to: lista określników do nazw geograficznych oraz wyodrębniona lista określników do nazw akwenów i cieków wodnych. Listy te są wykazami tzw. określników typowych, czyli zawierają wyrażenia najczęściej stosowane; mogą one ulegać zmianom. Wymienione listy prezentują określniki swobodnego stosowania, nazwane tak dla odróżnienia od tych, które związane są z konkretnymi nazwami geograficznymi (określników jednostkowych, związanych), na przykład:

Piza (Włochy) - - Krzywa Wieża

Gdańsk (Polska) - - Dwór Artusa

W powyższych przykładach w roli określnika związanego wystąpiły nazwy własne obiektów, ale takimi określnikami związanymi mogą być także nazwy pospolite jednostek podziału administracyjnego państwa, na przykład:

- -Francja - - departamenty

- -Polska - - województwa

z zastrzeżeniem, że można je stosować do nazwy kraju, występującej jako określnik geograficzny, a nie do nazwy kraju w roli tematu. Zatem możliwa jest jedynie konstrukcja:

Oświata - - Polska - - województwa

Zatrudnienie - - Francja - - departamenty

Katalogując należy respektować wszystkie uwagi poczynione na listach przy konkretnych określnikach i/lub w kartotece. Uwagi te mogą na przykład zawęzić zakres stosowania określnika do pewnych tylko kategorii nazw, na przykład:

określnik: - -erupcja

Stosować do nazw wulkanów

określnik: - -polityka i system rządzenia

Stosować do nazw państw/krajów w odniesieniu do prac na temat działalności i sprawowania władzy państwowej. Po określniku - -polityka i system rządzenia może następować określnik chronologiczny właściwy dla danego kraju

określnik: - -przełęcz

Stosować do nazw gór i pasm górskich

Uwagi mogą też wskazywać, jak powinno być skonstruowane hasło przy użyciu danego określnika, na przykład:

- -badania <+OG>

stosować w odniesieniu do struktur badań nad danym krajem, prowadzonych w innym kraju, np.: Chiny - - badania - - Francja.

Na poszczególnych listach określniki powiązane są między sobą siecią odsyłaczy różnego typu. Podobnie jak przy tematach, po właściwym (przyjętym) terminie, wymienione są terminy odrzucone, terminy wykazujące relacje hierarchiczne i skojarzeniowe właściwe tylko dla danej listy, a nie całego systemu jednostek leksykalnych języka KABA. Na przykład:

określnik: - -groble

stosować do nazw cieków i wód stojących.

TO Nasypy

Przegrody

Wały ziemne

TN Zagospodarowanie

TK Zapory

Na listach znajdują się także odsyłacze prowadzące do pozycji głównych kartotek. Przyjmują one następującą postać:

Cyklon (data)

zob. nazwy poszczególnych cyklonów, np.: Cyklon

Klotylda (1987)

Cyklony

zob. hasło Cyklony <+OG> bez daty

Wyrażenia: [...] w filmie, [...] w teatrze, [...] w sztuce, [...] w literaturze itd., umieszczone na listach określników, stanowią przykłady tzw. wolnych fraz, w których w miejsce [...] można podstawić nazwę geograficzną.

pobraną z kartoteki KABA. Stosować je należy w odniesieniu do prac poświęconych występowaniu określonego obiektu geograficznego w charakterze tematu literackiego, tematu w sztuce itp, na przykład:

Paryż (Francja) w sztuce

Stany Zjednoczone w mass mediach

Wisła (Polska ; rzeka) w literaturze

Po nazwach: krajów, jednostek administracyjnych, miast itp. mogą być stosowane określniki chronologiczne, które poprzedza określnik - -historia, na przykład:

Polska - - historia - - 1918–1939

Określniki chronologiczne właściwe dla poszczególnych krajów znajdują się w kartotece po nazwach tych krajów; mogą one być poprzedzane następującymi określnikami rzeczowymi:

- -historia religijna,
- -historia wojskowa
- -historia wojskowa morska
- -kultura,
- -obyczaje i tradycja,
- -opisy i relacje z podróży,
- -polityka gospodarcza,
- -polityka i system rządzenia,
- -polityka społeczna,
- -stosunki z zagranicą,
- -sytuacja gospodarcza,
- -sytuacja społeczna,
- -życie intelektualne.

Jeżeli jednak dane miejsce nie wymaga specyficznej chronologii, należy używać określników chronologicznych swobodnych. Znajdują się one w kartotece wzorcowej, poprzedzone określnikiem - -historia. W wyjątkowych wypadkach mogą być stosowane również przy tematach, po których określnik - -historia nie występuje. Generalnie zatem — wyłączając nazwy krajów posiadających określniki chronologiczne wyrażające specyficzną chronologię — hasła przedmiotowe z nazwą geograficzną w funkcji tematu realizują strukturę:

Nazwa geograficzna - - określnik rzeczowy - - historia - - określnik chronologiczny,

pod warunkiem, że dany określnik rzeczowy nie należy do tych, które nie dopuszczają określnika - -historia, gdyż mają konotację historyczną, np.:

- -historiografia,
- -przyłączenie do [nazwa kraju];

wówczas hasło będzie miało strukturę:

Nazwa geograficzna - - określnik rzeczowy - - określnik chronologiczny.

Tworzona kartoteka wzorcowa języka haseł przedmiotowych KABA nie będzie zawierała wszystkich kombinacji nazw geograficznych (użytych jako tematy) z określnikami swobodnego stosowania. Połączenia nazwy geograficznej z odpowiednimi dla wyrażenia treści dokumentu określnikami dokonuje katalogujący. Hasła przedmiotowe rozwinięte będzie wprowadzać się do kartoteki tylko wtedy, gdy albo dana konstrukcja nie może być zastosowana (jest odrzucana), albo gdy towarzyszą jej bądź powiązania relacjami różnego rodzaju z innymi hasłami, bądź uwagi objaśniające.

Wykazane na listach określniki powszechnego stosowania mają pomóc katalogującym podjąć decyzję, czy nazwa geograficzna występująca w dokumencie powinna stać się głównym elementem hasła. Jeżeli katalogujący uzna, że nazwa nie może być jedynym elementem hasła (hasło proste), a na właściwej liście nie znajduje dla swojej konstrukcji odpowiednich wyrażen, to najczęściej będzie to sygnał, iż katalogowany dokument powinien być opisany pod innym tematem, a występującą w nim nazwę (bądź nazwy) może należy użyć tylko w roli określnika geograficznego, jak w przypadku poniższych opracowań:

— Gmytrasiewicz M., Szczepański K.: *Leasing w Polsce*.

1. Leasing - - Polska

— Głowaciński Z., Zarzycki K.: *Bieszczady. Przyroda*.

1. Rośliny - - Polska - - Bieszczady (góry)

2. Zwierzęta - - Polska - - Bieszczady (góry)

— Bieniek G.: *Aktualne problem prawa pracy w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*.

1. Prawo pracy - - Polska

2. Orzecznictwo - - Polska

Określniki geograficzne nie są określnikami obowiązkowymi. Wszystkie hasła kartoteki, przy których możliwe jest użycie określnika geograficznego, będą w kartotece oznakowane skrótem (kodem) <+OG>, tak więc katalogujący, decydując się na dołączenie określnika geograficznego, nie może go dołączyć do dowolnego tematu. Nie jest możliwe dodanie określnika geograficznego do hasła nie oznaczonego kodem: <+OG>, np.: Ekumenizm, Krew, Maszyny, Metale, Nepotyzm, Zapalki.

Nie dopuszczają określnika geograficznego nazwy geograficzne (np. państw) w roli tematu, chyba że dopuszcza go określnik rzeczowy,

zastosowany po temacie. Na przykład:

Polska - - urzędnicy - - Niemcy

bo: - -urzędnicy <+OG>

Polska - - studia i nauczanie - - Litwa

bo: - -studia i nauczanie <+OG>

Stany Zjednoczone - - siły zbrojne - - Europa

bo: - -siły zbrojne <+OG>

Francja - - stosunki z zagranicą - - Polska

Polska - - stosunki z zagranicą - - Francja

bo: - -stosunki z zagranicą <+OG>

W języku KABA zaprojektowano następujące określniki rzeczowe dopuszczające określnik geograficzny, nawet gdy tematem jest nazwa jednostki czy obiektu geograficznego:

- - badania,
- - granice,
- - handel zagraniczny,
- - siły zbrojne,
- - służby informacyjne,
- - stosunki,
- - stosunki gospodarcze z zagranicą,
- - stosunki wojskowe,
- - stosunki z zagranicą,
- - studia i nauczanie,
- - urzędnicy,
- - zbiory archiwalne,
- - zbiory dokumentacyjne.

Jeżeli w kartotece występują hasła:

Kobiety <+OG>

i

- - praca <+OG>,

to katalogującemu wolno, zgodnie z tą konstrukcją, tworzyć następujące hasła przedmiotowe:

Kobiety - - Polska

Kobiety - - Polska - - Gdańsk

Kobiety - - praca - - Polska - - Gdańsk

Kobiety - - praca - - Polska - - Gdańsk (region)

Jeżeli pewien wyraz lub wyrażenie określnikowe nie jest oznaczone w kartotece KABA kodem <+OG>, nie jest możliwe użycie w tym kontekście określnika geograficznego, chyba że sam temat dopuszcza taką możliwość. W takich przypadkach jednak określnik geograficzny wejdzie między temat i dany określnik rzeczowy (szyk inny niż w podstawowej strukturze haseł przedmiotowych), na przykład, po wyrażeniu:

Sport - - rekordy

nie można użyć określnika geograficznego, ale ponieważ

Sport <+OG>

to wolno utworzyć hasła przedmiotowe:

Sport - - Polska - - rekordy

Sport - - Francja - - rekordy.

Podobnie hasło:

Murzyni - - warunki społeczne

nie dopuszcza określnika geograficznego, ale hasło

Murzyni <+OG>

tak, wobec czego wolno utworzyć hasła przedmiotowe:

Murzyni - - Afryka Południowa - - warunki społeczne

Murzyni - - Stany Zjednoczone - - warunki społeczne.

Nazwy kontynentów, krajów (współczesnych i dawnych), związków państw, jednostek fizjograficznych przekraczających granice jednego państwa itd. użyte jako określniki umieszczane są bezpośrednio po elemencie określanym, na przykład:

Turystyka - - Europa

Turystyka - - Włochy

Turystyka - - Skandynawia

Turystyka - - Alpy (góry)

Nazwy jednostek geograficznych lokujących się całkowicie w obrębie jednego państwa nie są podawane bezpośrednio, lecz są poprzedzane nazwą tego kraju, na którego terenie znajduje się dana jednostka fizjograficzna, na przykład:

Turystyka - - Włochy - - Florencja

Turystyka - - Polska - - Kraków

Turystyka - - Polska - - Świętokrzyskie, Góry

Dotyczy to także nazw części „międzynarodowych” jednostek fizjograficznych mieszczących się w obrębie jednego kraju, na przykład:

Turystyka - - Polska - - Karpaty (Polska ; góry)

Turystyka - - Węgry - - Dunaj (Węgry ; rzeka).

W jednym haśle przedmiotowym nie mogą wystąpić więcej niż dwa określniki geograficzne. Niedozwolona jest zatem następująca konstrukcja:

Turystyka - - Polska - - Kraków - - Kazimierz (dzielnica)

W zamian należy utworzyć dwa hasła przedmiotowe:

Turystyka - - Polska - - Kraków

Kraków (Polska) - - Kazimierz (dzielnica)

Jeżeli katalogowany dokument wymaga wskazania różnych miejsc, należy skonstruować odpowiednią liczbę haseł, lub jeżeli jest ich zbyt wiele, zastosować nazwę geograficzną o szerszym zakresie, na przykład, dla opracowania na temat pracy kobiet w Czechosłowacji, Polsce, Bułgarii, Związku Radzieckim i na Węgrzech po 1945 roku można skonstruować hasło przedmiotowe:

Kobiety - - praca - - kraje socjalistyczne.

4.5. ODSYŁACZE, RELACJE I UWAGI

Kartoteka wzorcowa języka haseł przedmiotowych KABA umożliwia wyszukiwanie zarówno poprzez formy przyjęte, jak i odrzucone, także w zakresie nazw geograficznych. W katalogowaniu można stosować tylko formy przyjęte, czyli hasła wzorcowe. Formy odrzucone (w kartotece umieszczone w porządku alfabetycznym) stanowią materiał do tworzenia odsyłaczy całkowitych. Sporządza się je:

— od formy oryginalnej do formy w języku polskim, jeżeli dla obiektu nie znajdującego się na terytorium Polski przyjęto spolszczoną nazwę, na przykład:

Balatonto (Węgry) zob. Balaton (Węgry ; jezioro)

Ilion (miasto dawne) zob. Troja (miasto dawne)

— w przypadku stosowania inwersji w nazwach wieloczłonowych, odsyłacz kieruje od formy w szyku prostym do zinwertowanej, na przykład:

Ocean Indyjski zob. Indyjski, Ocean

Wyspy Brytyjskie zob. Brytyjskie, Wyspy

— w przypadku zmiany ortografii; odsyłacz kieruje od formy zapisywanej według niegdyś obowiązujących zasad do formy zapisanej według współczesnej ortografii, na przykład:

Malborg (Polska) zob. Malbork (Polska)

— od formy zinwertowanej do nie zinwertowanej w tych nazwach geograficznych z wyrażeniem ogólnym, które zostały z inwersji wyłączone, na przykład:

Skandynawskie, kraje zob. Kraje skandynawskie

Socjalistyczne, kraje zob. Kraje socjalistyczne

— od formy dłuższej do przyjętej formy krótszej, na przykład:

Bałtyckie, Morze zob. Bałtyk (morze)

Spokojny, Ocean zob. Pacyfik (ocean)

Wielki, Ocean zob. Pacyfik (ocean)

— od dawnej do współczesnej formy nazwy, na przykład:

Stalinogród (Polska) zob. Katowice (Polska)

— od wyrażenia w szyku prostym nazywającego wydarzenie historyczne, w którym nazwa geograficzna pełni funkcję identyfikatora wydarzenia a nie jego lokalizacji, do wyrażenia w szyku odwróconym, na przykład:

Bitwa o Anglię (1940) zob. Anglia, bitwa (1940)

Od jednej formy odrzuconej odsyłacz całkowity może prowadzić do kilku haseł wzorcowych, na przykład:

Paryż (Francja) - - Pola Elizejskie

zob. Paryż (Francja) - - Aleja Pola Elizejskie

Paryż (Francja) - - Dzielnica Pola Elizejskie

W kartotece KABA odsyłacze całkowite połączą wszystkie odrzucone formy (warianty nazwy geograficznej), także nie występujące w danym zbiorze dokumentów, z odpowiednim hasłem ujednoliconym.

W kartotece KABA będą odwzorowane także relacje hierarchiczne, odsyłające do nazw nadrzędnych i podrzędnych, poprzedzonych odpowiednio kodami TN i TP. Jako nazwy nadrzędne lub podrzędne mogą wystąpić zarówno nazwy geograficzne, jak i nazwy pospolite, na przykład:

NG Wisła (Polska ; rzeka)

TN Rzeki - - Polska

NG Atlantyda

TN Kontynenty zaginione

Mity geograficzne

NG Nowy Jork (Stany Zjednoczone) - - Dzielnica Harlem w literaturze

TN Nowy Jork (Stany Zjednoczone) w literaturze

Hasła tworzone z nazwami geograficznymi rzadziej niż inne uzupełniane są uwagami. Pojawiają się one głównie przy hasłach wyrażanych nazwami jednostek administracyjnych, które na przestrzeni dziejów zmieniały status i granice, przy hasłach z nazwami, co do których mogą wystąpić wątpliwości dotyczące ich użycia w określniku, czy też w charakterze odsyłaczy orientacyjnych, na przykład:

NG Antarktyka - - odkrycia i badania

zt. nazwy badaczy, odkrywców i żeglarzy

Rekord hasła ujednoliconego - nazwa geograficzna

Bib lvl = y Type = z Head = bab
Auth/Ref = a Enc lvl = n Geo subd = W

001 s 94100050
040 WW \$a GD U/GJ \$c GD U/GJ
151 WW \$a Kartagina (państwo)
451 WW \$a Funicie, Państwo
551 WW \$a Kartagina (miasto dawne) \$w h
550 WW \$a Kartagińczycy \$w h
670 WW \$a Historia starożytna / J. Wolski
670 WW \$a MEKA

Przykład zapisu według standardu USMARC pozycji głównej dla hasła będącego nazwą geograficzną.

**Wykaz literatury wykorzystanej przy wyborze
i ustalaniu formy nazwy geograficznej**

- Anglo-American Cataloguing Rules*. 2 ed. Ottawa 1989
- Guide d'indexation RAMEAU*. Paris 1992
- Guide pratique du catalogueur. Noms géographiques*. Paris 1990
- Le catalogue: méthode et pratiques*. T. 1–2. Paris 1992
- Library of Congress Subject Headings*. 15 ed. Washington 1992
- Łysakowski A.: *Katalog przedmiotowy. Podręcznik*. Warszawa 1946
- Nazwy geograficzne Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa 1991
- PN-83/N-09010. Kody nazw krajów
- RAMEAU: *Répertoire d'Autorité-Matière Encyclopédique et Alphabétique Unifié*. Paris 1992
- Ratajski L., Szewczyk J., Zwoliński P.: *Polskie nazewnictwo geograficzne świata*. Warszawa 1959
- Rospond S.: *Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej*. Cz. 1–2. Wrocław 1951
- Słownik geograficzno-krajoznawczy Polski*. Red. M.I. Mileska. Warszawa 1992
- Wielki atlas świata*. Warszawa 1992
- Wykaz urzędowych nazw miejscowości w Polsce*. T. 1–3. Warszawa 1989

ANEKSY

aneks A		122
aneks B		132
aneks C		135
aneks D		138
aneks E		142
aneks F		144
aneks G		145
aneks H		149

A. PRZYKŁADY CHARAKTERYSTYK WYSZUKIWAWCZYCH W JĘZYKU KABA

Na proces katalogowania przedmiotowego, podobnie jak dzieje się to w wypadkach tworzenia charakterystyk wyszukiwawczych w innych JIW, składają się następujące czynności: analizowanie informacji zawartych w dokumentach, ich selekcjonowanie, syntetyzowanie i przekład na język informacyjno-wyszukiwawczy.

Analiza informacji zawartych w dokumencie powinna prowadzić do sformułowania odpowiedzi na następujące pytania:

- o czym jest dokument?
- dlaczego znalazł się w naszej bibliotece?
- które zagadnienia przedstawione w nim szczególnie interesują naszych czytelników?

Pierwsze z tych pytań dotyczy tego, co zawiera dokument, czyli jego treści, i co za tym idzie — tematu. Sformułowanie tematu wymaga ustalenia głównego przedmiotu dokumentu, nazwania przedmiotów drugorzędnych, powiązań między nimi, ich własności, aspektów, w jakich przedmioty te są przedstawione w dokumencie i wreszcie formy wyrażenia treści. Informacje będące rezultatem analizy treści, wyrażane są w języku naturalnym, choć nie zawsze w tym samym, co język dokumentu.

Nie wszystkie jednak informacje zawarte w dokumencie są ważne z punktu widzenia danej biblioteki, a ściślej — czytelników tej biblioteki. Konieczne jest zatem wyeliminowanie niektórych z nich z dalszego przetwarzania. Jest to proces *selekcjonowania informacji*, czyli pomijania tych, które są nieistotne lub których nie można wyrazić w danym języku informacyjno-wyszukiwawczym.

Opracowanie rzeczowe, w tym katalogowanie przedmiotowe, jest tzw. procesem analityczno-syntetycznym, czyli takim, w którym informacje zawarte w dokumentach najpierw poddawane są analizie, a następnie syntezie. W analizie treści dokumentu, przeprowadzanej na użytek katalogowania przedmiotowego, dąży się do określenia: przedmiotów dokumentu,

aspektów ich wyrażenia i formy dokumentu. Istotna jest również odpowiedź na pytania: czy dokument ma jeden przedmiot główny, czy więcej przedmiotów równorzędnych, czy istnieją przedmioty przynależne, częściowe, poboczne itp., jakie są ich własności, sposoby ujęcia, jaka jest forma dokumentu. W dalszym postępowaniu część tak wyodrębnionych pojęć otrzymuje status tematów, część — określników, inne zaś posłużą do sformułowania odsyłaczy. Katalogujący powinien dążyć z jednej strony do stworzenia zamysłu autora, dokładnego i adekwatnego oddania treści dokumentu, z drugiej zaś — do jednoznaczności interpretacyjnej oraz zgodności z zasobem leksykalnym i zasadami gramatycznymi języka KABA.

Przy tworzeniu haseł przedmiotowych w języku KABA obowiązują pewne zasady ogólne:

- jedno hasło powinno wyrażać co najwyżej jeden wątek treści katalogowanego dokumentu;

- należy treść wyszczególniać, a nie uogólniać, tzn. należy nazywać uwzględnione przy katalogowaniu elementy treści dokumentu w sposób najbliższy poziomowi szczegółowości ich nazywania przyjętemu przez autora tego dokumentu;

- należy przestrzegać ustalonego w systemie języka szyku określników w haśle;

- należy tworzyć tyle haseł przedmiotowych, ile wymaga dokument.

Należy pamiętać o ograniczających nas stereotypach, wyrażających się w postaci przyzwyczajeń i nawyków wynikających z funkcjonowania dotychczas w bibliotece innej zasady katalogowania.

Dla zilustrowania przyjętej metody katalogowania wyszczególniającego, i samego języka KABA, przedstawiamy wybrane przykłady charakterystyk wyszukiwawczych książek, przygotowane przez zespół Oddziału Klasyfikacji i Katalogów Rzeczowych Biblioteki Jagiellońskiej.

1. *Honsza Norbert: Ausbrüche aus der klaustrophobischen Welt. Zum Schaffen von Günter Grass.* - Wrocław 1992

[Monografia twórczości Günтера Grassa]

1. GRASS, GÜNTER (1927-) - - krytyka i interpretacja

2. *Heller Michail: Aleksandr Solżenicyn /k 70 — letiju sodnja roždennija/. - Londyn 1989*

[Monografia twórczości Solżenicyna]

1. **SOLŻENICYN, ALEKSANDR ISAEVIČ (1919-) - - krytyka i interpretacja**

3. *Adamiec Marek: Oni i Norwid: problemy odbioru twórczości C. Norwida w latach 1840–1889. - Wrocław 1991*

1. **NORWID, CYPRIAN KAMIL (1821–1883) - - ocena - - Polska**

2. **NORWID, CYPRIAN KAMIL (1821–1883) - - krytyka i interpretacja - - historia**

4. *Buchowski Marian: Edward Stachura — biografia i legenda. - Opole 1992*

1. **STACHURA, EDWARD (1937–1979) - - biografia**

2. **STACHURA, EDWARD (1937–1979) - - ocena**

5. *Jestem za a nawet przeciw czyli Nowe dowcipy o Lechu Wałęsie. - Białystok 1991*

1. **WAŁĘSA, LECH (1943-) - - anegdota**

6. *Bednarek Antoni: Franciszek z Asyżu wśród humanistów: /z dziejów recepcji postaci w XIX i XX wieku/. - Kalwaria Zebrzydowska 1986*

1. **LITERATURA POLSKA - - tematy, motywy**

2. **FRANCISZEK Z ASYŻU (święty ; 1182?–1226) W LITERATURZE**

3. **FRANCISZEK Z ASYŻU (święty ; 1182?–1226) - - ocena**

7. *Banach Jerzy: Hercules Polonus: studium z ikonografii sztuki nowożytnej. - Warszawa 1984*

1. **HERKULES (mitologia rzymska) W LITERATURZE**

2. **HERKULES (mitologia rzymska) W SZTUCE**

3. **LITERATURA POLSKA - - tematy, motywy**

4. **SZTUKA - - tematy, motywy**

5. **SZTUKA POLSKA - - tematy, motywy**

8. *King Larry D.: The semantic structure of Spanish. Meaning and grammatical form.* - Amsterdam; Philadelphia 1992

[Semantyka i gramatyka języka hiszpańskiego]

1. JĘZYK HISZPAŃSKI - - czasowniki

2. JĘZYK HISZPAŃSKI - - semantyka

3. JĘZYK HISZPAŃSKI - - składnia

9. *Dzida Stanisław, Franke Wolfgang: Deutsch macht Spass. Kurs języka niemieckiego dla początkujących.* - Warszawa 1992

[Podręcznik szkolny do nauki języka niemieckiego]

1. JĘZYK NIEMIECKI - - podręczniki dla szkół średnich

10. *Dobrowolska Hanna: Moja pierwsza czytanka. Klasa 1.*

[Podręcznik szkolny do nauki języka polskiego w klasie 1.]

1. JĘZYK POLSKI - - podręcznik dla szkół podstawowych

11. *Zagórski Zygmunt, Sieradzki Andrzej, Grzelakowa Eliza: Mały atlas językowy województwa gorzowskiego. T. 1.* - Poznań 1992

1. GORZÓW WIELKOPOLSKI (Polska ; województwo) - - języki - - mapy

2. JĘZYK POLSKI - - dialekty - - Polska - - Gorzów Wielkopolski (województwo) - - mapy

12. *Moczulski Leszek Robert: Rewolucja bez rewolucji.* - Warszawa 1987

1. POLSKA - - polityka i system rządzenia - - 1945–1981

2. OPOZYCJA POLITYCZNA - - Polska - - 1945–1981

13. *1939. An der Schwelle zum Weltkrieg. Die Entfesselung des Zweiten Weltkrieges und das internationale System.* - Berlin; New York 1990

[Polityczne przyczyny wybuchu II wojny światowej]

1. EUROPA - - historia - - 1918–1945

2. EUROPA - - polityka i system rządzenia - - 1918–1945

3. WOJNA ŚWIATOWA (1939–1945) - - przyczyny

14. *Les impressionnistes par eux — mêmes: tableaux, esquisses, dessins, estampes, extraits des correspondances et des témoignages des contemporains rassemble par Michael Howard. - Paris 1991*

[Działalność impresjonistów, ich prace malarskie, rysunki oraz korespondencja]

1. IMPRESJONIZM (sztuka) - - Francja
2. IMPRESJONIŚCI - - Francja
3. POSTIMPRESJONIZM (sztuka) - - Francja

15. *Milewska Elżbieta: Związki kulturalne i literackie polsko-portugalskie w XVI-XIX w. - Warszawa 1991*

1. LITERATURA POLSKA - - wpływy portugalskie
2. LITERATURA PORTUGALSKA - - wpływy polskie
3. POLSKA - - kultura - - wpływy portugalskie
4. PORTUGALIA - - kultura - - wpływy polskie

16. *Śmieja Florian: Siedem rozmów o poezji. - Toronto 1990*

[Zbiór wywiadów na temat poezji z T. Terleckim, J. Hartwigiem, J. Pietrkiewiczem, I. Ilnatowiczem, S. Barańczakiem, K. Lisowskim, A. Międzyrzeckim i W. Iwaniukiem]

1. POEZJA POLSKA - - 20 w. - - historia i krytyka
2. PISARZE POLSCY - - 20 w. - - wywiady

17. *Four decades of Polish essays. Ed. by Jan Kott. - Evanston 1990*

[Zbiór esejów polskich pisarzy współczesnych, tłumaczonych na język angielski]

1. ESEJE POLSKIE - - 20 w. - - przekłady angielskie

18. *Burdziej Bogdan: Inny świat ludzkiej nadziei. Szkice Adama Szymańskiego na tle literatury zsytkowej. - Toruń 1991*

1. LITERATURA POLSKA - - 19 w. - - tematy, motywy
2. SYBERIA W LITERATURZE
3. SZYMAŃSKI, ADAM (1852-1916). SZKICE

19. *Lamont Corliss: A lifetime of dissent. - Buffalo, New York 1988*

[Człowiek w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych; prawa człowieka]

1. **PRAWA CZŁOWIEKA - - Stany Zjednoczone**

2. **STANY ZJEDNOCZONE - - polityka i system rządzenia - - 1945 -**

3. **STANY ZJEDNOCZONE - - stosunki z zagranicą - - 1945 -**

20. *Holsinger Ralph L.: Media law. - New York 1987*

[Prawo środków masowego przekazu, m. in. wolność słowa, nowoczesne media, prawo dziennikarskie, prawne regulacje w mediach]

1. **WOLNOŚĆ PRASY - - Stany Zjednoczone**

2. **WOLNOŚĆ INFORMACJI - - Stany Zjednoczone**

3. **MASS MEDIA - - prawo - - Stany Zjednoczone**

4. **PRASA - - prawo - - Stany Zjednoczone**

21. *Meier Christian: The Greek discovery of politics. - Cambridge, London 1990*

[Koncepcja polityki w starożytnej Grecji]

1. **NAUKI POLITYCZNE - - Grecja - - historia**

- 2. **GRECJA - - polityka i system rządzenia - - do 146 a. C.**

22. *Universities in the Middle Ages. Vol. 1: A history of the university in Europe. - Cambridge 1992*

1. **UNIwersytety - - Europa - - historia - - średniowiecze**

2. **WIEDZA I ERUDYCJA - - Europa - - historia - - średniowiecze**

23. *Wells Alexander Frank: Strukturalna chemia nieorganiczna. - Warszawa 1993*

1. **CHEMIA NIEORGANICZNA - - podręczniki**

2. **CHEMIA CIAŁA STAŁEGO - - podręczniki**

3. **STRUKTURY CHEMICZNE**

24. *Turowska Maria, Deka Mirosława: Laboratorium analizy ilościowej. - Łódź 1993*
 1. **ANALIZA ILOŚCIOWA (chemia) - - podręczniki do prac laboratoryjnych**
25. *Kozielski Marian: Podstawy fizyki relatywistycznej i mechaniki kwantowej. - Warszawa 1992*
 1. **TEORIA WZGLĘDNOŚCI - - podręczniki**
 2. **TEORIA KWANTÓW - - podręczniki**
26. *Mrozko Zdzisław, Szymczyk Tomasz: Egzamin dojrzałości z matematyki. - Bielsko-Biała 1993*
 1. **MATEMATYKA - - pytania egzaminacyjne**
 2. **MATURA - - Polska**
27. *Weiss T.: Legenda i prawda Zielonego Balonika. - Kraków 1976*
 1. **ZIELONY BALONIK (Kraków, Polska ; kabaret) - - historia**
 2. **KRAKÓW (Polska) - - życie artystyczne - - 20 w.**
 3. **JAMA MICHALIKOWA (Kraków, Polska ; kawiarnia)**
28. *Vincent Pierre Marie: Origine du grand tsunami du Krakatoa 27 août 1883*
 1. **KRAKATAU (Indonezja ; wulkan) - - erupcja (1883)**
 2. **TSUNAMI (fale na oceanach) - - Indonezja**
29. *Spieß Dominique: Affiches cinématographiques. - Paris 1992*
 1. **AKTORZY FILMOWI - - Francja - - wydawnictwa ilustrowane**
 2. **PLAKAT FILMOWY - - Francja**
30. *Abramski, Jan; Żywiecki Ryszard: Katyń. - Warszawa 1987*
 1. **KATYŃ, ZBRODNIA (1940)**
31. *Kukliński Ryszard Jerzy: Wojna z narodem. Widziane od środka: (rozmowa z byłym płk. dypl. Ryszardem J. Kuklińskim). - Warszawa 1987*
 1. **KUKLIŃSKI, RYSZARD JERZY (1930-) - - wywiady**
 2. **POLSKA - - historia - - 1981-1983 (stan wojenny)**

32. *Brzeziński Zbigniew: Gorąca jesień 80'.* - Warszawa 1987
1. **BRZEZIŃSKI, ZBIGNIEW (1928-)** - - pamiętniki
 2. **STANY ZJEDNOCZONE** - - stosunki z zagranicą - - 1977–1981 - - Polska
 3. **POLSKA** - - stosunki z zagranicą - - 1945–1981 - - Stany Zjednoczone
33. *Micińska Anna: Z dziejów rodziny Witkiewiczów.* - Wrocław 1985
1. **WITKIEWICZOWIE (rodzina)**
34. *Dernałowicz Maria: Portret rodziny.* - Warszawa 1990
1. **CZARTORYSCY (ród)**
35. *Tatarowicz Kazimiera: Bibliografia piśmiennictwa o Uniwersytecie Jagiellońskim. T. 1–2.* - Kraków 1984
1. **UNIwersytet Jagielloński (Kraków, Polska)** - - bibliografia
36. *Gieysztor Aleksander: Zamek Królewski w Warszawie: historia i dzień dzisiejszy.* - Warszawa 1991
1. **WARSZAWA (Polska)** - - Zamek Królewski
37. *Szulc Eugeniusz: Lekarze pochowani na Cmentarzu Ewangelicko-Augsburskim w Warszawie.* - Wrocław 1989
1. **WARSZAWA (Polska)** - - Cmentarz Ewangelicko-Augsburski
 2. **LEKARZE** - - groby
38. *Jaroszewicz Tadeusz: Materiały do dziejów pałacu Potockich w Tulczynie.* - Warszawa 1982
1. **POTOCY (ród)**
 2. **TULCZYN (Ukraina)** - - Pałac Potockich
39. *Muzeum im. Karola Makuszyńskiego. Oddział Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem. (Willa „Opolanka”). Red. Jerzy Darowski, Józef Kamiński. (Informator).* - Zakopane 1989
1. **MAKUSZYŃSKI, KORNEŁ (1884–1953)** - - muzea, pamiątki - - Polska - - Zakopane
 2. **MUZEUM IM. KORNEŁA MAKUSZYŃSKIEGO (Zakopane, Polska)**

40. *Piasecka Dorota: Proza Kornela Makuszyńskiego dla młodego odbiorcy. Zarys problematyki.* - Warszawa 1984
1. **MAKUSZYŃSKI, KORNEL (1884–1953)** - - literatura dla młodzieży - - krytyka i interpretacja
41. *Krasiński Zygmunt: Listy do Delfiny Potockiej. Oprac. i wstępem poprzedził Zbigniew Sudolski.* - Warszawa 1975
1. **KRASIŃSKI, ZYGMUNT (1812–1859). LISTY DO DELFINY POTOCKIEJ**
2. **KRASIŃSKI, ZYGMUNT (1812–1859)** - - korespondencja
3. **POTOCKA, DELFINA (1805–1877)** - - korespondencja
42. *Fabianowski Andrzej: Myśl polityczna Zygmunta Krasińskiego.* - Ciechanów 1991
1. **KRASIŃSKI, ZYGMUNT (1812–1859)** - - myśl polityczna i społeczna
43. *Sudolski, Zbigniew: Słowacki w oczach Krasińskiego. Z dziejów wzajemnych kontaktów.* - Warszawa 1980
1. **SŁOWACKI, JULIUSZ (1809–1848)** - - wpływ - - Krasiński, Zygmunt (1812–1859)
2. **KRASIŃSKI, ZYGMUNT (1812–1859)** - - współcześni
44. *Hahn Wiktor: „Anhelli” w przekładach łacińskich.* - Warszawa 1950
1. **SŁOWACKI, JULIUSZ (1809–1848). ANHELLI** - - przekłady łacińskie - - historia i krytyka
45. *Czerwińska Teresa: Zabytki i muzea chopinowskie w Polsce: przewodnik turystyczny.* - Warszawa 1990
1. **CHOPIN, FRYDERYK (1810–1849)** - - muzea, pamiątki - - Polska
46. *Morawiecki Kornel: Zasady ideowe i program Solidarności Walczącej. Projekt.* - Lublin 1987
1. **SOLIDARNOŚĆ WALCZĄCA (Polska)** - - programy

47. *Miłosz. Wystawa w Muzeum Literatury: 5.VI–29.XI 1981. - Warszawa 1981*

1. MUZEUM LITERATURY IM. ADAMA MICKIEWICZA
(Warszawa) - - katalogi

2. MIŁOSZ, CZESŁAW (1911-) - - wystawy

48. *Zweig Stefan: Maria Stuart. Powieść. - Warszawa 1974*

1. MARIA STUART (królowa Szkocji ; 1542–1587) - - powieści

Przygot. D. Patkaniowska, M. Wawak

B. POSTACI MITOLOGICZNE, LEGENDARNE, FIKCYJNE¹

B.1. Forma nazwy w haśle ujednoliconym

W haśle ujednoliconym nazwy postaci mitologicznych, legendarnych i fikcyjnych podawane są w języku polskim w formie takiej, jaką ustalają polskie wydawnictwa informacyjne (na przykład: J. Schmidt: Słownik mitologii greckiej i rzymskiej; W. Kopaliński: Słownik mitów i tradycji kultury).

Jeśli forma nazwy nie występuje w polskich źródłach, należy ją utworzyć zgodnie z zasadami wskazanymi w aneksie. C. MITOLOGIA (BOGOWIE I BOGINIE).

B.2 Dopowiedzenie do nazwy

B.2.1. Nazwy postaci mitologicznych uzupełnia się dopowiedzeniem: (mitologia [przymiotnik określający grupę etniczną lub religię]), na przykład:

Walkirie (mitologia skandynawska)

Herkules (mitologia rzymska)

Nazwy postaci mitologicznych wiąże się relacją hierarchiczną z nazwą mitologii, z której pochodzi postać, na przykład:

Herkules (mitologia rzymska)

TN Mitologia rzymska

Mitologia rzymska

TP Herkules (mitologia rzymska)

Antyгона (mitologia grecka)

TN Mitologia grecka

Mitologia grecka

TP Antyгона (mitologia grecka)

¹ Opracowano według: *Guide d'indexation RAMEAU*. Paris 1993 s. 139–140. Personnages, mythologiques, légendaires et fictifs.

B.2.2. Nazwy postaci legendarnych, wywodzących się z antycznych i średniowiecznych legend epickich, powieści rycerskich, folkloru itp. uzupełnia się dopowiedzeniem: (postać legendarna), na przykład:

Tristan (postać legendarna).

Jeśli to jest możliwe, ustanawia się relację hierarchiczną z nazwą gatunku literackiego, z którego pochodzi postać, na przykład:

Tristan (postać legendarna)

TN Romans rycerski

Romans rycerski

TP Tristan (postać legendarna)

Jeśli istnieje związek postaci legendarnej z postacią historyczną, której nazwa figuruje w kartotece haseł wzorcowych, należy wprowadzić relację skojarzeniową pomiędzy nimi, na przykład:

Roland (postać legendarna)

TO Orland

Orlando

TK Roland (hrabia Marchii Bretońskiej ; -778)

B.2.3. Nazwy postaci fikcyjnych, postaci literackich, teatralnych, filmowych itp. uzupełnia się dopowiedzeniem: (postać fikcyjna). Zawsze łączy się je relacją skojarzeniową z hasłem ujednoliconym dla autora z uzupełniającym określnikiem - - postaci, na przykład:

Piętaszek (postać fikcyjna)

TK Defoe, Daniel (1660–1731) - - postaci - - Piętaszek

B.2.3.1. Nazwy postaci fikcyjnych konstruuje się tak samo, jak nazwy osób fizycznych, tj. Nazwisko, Imię; nie stosuje się formy niezinwertowanej, na przykład:

Bovary, Emma (postać fikcyjna)

TO Emma Bovary (postać fikcyjna)

W hasle zaczynającym się od nazwiska autora z określnikiem - - postaci nazwę osobową postaci fikcyjnej podaje się zawsze w formie niezinwertowanej, na przykład:

Flaubert, Gustave (1821–1880) - - postaci - - Emma Bovary

B.3. Nazwy postaci mitologicznych, legendarnych i fikcyjnych w wolnych frazach

Nazwy postaci mitologicznych i legendarnych mogą być używane w wolnych frazach typu:

- [...] w sztuce,
- [...] w literaturze,
- [...] w teatrze,
- [...] w filmie,
- [...] w muzyce,

na przykład:

Elektra (mitologia grecka) w literaturze

Nazwy postaci fikcyjnych należących do określonego gatunku literackiego lub określonej domeny sztuki mogą być również uzupełnione takimi wolnymi frazami, jeżeli zostały przeniesione do innego gatunku literackiego lub innej sztuki. Na przykład:

Ofelia (postać fikcyjna) w filmie

Przygot. *B. Arnold*

C. MITOLOGIA (BOGOWIE I BOGINIE)¹

C.1. Forma nazwy

W hasle ujednoliconym nazwy bogów i bogiń podawane są w języku polskim, jeżeli występują w polskich wydawnictwach informacyjnych, na przykład: Afrodyta, Wulkan. Jeśli nazwa nie ma odpowiednika w języku polskim, podaje się ją w języku oryginalnym, po ewentualnym dokonaniu transkrypcji lub transliteracji, zgodnie z obowiązującymi normami. Konieczne jest wykorzystywanie odpowiednich źródeł informacyjnych, a w sytuacjach bardzo trudnych — zasięgnięcie opinii specjalistów. W razie niemożności odnalezienia nazwy w wydawnictwach informacyjnych należy przyjąć taką formę, w jakiej nazwa występuje w opracowywanym dokumencie, podając go w uwagach jako źródło.

C.2. Dopowiedzenia

Nazwę własną bóstwa uzupełnia się dopowiedzeniem (bóstwo [przymiotnik określający grupę etniczną lub religię]), na przykład:

Swarożyc (bóstwo słowiańskie)

Ozyrys (bóstwo egipskie)

Wisnu (bóstwo hinduizmu)

Od wszystkich wariantów nazwy tworzy się odsyłacze całkowite do formy przyjętej, na przykład:

Siwa (bóstwo hinduizmu)

TO Shiva (bóstwo hinduizmu)

Obowiązkowo wiąże się relacjami hierarchicznymi nazwy bóstw przyjęte jako hasła ujednolicone z hasłami nadrzędnymi typu:

Bogowie [przymiotnik określający grupę etniczną lub religię]

Boginie [przymiotnik określający grupę etniczną lub religię],

¹ Opracowano według: *Guide d'indexation RAMEAU*. Paris 1993 s. 125–127 *Mythologie (dieux'et déesses)*, zgodnie z: „Subject Cataloging Manual: Subject Headings” (H 1636).

na przykład:

Taranis (bóstwo celtyckie)

TN Bogowie celtyccy

Izyda (bóstwo egipskie)

TN Boginie egipskie

Bogowie celtyccy

TP Taranis (bóstwo celtyckie)

Boginie egipskie

TP Izyda (bóstwo egipskie)

C.3. Bogowie i boginie w mitologii greckiej i rzymskiej

C.3.1. Forma nazwy

Zasady ogólne są takie, jak powyżej. W przypadku bóstw, które znajdują odpowiedniki w obu mitologiach (greckiej i rzymskiej), obowiązują ponadto dodatkowe ustalenia.

Nazwę bóstwa podaje się w postaci korespondującej z treścią opracowywanego dokumentu, na przykład:

Zeus — dla pracy o mitologii greckiej, Jowisz — dla pracy o mitologii rzymskiej. Zgodnie z zasadami nazwę uzupełnia się odpowiednim dopowiedzeniem: (bóstwo greckie), (bóstwo rzymskie) itp.

Hasła takie wiąże się relacją skojarzeniową, na przykład:

Zeus (bóstwo greckie)

Jowisz (bóstwo rzymskie)

TK Jowisz (bóstwo rzymskie)

TK Zeus (bóstwo greckie)

Tak jak wskazano wcześniej tworzy się odsyłacze całkowite od wariantów nazwy do formy przyjętej, na przykład:

Wiktoria (bóstwo rzymskie)

TO Wiktoria (bóstwo rzymskie)

Tworzy się także relacje hierarchiczne z odpowiednim terminem szerszym: Bogowie greccy lub Bogowie rzymscy; Boginie greckie lub Boginie rzymskie, na przykład:

Kupido (bóstwo rzymskie)

TK Eros (bóstwo greckie)

TN Bogowie rzymscy

Eros (bóstwo greckie)

TK Kupido (bóstwo rzymskie)

TN Bogowie greccy

Persefona (bóstwo greckie)

TK Prozerpina (bóstwo rzymskie)

TN Boginie greckie

Prozerpina (bóstwo rzymskie)
TK Persefona (bóstwo greckie)
TN Boginie rzymskie

Dla bóstw mnogich stosuje się te same zasady, z tym, że dopowiedzenie do nazwy jest zawsze w liczbie mnogiej, na przykład:

Erynie (bóstwa greckie)
TK Furie (bóstwa rzymskie)
TN Boginie greckie
Furie (bóstwa rzymskie)
TK Erynie (bóstwa greckie)
TN Boginie rzymskie

C.3.2. Nazwy bóstw w wolnych frazach

Nazwy bóstw mogą być używane w wolnych frazach typu:

[...] w sztuce,
[...] w literaturze,
[...] w muzyce,
[...] w teatrze,
[...] w filmie.

W miejsce [...] wpisuje się nazwę bóstwa, na przykład:

Zeus (bóstwo greckie) w filmie
Kupido (bóstwo rzymskie) w sztuce

Do postaci mitologicznych nie będących bóstwami stosuje się zasady zawarte w aneksie B. „Postaci mitologiczne, legendarne, fikcyjne”.

Przygot. *B. Arnold*

D. HISTORIA¹

Określnik - -historia stosuje się do większości tematów, z wyjątkiem nazw pisarzy, kategorii pisarzy, osób, dzieł literackich anonimowych i wprowadzanych przez nazwę autora, jeżeli istnieje potrzeba zasygnalizowania ich konotacji historycznej. Posługiwanie się określnikiem - -historia w praktyce poddane jest pewnym ograniczeniom.

D.1. Zasady ogólne

Poza wyjątkami, o których będzie mowa dalej, określnik - -historia stosuje się do wielu kategorii tematów, w tym nazw geograficznych i nazw ciał zbiorowych, w odniesieniu do prac opisujących lub komentujących przeszłość i minione wydarzenia, na przykład:

Aeronautyka - - historia

Indianie - - Ameryka Północna - - historia

Kościół Katolicki - - historia

General Motors Corporation - - historia

Nie stosuje się określnika - - historia po tematach z zakresu literatury, muzyki i filmu, do których — jeśli jest to potrzebne — dodaje się określnik - - historia i krytyka, na przykład:

Poezja angielska - - historia i krytyka

Muzyka kameralna - - historia i krytyka

Westerny - - historia i krytyka

Nie należy używać określnika - - historia również wówczas, gdy istnieje właściwy określnik w formie wyrażenia - -historia [...], na przykład:

jest określnik: - -historia religijna

nie stosuje się konstrukcji: religia - - historia

jest określnik: - -historia wojskowa

nie stosuje się konstrukcji: wojsko - - historia

Określnik - - historia stosuje się po tematach określających dziedzinę, rodzaj sztuki, ale nie używa się go nigdy w konstrukcjach, w których występuje przymiotnik wyrażający jej przynależność narodową, etniczną lub religijną, na przykład:

¹ Opracowano według: *Guide d'indexation RAMEAU*. Paris 1993 s. 89-92. Histoire, zgodnie z: „Subject Cataloging Manual: Subject Headings” (H 1647).

Malarstwo - - historia

nie: Malarstwo francuskie - - historia

D.2. Określniki chronologiczne

Wówczas gdy jest to uzasadnione, przede wszystkim gdy wymaga tego treść katalogowanego dokumentu, stosuje się określniki chronologiczne. Dodaje się je zwłaszcza do tematów wyrażonych nazwą geograficzną, poprzedzając zawsze określnikiem - - historia. Są to określniki wyrażające chronologię specyficzną; pozostają w ścisłym związku z tematem i muszą w tej konstrukcji występować w kartotece haseł wzorcowych, na przykład:

Stany Zjednoczone - - historia - - 1861–1865 (Wojna secesyjna)

Japonia - - historia - - 794–1185 (okres Heian)

Określniki chronologiczne związane opracowano także dla pewnych dziedzin sztuki, na przykład muzyki, filmu.

U w a g a Powszechnie stosowane będą (z wyjątkiem sytuacji wskazanych powyżej) swobodne określniki chronologiczne, wprowadzane w typowej konstrukcji: Temat - - historia - - [...] wiek.

Określniki - - historia - - [...] wiek mogą być użyte po każdym temacie, jeżeli w kartotece wzorcowej nie ma wyraźnego zakazu. Można również swobodnie stosować taką strukturę hasła: Nazwa geograficzna - - właściwy określnik rzeczowy - - historia - - [...] wiek, jeśli tylko określnik rzeczowy nie figuruje na załączonej liście określników nie dopuszczających stosowania określnika - - historia, i jeśli w kartotece wzorcowej nie ma zakazu stosowania, na przykład:

Kielce (Polska) - - przemysł - - historia - - 19w.

Por. załączony aneks: Określniki chronologiczne swobodne.

D.3. Źródła historyczne

Dla oznaczenia zbioru dokumentów pierwotnych, mogących służyć jako źródła badania historii danego tematu, można użyć określnika - - źródła po określniku - - historia lub po połączeniu określników: - - historia - -[określnik chronologiczny], na przykład:

Medycyna - - historia - - źródła

Franciszkanie - - Irlandia - - historia - - źródła

Chrzest - - historia - - ok. 30–600 (Kościół pierwotny) - - źródła

Kanada - - historia - - 1914–1945 - - źródła

D.4. Tematy i określniki o konotacji historycznej

Określnika - - historia nie stosuje się ani do nazwisk rodowych, ani do tematów oznaczających wydarzenia historyczne lub zawierających w sobie silną konotację historyczną, na przykład: Historia społeczna, Inkwizycja, Wędrowki ludów, Reformacja, Odkrycia geograficzne, nazwy wojen lub wydarzeń historycznych.

Określnika - - historia nie używa się także po określnikach rzeczowych uważanych za nacechowane historycznie (por. z załączoną listą).

D.4.1. Określniki chronologiczne

Jeśli po tematach lub określnikach o konotacji historycznej powinien być wskazany okres, określnik chronologiczny należy umieścić bezpośrednio po temacie lub określniku, na przykład:

Historia wojskowa - - 20 w.

Stany Zjednoczone - - stosunki z zagranicą - - 1783–1815

Niemcy - - polityka i rządy - - 1871–1918

Po tematach i określnikach o konotacji historycznej również określnik - źródła stawia się bezpośrednio, nie poprzedzając go określnikiem - - historia, na przykład:

Wojna światowa (1939–1945) - - źródła

Chiny - - stosunki z zagranicą - - źródła

Stany Zjednoczone - - polityka i rządy - - 1783–1789 - - źródła

D.5. Określniki formy

W wypadkach, kiedy istnieje konieczność oznaczenia aspektu historycznego, a w kartotece wzorcowej nie przewidziano innego rozwiązania, określnik - - historia umieszcza się po określniku wskazującym formę. Na przykład: dla dokumentu „Rozwój prasy medycznej”, określnik - - czasopiśma stosuje się po temacie Medycyna, nie przewidziano bowiem możliwości innej konstrukcji. Hasło przedmiotowe przyjmuje więc formę:

Medycyna - - czasopiśma - - historia

Nie wszystkie określniki formy mogą być stosowane jako określniki rzeczowe. Nie może tak być, gdy istnieje określnik przeznaczony do desygnowania historii dziedziny lub specjalizacji. Informacje te są zapisywane w kartotece wzorcowej oraz dodatkowo na listach określników poszczególnych kategorii tematów. Nie dopuszcza się stosowania określnika - - historia po określnikach formy, takich jak: - - portrety, - - ikonografia, - - ilustracje.

D.6. Miejsce określnika geograficznego

Ogólnie obowiązuje struktura:

TEMAT - - <+OG> - - historia.

Określnika geograficznego nie stosuje się po określniku - - historia, gdy chce się wskazać na historię jakiejś dyscypliny. Na ogół nie czyni się także rozróżnienia między historią teorii danej dyscypliny a historią rozwoju praktyki w danym miejscu, na przykład hasło przedmiotowe

Medycyna - - Francja - - historia

oznacza zarówno historię wiedzy medycznej, jak i praktyki medycznej we Francji.

U w a g a : W pewnych dziedzinach istnieje jednak rozróżnienie znaczenia konstrukcji tego typu. Na przykład, dla ekonomii hasło:

Ekonomia polityczna - - [miejsce] - - historia

oznacza jej historię w danym miejscu. Historia warunków ekonomicznych w określonym miejscu wyrażana jest natomiast określnikiem - - warunki ekonomiczne, umieszczanym po nazwie miejsca. Takie wyjątkowe sytuacje są zawsze sygnalizowane w kartotece wzorcowej.

Przygot. *T. Głowacka*

E. OKREŚLNIKI CHRONOLOGICZNE ZWIĄZANE DLA KONSTRUKCJI: Polska - - historia - - ¹

POLSKA - - historia - - prehistoria (do 10w.)
POLSKA - - historia - - średniowiecze
POLSKA - - historia - - 960-1370 (okres Piastów)
POLSKA - - historia - - 960-992 (Mieszko I)
POLSKA - - historia - - 992-1025 (Bolesław Chrobry)
POLSKA - - historia - - 1025-1034 (Mieszko II Lambert)
POLSKA - - historia - - 1034-1058 (Kazimierz I Odnowiciel)
POLSKA - - historia - - 1058-1081 (Bolesław II Śmiały)
POLSKA - - historia - - 1081-1102 (Władysław Herman)
POLSKA - - historia - - 1102-1138 (Bolesław III Krzywousty)
POLSKA - - historia - - 1138-1320 (Rozbicie dzielnicowe)
POLSKA - - historia - - 1320-1333 (Władysław I Łokietek)
POLSKA - - historia - - 1333-1370 (Kazimierz III Wielki)
POLSKA - - historia - - 1370-1399 (Okres Andegawenów)
POLSKA - - historia - - 1370-1382 (Ludwik Węgierski)
POLSKA - - historia - - 1384-1399 (Jadwiga)
POLSKA - - historia - - 1386-1572 (Okres Jagiellonów)
POLSKA - - historia - - 1386-1434 (Władysław II Jagiełło)
POLSKA - - historia - - 1434-1444 (Władysław III Warneńczyk)
POLSKA - - historia - - 1447-1492 (Kazimierz IV Jagiellończyk)
POLSKA - - historia - - 1492-1501 (Jan I Olbracht)
POLSKA - - historia - - 1501-1506 (Aleksander Jagiellończyk)
POLSKA - - historia - - 1506-1548 (Zygmunt I Stary)
POLSKA - - historia - - 1548-1572 (Zygmunt II August)
POLSKA - - historia - - 1572-1795 (Królowie elekcyjni)
POLSKA - - historia - - 1573-1574 (Henryk Walezy)
POLSKA - - historia - - 1575-1586 (Stefan Batory)
POLSKA - - historia - - 1587-1632 (Zygmunt III, Waza)
POLSKA - - historia - - 1632-1648 (Władysław IV, Waza)
POLSKA - - historia - - 1648-1668 (Jan II Kazimierz Waza)

¹ Opracowano według: RAMEAU. *Liste d'autorité sous forme de microfiches*. Paris 1993 juillet.

POLSKA - - historia - - 1669–1673 (Michał Korybut Wiśniowiecki)
 POLSKA - - historia - - 1674–1696 (Jan III Sobieski)
 POLSKA - - historia - - 1697–1733 (August II Fryderyk Mocny Wettin)
 POLSKA - - historia - - 1733–1763 (August III Fryderyk Wettin)
 POLSKA - - historia - - 1764–1795 (Stanisław August Poniatowski)
 POLSKA - - historia - - 1772–1795 (Rozbiory)
 POLSKA - - historia - - 1794 (Powstanie Kościuszkowskie)
 POLSKA - - historia - - 1795–1918 (Okres zaborów)
 POLSKA - - historia - - 1795–1815 (Od III rozbioru do Kongresu Wiedeńskiego)
 POLSKA - - historia - - 1807–1815 (Księstwo Warszawskie)
 POLSKA - - historia - - 1815–1830 (Ziemie polskie po Kongresie Wiedeńskim. Królestwo Kongresowe)
 POLSKA - - historia - - 1830–1831 (Powstanie Listopadowe)
 POLSKA - - historia - - 1832–1863 (Okres międzypowstańczy)
 POLSKA - - historia - - 1848–1849 (Wiosna Ludów)
 POLSKA - - historia - - 1863–1864 (Powstanie styczniowe)
 POLSKA - - historia - - 1864–1918 (Okres popowstańowy)
 POLSKA - - historia - - 1905–1907 (Rewolucja)
 POLSKA - - historia - - 1914–1918 (I Wojna światowa)
 POLSKA - - historia - - 1918–1939 (II Rzeczpospolita)
 POLSKA - - historia - - 1918–1921 (Wojny o granice, powstania)
 POLSKA - - historia - - 1918–1945
 POLSKA - - historia - - 1939–1945 (II Wojna światowa, okupacja niemiecka i sowiecka)
 - POLSKA - - historia - - 1944–1989 (Polska Ludowa)
 POLSKA - - historia - - 1945–...
 POLSKA - - historia - - 1944–1956 (Stalinizm w Polsce)
 POLSKA - - historia - - 1956 (Polski Październik)
 POLSKA - - historia - - 1968 (wydarzenia marcowe)
 POLSKA - - historia - - 1970 (wydarzenia grudniowe, Rewolta na Wybrzeżu)
 POLSKA - - historia - - 1976 (wydarzenia radomskie)
 POLSKA - - historia - - 1980–1981 (Powstanie Solidarności)
 POLSKA - - historia - - 1981–1983 (Stan wojenny)
 POLSKA - - historia - - 1989–... (III Rzeczpospolita)
 POLSKA - - historia - - 1989–1991
 POLSKA - - historia - - 1991–...

Przygot. A. Sowa

F. OKREŚLNIKI CHRONOLOGICZNE SWOBODNE¹

Starożytność	12w.
5w. a.C.	13w.
4w. a.C.	14w.
3w. a.C.	Renesans
2w. a.C.	15w.
1w. a.C.	1500-...
1w.	1500-1800
2w.	16w.
3w.	17w.
4w.	18w.
5w.	1789-1815
Średniowiecze	19w.
6w.	1870-1914
7w.	20w.
8w.	1900-1945
9w.	1945-...
10w.	1945-1970
11w.	1970-...

Przygot. T. Głowacka

¹ Opracowano według: *Guide d'indexation RAMEAU*. Paris 1993 s. 93, zgodnie z: „Subject Cataloging Manual: Subject Headings” (H 1647).

G. OKREŚLNIKI, PO KTÓRYCH NIE STOSUJE SIĘ OKREŚLNIKA HISTORIA¹

Chronologia

Departamenty*

Dystrykty*

Ekspansja terytorialna

Genealogia

Geografia

Geografia historyczna

Granice państwowe

Granice wewnątrzpaństwowe

Herb

Historia

i wszystkie określniki zaczynające się od słowa Historia, na przykład:

Historia konstytucyjna

Historia religijna

Historia wojskowa

Historia wojskowa morska

Historiografia

Ilustracje

Kantony*

Kopalnie odkrywkowe złota

Kult

¹ Opracowano według: *Guide d'indexation RAMEAU*. Paris 1993, zgodnie z: „Subject Cataloging Manual: Subject Headings (H 1647)”.

Kultura
Obleżenia**
Obleżenie (data)**
Obyczje i tradycja
Odkrycia i badania
Okręgi autonomiczne*
Opisy i relacje z podróży
Pochodzenie***
Podział polityczny i administracyjny
Polityka gospodarcza
Polityka handlowa
Polityka kulturalna
Polityka ludnościowa
Polityka obronna
Polityka i system rządzenia
Polityka społeczna
Portrety
Prowincje*
Przepowiednie
Przyłączenie do [nazwa kraju]
Regiony*
Religia
Republiki*
Rocznice
Rozpoznanie lotnicze
Rytuały i ceremonie
Stany*

Stosunki

Stosunki dyplomatyczne****

Stosunki gospodarcze z zagranicą

Stosunki międzyetniczne

Stosunki wojskowe

Stosunki z zagranicą

Sytuacja gospodarcza

Sytuacja moralna

Sytuacja na wsi

Sytuacja społeczna

Sztuka*****

Województwa*

Wyprawy badawcze

Wystawy

Zabytki

Zesłańcy

Zdobycie ([data])**

Życie artystyczne

Życie intelektualne

Życie religijne

* Określniki oznaczone na liście „*” (gwiazdką) stosuje się wyłącznie po określnikach geograficznych wyrażonych nazwą państwa, dla oznaczenia wewnętrznego podziału administracyjnego, na przykład:

Szkolnictwo - - Francja - - departamenty

Określniki te funkcjonują jako związane z nazwą określonego państwa i każdorazowo tworzy się odpowiednią strukturę według schematu:

[Nazwa państwa] - - [nazwa właściwej jednostki podziału administracyjnego],

na przykład:

Szwajcaria - - kantony

Polska - - województwa

Struktury te stosuje się wyłącznie w funkcji określników. Powyższa lista wymienia najpopularniejsze jednostki podziału wewnętrznego państw. Istnieją również inne, na przykład:

- -emiraty, - -gubernie, - -hrabstwa, - -prefektury, - -strefy.

**** Określniki te stosuje się po nazwach zamków warownych, fortów, twierdz itp., występujących w funkcji tematów lub określników, na przykład:**

Château-Gaillard (Francja, zamek) - - oblężenie (1204)

W odniesieniu do miast stosuje się następujące struktury:

[Nazwa miasta] - - historia

[Nazwa miasta] - - historia - - {określnik chronologiczny}

[Nazwa miasta] - - historia - - [data] (oblężenie)

[Nazwa miasta] - - historia - - oblężenia

***** Określnik ten stosuje się po nazwach grup etnicznych, religii, roślin, zwierząt itp. dla wskazania pochodzenia, na przykład:**

Amerykanie pochodzenia meksykańskiego <+OG>

Brazylijczycy pochodzenia niemieckiego <+OG>

****** Określnik ten stosuje się tylko po temacie Kościół Katolicki**

******* Określnik - - sztuka stosuje się w odniesieniu do nazw osób (w tym nazw pisarzy) po określniku - - wiedza, na przykład:**

Norwid, Cyprian Kamil (1821–1883) - - wiedza - - sztuka

Przygot. *T. Głowacka*

H. ETNONIMY¹

Wśród etnonimów² można wyróżnić dwie kategorie nazw:

— nazwy desygnujące mieszkańców danego kontynentu, kraju, regionu, miasta, których umiejscowienie można dokładnie określić aktualną nazwą obszaru geograficznego. Na przykład:

Europejczycy, Niderlandczycy, Holendrzy, Grenoblanie.

Wszystkie nazwy należące do tej kategorii etnonimów traktowane są w języku KABA tak, jak nazwy narodowości. (Por. H.1. „Wyrażanie narodowości lub pochodzenia geograficznego”);

— nazwy, których desygnaty nie korespondują z żadną aktualną nazwą geograficzną. Na przykład:

Arabowie, Berberowie, Bororo (Indianie), Bororo (lud Afryki), Ugrofowie, Cyganie, Scytowie.

Nazwy należące do tej kategorii etnonimów są omówione w paragrafie H.2. „Wyrażanie przynależności etnicznej”.

H.1. Wyrażanie narodowości lub pochodzenia geograficznego

H.1.1. Zasada ogólna

Wiele zagadnień związanych z narodowością, przynależnością państwową lub pochodzeniem geograficznym ludności wyraża się:

— bądź przez nazwę geograficzną w funkcji tematu, po którym następują odpowiednie określniki, na przykład:

Norwegia - - obyczaje i tradycje

— bądź przez określnik geograficzny dodany do tematu wyrażonego nazwą pospolitą, na przykład:

Antropometria - - Norwegia

¹ Opracowano według: *Guide d'indexation RAMEAU*. Paris 1993 s. 73–81. Ethnonymes, zgodnie z: „Subject Cataloging Manual: Subject Headings (H 1919.5; H 350; H 351)”.

² Etnonim = wyraz będący nazwą narodu, ludu, plemienia itp.

— bądź obydwoma sposobami jednocześnie, na przykład:
Norwegia - - warunki społeczne
Klasy społeczne - - Norwegia

H.1.2. Nazwy narodowości lub wspólnot etnicznych posiadających odpowiedniki w obszarach geograficznych

H.1.2.1. Hasła ujednolicone dla nazw narodowości.

W kartotece wzorcowej pozycja główna dla danej nazwy narodowości skonstruowana jest według schematu:

NP [nazwa narodowości] <+OG>
TO [ewentualne warianty nazwy]
TN Etnologia - - [nazwa kraju]
TK [nazwa kraju]

Na przykład:

NP Norwegowie <+OG>
TN Etnologia - - Norwegia
TK Norwegia

Jeśli istnieje dwuznaczność, dodaje się uwagę wyjaśniającą stosowanie nazwy narodowości lub przymiotnika utworzonego od tej nazwy. Na przykład:

Niderlandczycy <+OG>

stosuje się do prac na temat obywateli Niderlandów. Przymiotnik „niderlandzki” jest używany dla wyrażenia narodowości i języka, niezależnie od okresu historycznego.

H.1.2.2. Używanie nazw narodowości

Nazwy narodowości w funkcji tematu nie powinny być stosowane w odniesieniu do prac na temat obywateli danego kraju mieszkających w tym kraju.

W takich przypadkach narodowość wyraża się bądź nazwą kraju w funkcji tematu, po którym następuje odpowiedni określnik, bądź określnikiem geograficznym dodanym do tematu wyrażonego nazwą pospolitą, bądź też obydwoma sposobami równocześnie. Na przykład:

Norwegia - - zwyczaje i tradycje
nie: Norwegowie - - zwyczaje i tradycje
Antropologia - - Norwegia

nie: Norwegowie - - antropologia
Norwegia - - sytuacja społeczna
Klasy społeczne - - Norwegia
nie: Norwegowie - - sytuacja społeczna

Nazwy narodowości w funkcji tematu używane są najczęściej dla określenia grupy obywateli danego kraju mieszkających czasowo poza swoją ojczyzną: studentów, dyplomatów, pracowników na kontraktach zagranicznych, emigrantów zarobkowych itp., na przykład:

Włosi - - Szwajcaria.

Tematy równoważne z nazwą narodowości rzadziej używane są dla określenia grup narodowościowych mieszkających stale w danym kraju, posiadających obywatelstwo tego kraju, ale niezasymilowanych narodowościowo, na przykład:

Węgrzy - - Rumunia - - Transylwania

Dla określenia tego typu grup narodowych dopuszcza się przyjęcie haseł w formie wyrażen złożonych. Na przykład:

Niemcy sudeccy
Kanadyjczycy francuscy

H.1.2.3. Określnik geograficzny po nazwach narodowości

Po nazwach narodowości użytych w funkcji tematu powinien zawsze następować określnik geograficzny wskazujący miejsce, gdzie przebywają osoby tej narodowości, na przykład:

Irańczycy - - Europa

Jeśli praca wskazuje na wiele krajów będących miejscem pobytu grupy narodowościowej i jeśli krajom tym nie może być przypisana żadna adekwatna wspólna nazwa geograficzna, należy użyć określnika geograficznego - - za granicą, na przykład:

Irańczycy - - za granicą

H.1.2.4. Użycie określników stosowanych do grup etnicznych po nazwach narodowości z określnikiem geograficznym.

Dla nazw wszystkich grup narodowościowych mieszkających w jednym lub większej liczbie obcych krajów, oznaczonych hasłem przedmiotowym rozwiniętym typu: [Nazwa narodowości] - - określnik geograficzny, można stosować określniki z Listy dla nazw grup etnicznych, na przykład:

Irańczycy - - Francja - - warunki ekonomiczne
Irańczycy - - za granicą - - warunki społeczne.

Określnik treściowy może powodować przemieszczenie określnika geograficznego w hasło, na przykład:

Marokańczycy - - praca - - Francja

Marokańczycy - - praca - - za granicą.

Dzieje się tak wówczas, gdy po określniku treściowym dopuszcza się użycie określnika geograficznego.

Nazwy narodowości mogą być użyte w funkcji określnika tylko po temacie Cechy narodowe. Na przykład:

Cechy narodowe - - Francuzi

TN Francuzi

H.1.3. Hasła o konstrukcji [Nazwa narodowości] pochodzenia [przymiotnik oznaczający pochodzenie narodowe, geograficzne lub etniczne]

Dla wyrażenia pochodzenia narodowego, geograficznego lub etnicznego stałych mieszkańców — naturalizowanych obcokrajowców, których integracja z obywatelami nowego kraju rozciąga się na kilka pokoleń, należy budować hasła w postaci wyrażen złożonych, z wolną frazą [...] pochodzenia [...]. Na przykład:

Amerykanie pochodzenia europejskiego <+OG>.

Jeżeli istnieje przyjęta powszechnie forma określająca grupę narodowościową o silnie wyróżniającej się kulturze i mówiącą tym samym językiem, przyjmuje się jako hasło ujednolicone tę formę. Na przykład:

Kanadyjczycy francuscy - - Stany Zjednoczone

H.1.3.1. Forma pozycji w kartotece wzorcowej

Wszystkie przedstawione typy haseł wprowadza się do kartoteki wzorcowej tworząc dla nich pozycje według następującego schematu:

NP [Nazwa narodowości] pochodzenia [przymiotnik] - - <+OG>.

TO Ewentualne warianty nazwy narodowości

TN Narodowość oryginalna

TN Etnologia - -[Nazwa kraju]

Na przykład:

NP Brazylijczycy pochodzenia niemieckiego - - <+OG>

TO Germano-Brazylijczycy

TN Niemcy

TN Etnologia - - Brazylia.

Hasła o takiej konstrukcji stosowane są tak, jak nazwy grup etnicznych.

H.1.3.2. Określnik geograficzny

Dla omawianych konstrukcji określnik geograficzny w formie nazwy kraju, którego obywatelami są osoby danej narodowości, jest zbędny. Na przykład temat:

Amerykanie pochodzenia latyno-amerykańskiego

stosowany jest zamiast hasła:

Amerykanie pochodzenia latyno-amerykańskiego - - Stany Zjednoczone.

Nazwy kraju w formie określnika geograficznego dla omawianych konstrukcji używa się jedynie po to, by wprowadzić nazwę mniejszej jednostki geograficznej położonej w obrębie kraju. Na przykład:

Amerykanie pochodzenia latyno-amerykańskiego - - Stany Zjednoczone - - Los Angeles (Kalifornia)

Stosuje się natomiast określnik geograficzny oznaczający nazwę kraju dla wskazania miejsca pobytu okresowego, na przykład:

Wietnamczycy pochodzenia chińskiego - - Kanada.

Jeśli praca dotyczy wielu miejsc pobytu (kilku krajów), którym nie można przypisać żadnej adekwatnej nazwy geograficznej, stosuje się określnik - - za granicą, na przykład:

Wietnamczycy pochodzenia chińskiego - - za granicą.

H.1.3.3. Używanie określników przeznaczonych dla nazw grup etnicznych

Po hasłach typu: „[Nazwa narodowości] pochodzenia [przymiotnik wyrażający pochodzenie narodowe, geograficzne lub etniczne]” mogą być stosowane określniki z listy dla nazw grup etnicznych, na przykład:

Amerykanie pochodzenia meksykańskiego - - adaptacja

Amerykanie pochodzenia meksykańskiego - - Stany Zjednoczone - - Kalifornia - - warunki społeczne.

Konieczność użycia określnika treściowego, po którym stosuje się określniki geograficzne, może spowodować przemieszczenie określnika geograficznego w hasło. Na przykład:

Amerykanie pochodzenia meksykańskiego - - zdrowie psychiczne - - Stany Zjednoczone - - Teksas.

Po określniku - - zdrowie psychiczne na liście określników dla grup etnicznych oznaczono możliwość stosowania określników geograficznych.

H.1.4. Przymiotnik wyrażający narodowość

Dla wskazania narodowości lub pochodzenia geograficznego kategorii osób lub kategorii społeczno-zawodowych, stosuje się określnik geograficzny, a nie przymiotnik wyrażający pochodzenie narodowe lub geograficzne, Na przykład:

Inżynierowie - - Hiszpania

nie: Inżynierowie hiszpańscy

Inżynierowie - - Europa

nie: Inżynierowie europejscy.

Hasło przedmiotowe o strukturze: Inżynierowie - - Hiszpania oznacza wszystkich inżynierów mieszkających w Hiszpanii, niezależnie od tego, czy są oni Hiszpanami czy nie.

Zasada ta nie dotyczy kategorii pisarzy (poetów, dramaturgów, powieściopisarzy itp.). Na przykład: Pisarze francuscy, Powieściopisarze polscy, Poeci włoscy.

Dla kategorii osób lub grup społeczno-zawodowych przebywających czasowo poza swoim krajem lub miejscem pochodzenia, można utworzyć hasło o konstrukcji: [Nazwa kategorii osób] [przymiotnik wyrażający pochodzenie narodowe lub geograficzne] - - określnik geograficzny. Na przykład:

Uchodźcy chilijscy - - Francja

Lekarze francuscy - - Etiopia

Zakładnicy brytyjscy - - Liban

Inżynierowie europejscy - - Stany Zjednoczone.

Określnik geograficzny w hasłach tej konstrukcji jest obowiązkowy. Jeśli praca dotyczy kilku miejsc pobytu (krajów), dla których nie można znaleźć żadnej adekwatnej wspólnej nazwy geograficznej, należy użyć określnika - - za granicą, na przykład:

Lekarze polscy - - za granicą.

Po hasłach tego typu możliwe jest stosowanie określników z Listy dla nazw grup etnicznych. Na przykład:

Uchodźcy kubańscy - - Stany Zjednoczone - - postawy.

Użycie określnika treściowego, jeżeli po nim mogą być używane określniki geograficzne, może spowodować przemieszczenie określnika geograficznego. Na przykład:

Uchodźcy kubańscy - - warunki mieszkaniowe - - Stany Zjednoczone.

Po określniku - - warunki mieszkaniowe można stosować określniki geograficzne.

Przymiotniki od nazw narodowości i przynależności geograficznej — por. H.2.5. Przymiotniki od nazw etnicznych, uwzględniając zastrzeżenia poczynione wcześniej.

H.2. Wyrażanie przynależności etnicznej

H.2.1. Zasada ogólna

Etonimy, o których mowa w tym paragrafie, odnoszą się do nazw grup ludzkich, dla których nie można wskazać współczesnej lub dokładnej lokalizacji geograficznej. Są to: ludy afrykańskie, wspólnoty etniczne wymarłe, ludy koczownicze, społeczności tradycyjne itp. Na przykład:

Ormianie

Żydzi

Koryntianie

Arabowie

Cyganie

Awarowie

Hotentoci

Bororo (lud afrykański)

H.2.2. Forma nazwy

H.2.2.1. Język

Nazwy grup etnicznych w haśle ujednoliconym podaje się w wersji językowej polskiej, o ile wersja taka istnieje, zgodnie z polskimi źródłami informacyjnymi.

Jeśli polska wersja językowa nie istnieje, to — po przejrzaniu zagranicznych źródeł informacyjnych i sprawdzeniu w kartotekach wzorcowych: RAMEAU, RVM i Library of Congress — można w ostateczności przyjąć formę nazwy używaną w katalogowanym dokumencie pod warunkiem zacytowania tytułu dokumentu jako źródła.

H.2.2.2. Liczba i dopowiedzenie

Do nazw ludów starożytnych i grup etnicznych nie stosuje się dopowiedzeń, wyłączając przypadki homonimii. Nazwy podawane są na ogół w liczbie mnogiej. Na przykład:

Turcy (lud azjatycki)

Bantu

Berberowie.

Liczba pojedyncza używana jest sporadycznie, na przykład:

Toba (Indianie).

Dla grup należących do Indian Ameryki Północnej i ludu Inuit do nazwy dodaje się dopowiedzenie identyfikujące: (Indianie); do nazw ludów afrykańskich, azjatyckich i z Oceanii dodaje się dopowiedzenia typu: (lud afrykański), (lud madagaskarski), (lud azjatycki) itp.

H.2.2.3. Nazwy grup etnicznych w kartotece wzorcowej.

Hasło ujednolicone dla nazwy etnicznej w kartotece wzorcowej skonstruowany jest według schematu:

NP [Nazwa grupy etnicznej] - - <+OG>

TO [Wariant(y) nazwy]

TN Etnologia - - [Nazwa kraju, kontynentu itp.]

TN Nazwa szerszej grupy etnicznej.

Na przykład:

NP Palestyńczycy

TO Arabowie pochodzenia palestyńskiego

TN Etnologia - - Palestyna

TN Arabowie

H.2.4. Użycie nazw grup etnicznych

Nazwy etniczne mogą być stosowane jako hasła przedmiotowe proste lub z następującym po nich określnikiem geograficznym i/lub określnikami przeznaczonymi dla nazw grup etnicznych (pochodzącymi z Listy określników dla nazw grup etnicznych). Na przykład:

Ormianie

Ormianie - - biografie

Ormianie - - Francja - - Marsylia (Bouches-du-Rhône)

Ormianie - - warunki społeczne

Ormianie - - Francja - - Marsylia (Bouches-du-Rhône) - - warunki społeczne.

Określniki treściowe, po których występuje kod: <+OG> powodują przemieszczenie określnika geograficznego. Na przykład:

Ormianie - - praca - - Francja - - Marsylia (Bouches-du-Rhône).

Określnik - - praca oznaczony jest kodem <+OG>.

H.2.5. Przymiotniki od nazw etnicznych

Przymiotniki oznaczające przynależność etniczną, religijną, kulturową, językową itp. mogą być dowolnie dodawane do różnych tematów, szczególnie do tematów z dziedziny literatury, sztuki, kultury. Można je dodawać także do nazw kategorii osób: kategorii wiekowych, społeczno-zawodowych, kategorii osób dotkniętych kalectwem, zaburzeniami zdrowotnymi itp., do nazw wyznawców religii, wyznań i sekt, do nazw grup społecznych, gospodarczych i politycznych. Przymiotniki te można dodawać również do pewnych określników, zgodnie z postanowieniami kartoteki wzorcowej. Na przykład:

Medycyna arabska

Literatura orija

Architektura hausa

Prymitywiści flamandzcy

Rzeźba portretowa hellenistyczna

Kobiety sumeryjskie

Dzieci cygańskie

Uchodźcy palestyńscy

Pogrzeby - - zwyczaje i obrzędy islamskie

Wszystkie tematy i określniki tego typu muszą być wprowadzone do kartoteki wzorcowej.

Dopowiedzenie po nazwach grup etnicznych użytych w funkcji przymiotnikowej winno być zachowane jedynie w przypadkach homonimów, na przykład Sztuka Toba (lud indonezyjski), ponieważ istnieją dwie grupy etniczne: Toba (Indianie) i Toba (lud indonezyjski). Dopowiedzenie nie jest konieczne po hasle: Sztuka Sao ponieważ Sao (lud afrykański) nie jest homonimem.

Zaleca się stosowanie odsyłaczy całkowitych od formy zinwertowanej, na przykład:

NP Architektura hausa

TO Hausa (lud afrykański) - - Architektura

Hasła ujednolicone typu [Temat] [przymiotnik od nazwy etnicznej] mogą być użyte z określnikiem geograficznym, lub bez niego, na przykład: Sztuka Inków

Matematycy arabscy - - Włochy - - Sycylia (wyspa)

H.2.5.1. Określniki o konstrukcji wolnej frazy: Pisarze [przymiotnik od nazwy etnicznej].

Określniki o konstrukcji wolnej frazy, w których po wyrazie „Pisarze”, w miejsce przymiotnika od nazwy etnicznej, wpisuje się wszelkie tego typu przymiotniki, stosowane są po tematach z dziedziny literatury w celu wskazania przynależności etnicznej twórców. Na przykład:

Literatura hiszpańska - - pisarze baskijscy

Nowele amerykańskie - - pisarze murzyńscy

Przygot. *T. Głowacka*

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY

PN-89/N-01224: Bibliotekarstwo i bibliografia. Opracowanie zbiorów informacji o dokumentach. Terminologia

PN-83/N-01201: Transliteracja alfabetów cyrylickich na alfabet łaciński

PN-72/N-01203: Transliteracja alfabetu greckiego

PN-74/N-01211: Transliteracja alfabetu hebrajskiego

PN-74/N-01212: Transliteracja pisma jidisz

Anglo-American Cataloguing Rules. 2 ed. Ottwa 1989

Guide d'indexation RAMEAU [Répertoire d'Autorité-Matière Encyclopédique et Alphabétique Unifié]. Paris 1992

Ć w i e k o w a J a d w i g a : *Opracowanie tematyczne piśmiennictwa*. Warszawa 1988

G ł o w a c k a T e r e s a : *Określniki swobodne formy i rzeczowe. Redakcja opisu w Kartotece Haseł Wzorcowych (KHW)*, Warszawa 1991 (maszyn. powiel.)

Guidelines for Subject Authority and Reference Entries. Working Group of the Section Classification and Indexing of the IFLA. Division of Bibliographic Control. London 1992.

Le catalogage: methode et pratiques. T. 1-2. Paris 1992

L e n a r t o w i c z M a r i a : *Hasło opisu bibliograficznego*. Przegl. Biblioteczny, 1990 z. 3/4

L e n a r t o w i c z M a r i a : *O hasle korporatywnym niemal wszystko*. Przegl. Biblioteczny, 1986 nr 1

Library of Congress Subject Headings. 15 ed. Washington 1992

Library of Congress Subject Cataloguing Manual. Washington 1993

Ł y s a k o w s k i A d a m : *Katalog przedmiotowy. Cz. I: Teoria*,
Wilno 1928

Ł y s a k o w s k i A d a m : *Katalog przedmiotowy. Podręcznik*, War-
szawa 1946

RAMEAU: *Repertoire d'Autorite-Matière Encyclopédique et Alphabétique Unifié*. Paris 1993

S a d o w s k a J a d w i g a : *Instrukcja tematowania i katalogu przed-
miotowego*. Warszawa 1991

*Słownik encyklopedyczny terminologii języków i systemów informacyjno-
wyszukiwawczych*. Pod red. Bożenny Bojar. Warszawa 1993

W o ź n i a k J a d w i g a : *Określniki w języku haseł przedmiotowych
o słownictwie kontrolowanym kartoteką wzorcową. Propozycje za-
łożeń do projektu zautomatyzowania publicznie dostępnego katalogu
online sieci bibliotek Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa 1991
(maszyn. powiel.)

V e r o n a E v a : *Corporate Headings : their use in Library Ca-
talogues and National Bibliographies. A Comparative and Critical
Study*, London 1975.

*Zasady sporządzania kartoteki haseł wzorcowych w sieci bibliotecznej Uni-
wersytetu Warszawskiego*. Oprac. zespół pod kier. Anny Paluszkie-
wicz, Warszawa 1991/1992.

FICHER D'AUTORITE DU LANGAGE KABA

1ère partie: NOMS PROPRES

Résumé élaboré par les auteurs

Ce livre est un essai de présenter certains problèmes liés à la création, à l'application et à l'exploitation d'un fichier d'autorité du langage des vedettes-matière. Il refête une étape précise de nos travaux et de nos expériences, à savoir celle de la définition des principes méthodologiques et de la création d'un sous-ensemble important, composé d'unités lexicales apparaissant aussi bien dans les notices bibliographiques que dans les vedettes-matière: le sous-ensemble des noms propres (noms de personnes, noms de collectivités et noms géographiques).

La Bibliothèque de l'Université de Varsovie (BUW) a commencé, dans la seconde moitié de 1991, les travaux ayant pour but l'élaboration d'une nouvelle version du langage des vedettes-matière, adaptée aux exigences, conditions et possibilités d'un catalogue automatisé. Cette nouvelle version s'appuie sur le RAMEAU — fichier d'autorité-matière de la Bibliothèque Nationale à Paris, lui-même issu des LCSH de la Bibliothèque du Congrès à Washington par l'intermédiaire du Répertoire de vedettes-matière de la Bibliothèque de l'Université Laval à Québec. L'achat du système VTLS (Virginia Tech Library System) par BUW et deux autres bibliothèques universitaires, la Bibliothèque de l'Université Jagellone à Cracovie et la Bibliothèque de l'Université de Gdansk, a rendu possible, à partir de 1992, de mener ensemble divers travaux, dont l'élaboration des principes méthodologiques et la création du langage des vedettes-matière. (Vers la moitié de 1993, s'y est jointe la Bibliothèque de l'Académie des Mines et de l'Industrie Métallurgique à Cracovie, et en automne de la même année — la Bibliothèque de l'Université de Wroclaw).

Le langage élaboré, appelé par nous KABA (Katalogi Automatyczne Bibliotek Akademickich = Catalogues Automatisés des Bibliothèques Uni-

versitaires), est un langage documentaire dont le champ sémantique est déterminé par la thématique des fonds conservés par les bibliothèques et dont la segmentation doit rendre possible une indexation spécifiante et non généralisante. La spécification remplaçant la généralisation adoptée dans la plupart des catalogues par matière des bibliothèques polonaises constitue un des plus importants traits caractéristiques qui distinguent ce langage du stéréotype de catalogue par matière répandu en Pologne. Une autre différence concerne l'organisation et de la présentation du langage. Un vocabulaire de têtes de vedette et de subdivisions, ou un vocabulaire de vedettes-matière, a été remplacé par un fichier d'autorité qui offre plus de renseignements sur les termes grâce aux notes d'application et à un riche système de relations réciproques et qui, d'autre part, fonctionnant dans un catalogue en ligne, exige une rigueur absolue dans les décisions prises tant au niveau de l'élaboration qu'à celui de l'exploitation du langage.

Le livre est destiné en principe à tous ceux qui sont en train ou qui ont l'intention d'élaborer un fichier d'autorité. Une partie du livre pourtant, contenant des règles de construction des vedettes-matière, pourra se rendre utile aussi lors de l'indexation des documents.

La description des principes choisis du système du langage KABA est précédée d'une introduction théorique intitulée „Système du langage des vedettes-matière KABA”. Outre les considérations terminologiques, celle-ci contient une description de la méthode de la création du langage, une présentation des types et de la structure des notices d'un fichier d'autorité, une caractéristique des catégories lexicales et de la structure des vedettes-matière.

Les chapitres 2-4 sont consacrés aux différents types de noms propres (personnes physiques, collectivités lieux) dans le langage KABA. Le lecteur y trouvera les catégories d'information suivantes: définition ou caractéristiques de chaque type du nom propre, fonctions et forme linguistique du nom propre dans le langage KABA, principes de construction des vedettes-matière et des renvois.

Les annexes constituent une partie importante du livre. La première contient des exemples de l'indexation matière. Les suivantes présentent des fragments du futur guide d'indexation en langue KABA ainsi que certains sous-ensembles d'éléments lexicaux de ce langage (les subdivisions chronologiques non affranchies pour la construction Pologne - -histoire - -; les subdivisions chronologiques affranchies et les subdivisions après lesquelles on n'emploie pas la subdivision - -histoire).

Tłum. *Mieczysława Żewicka*

U w a g a !

„NAUKA - DYDAKTYKA - PRAKTYKA”

Rozpoczęliśmy wydawanie serii we współpracy z wybitnymi autorami ze środowisk uniwersyteckich, którzy dają gwarancję wysokiego poziomu merytorycznego i praktycznej przydatności tej publikacji.

Już ukazały się:

1. *Praca zbiorowa*: **BIBLIOTEKA I INFORMACJA W SYSTEMIE EDUKACJI**
2. *Katarzyna Materska*: **BIBLIOTEKA - EDUKACJA**
3. *Barbara Sosińska--Kalata*: **UNIWERSALNA KLASYFIKACJA DZIESIĘTNA**
4. *Jacek Wojciechowski*: **MARKETING W BIBLIOTECIE**
5. *Praca zbiorowa*: **AUTOMATYZACJA BIBLIOTEK PUBLICZNYCH**
Praktyczne aspekty
6. *Praca zbiorowa*: **BIBLIOTEKA W SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ**
7. *Elżbieta Barbara Zybert*: Informacja--edukacja cz. II
**KONCEPCJA ORGANIZACYJNO - PROGRAMOWA
INFORMACJI EDUKACYJNEJ W POLSCE**

W przygotowaniu:

*** BIBLIOTEKARSTWO**

Od dawna oczekiwany podręcznik pod red. **prof. Z.Żmigrodzkiego**

W tym roku w tej serii ukażą się m.in.:

*** MATEMATYKA DLA HUMANISTÓW - M. i L. Polkowskich**

*** KOMUNALNA BIBLIOTEKA PUBLICZNA**
(Poradnik dla władz i samorządów) - **J.Burakowskiego**

U W A G A

BIBLIOTEKARZE, KSIĘGARZE, WYDAWCY

Wydawnictwo SBP rozpoczęło - dzięki pomocy MKiS
edycję publikacji, której dotąd nie mieliśmy:

INFORMATORA O BIBLIOTEKACH

Zawiera on podstawowe informacje o każdej bibliotece (z wyłączeniem szkolnych) w danym województwie wraz z dokładnym adresem i indeksem miejscowości. **INFORMATOR** będzie się ukazywał w postaci tomików wojewódzkich a po weryfikacji danych ukaże się za kilka lat w całości.

INFORMATOR

- powinien znaleźć się w każdej bibliotece w zbiorach podręcznych ze względu na przydatność w kontaktach między bibliotekami,
- może być bardzo potrzebny dla księgarzy w kontaktach z bibliotekami,
- nieoceniony dla wydawców, gdyż umożliwi wysłanie oferty precyzyjnie skierowanej do właściwego odbiorcy.

WYDAWNICTWO SBP oferuje już 10 tomików **INFORMATORA**:

1. woj. białkopodlaskiego,
2. woj. ciechanowskiego,
3. woj. elbląskiego,
4. woj. ostrołęckiego
5. woj. pińskiego,
6. woj. płockiego
7. woj. siedleckiego,
8. woj. sieradzkiego
9. woj. skierniewickiego
10. woj. tarnobrzeskiego

Wkrótce: katowickie, śląskie, białostockie, łomżyńskie.

Każdy dotychczas wydany tomik w cenie 16.000 zł

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich,
00-953 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
Warszawa 1994 r. Wydanie I.

Nakład: 1.000 egz. Ark. wyd. 7,5 Ark. druk. 10,25.

Redakcja techniczna i korekta: Anna LIS

Skład: C&S — Cezary Słupik, 01-407 Warszawa, ul. Deotymy 15/17 m. 22

Druk i oprawa: Warszawska Drukarnia Naukowa, 00-656 Warszawa, ul. Śniadeckich 8

**SERIA WYDAWANA
Z INICJATYWY
INSTYTUTU BIBLIOTEKOSZNAWSTWA
I INFORMACJI NAUKOWEJ
UNIwersytetu warszawskiego
ORAZ WYDAWNICTWA SBP**